

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ADLİ TIP ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI
Danışman: Yard. Doç. Dr. Gökhan ERSOY**

**CEZA MUHAKEMESİ KANUNU VE İLGİLİ YÖNETMELİKLER
ÇERÇEVESİNDE YARGI MENSUPLARININ MOLEKÜLER GENETİK
İNCELEMELER KONUSUNDAKİ YAKLAŞIMLARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hüsnü Salim CANGİL

Avukat

İstanbul – 2009

Teşekkür;

İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü'ndeki yüksek lisans eğitimim süresince verdikleri desteklerden dolayı, öncelikle Enstitü Müdürümüz Prof. Dr. İmdat ELMAS'a, tezimle ilgili bilgi, gayret ve hoşgörüsünden sonuna kadar yararlandığım danışman hocam Yard. Doç. Dr. Gökhan ERSOY'a;

Tez kapsamında gerçekleştirilen anket çalışması konusunda yardımlarından ve vermiş olduğu manevi destekten dolayı İstanbul Adliyesi 3. Ağır Ceza Mahkemesi Savcısı Zülfikar TEKİRDAĞ'a, emekli Yargıtay Tetkik Hâkimi Lütfi PEKER'e;

Hukuk, tıp, fen ve istatistik ana başlıkları çerçevesinde yapılan bu çalışma sürecinde; tıp ve fen alanındaki yardımlarından dolayı biyokimyager Fulya ÖZSOY'a, anket çalışması kapsamında gerçekleştirilen SPSS incelemesi konusundaki öğretici çabalarından ötürü psikolog Anıl ÇAKIR'a ve Ahmet Yasin OKUDAN'a, kaynaklara ulaşmada kolaylık sağlayan Esra AKTAŞ'a, müstakbel meslektaşlarım Özge ÇETİN, Burçin KAHYA ve Elif ARAYAN'a;

Eğitim dönemi süresince birçok konuda yardımlarını gördüğüm enstitü personeline ayrı ayrı teşekkür ederim.

Hazırlamış olduğum bu tezi; daima benim yanımda yer alan aileme hediye ediyorum.

(1 Temmuz 2009, İstanbul)
Av. Hüsnü Salim CANGİL

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar

Tablo Listesi

I. GİRİŞ VE AMAÇ	1
II. GENEL BİLGİLER	4
1. Moleküler Genetik İncelemeler	4
1.1 Nükleik Asitin Tanımı	4
1.2 Nükleik Asitin Tarihçesi	4
1.3 Moleküler Genetik İncelemelerde Kullanılan Yöntemler	5
1.3.1 Sınırlandırılmış Parçacık Uzunluk Polimorfizmi (Restriction Fragments Length Polymorphism, RFLP)	6
1.3.2 Polimeraz Zincir Reaksiyonu (Polymerase Chain Reaction, PCR)	6
1.3.3 Kısa Ardışık Tekrarlar (Short Tandem Repeats, STR)	7
1.3.4 Y- Kromozom Analizi	7
1.3.5 Elektroforez	7
1.4 Moleküler Genetik İncelemeler için Kullanılabilecek Materyaller	7
1.4.1 Fiziksel Deliller	7
1.4.2 Biyolojik Deliller	8
1.5 Olay Yeri	9
1.5.1 Olay Yerinin Korunması	9
1.5.2 Olay Yerindeki Delillerin Kaydedilmesi	10
1.5.3 Olay Yerindeki Biyolojik Delillerin Toplanması Ve Paketlenmesi	10
2. Moleküler Genetik İncelemelerin Hukuksal Açısından Değerlendirilmesi	12
2.1 Moleküler Genetik İncelemeler Konusunun Alman Ceza Muhakemesi Kanunu Kapsamında İncelenişi	12
2.2 Moleküler Genetik İncelemeler Konusunun Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Kararları Açısından Değerlendirilmesi	18
2.3 Moleküler Genetik İncelemeler Konusunun Uluslararası Sözleşmeler Kapsamında İncelenişi	19
2.4 1982 Anayasası'na Göre Değerlendirme	21
2.5 Türk Ceza Muhakemesi Hukuku Açısından Değerlendirme	23

2.5.1 Terminolojik Bakımdan Beden ve Vücut Kavramı	26
2.5.2 Şüpheli ya da Sanığın Dış Beden Muayenesi	27
2.5.3 Şüpheli ya da Sanığın İç Beden Muayenesi, Örnek Alma	28
2.5.3.1 İç Beden Muayenesi, Örnek Alma Konusunda Talep, İlgilinin Rızası	29
2.5.3.2 İç Beden Muayenesinde Yöntem ve İzlenen Süreç	30
2.5.3.3 İç Beden Muayenesi, Örnek Alma Hakkında Karara İtiraz	33
2.5.4 Dış Beden Muayenesi - İç Beden Muayenesi Farkı, Şartları, Uygulanışı	33
2.5.5. Diğer Kişilerin Beden Muayenesi Ve Vücutundan Örnek Alınması	34
2.5.6 Muayene Kararı Veren Merciler ve Muayeneden Çekinme Hakkı	36
2.5.7 Muayene Kararının Uygulanmasında Yöntem ve İzlenen Süreç	38
2.5.8 Çocuğun Soy Bağının Araştırılması	38
2.5.9 Moleküler Genetik İncelemeler	40
2.5.9.1 Moleküler Genetik İncelemenin Amacı	42
2.5.9.2 Moleküler Genetik İncelemenin Şartları	42
2.5.9.3 Moleküler Genetik İnceleme Sonuçlarının Gizliliği	46
2.5.9.4 Moleküler Genetik İncelemelere Karşı İtiraz Yolu	48
2.5.9.5 DNA Analizleri ve DNA Veri Bankaları	48
2.6 TCK'da Konu ile İlgili Suç Olarak Tanımlanan Haller	52
2.6.1 Kişisel Verilerin Hukuka Aykırı Kaydedilmesi Suçu	52
2.6.2 Verileri Hukuka Aykırı Olarak Verme Veya Elde Etme Suçu	53
2.6.3 Verileri Yok Etmeme Suçu	53
2.7 Bilirkişilik	54
2.7.1 Genel Olarak	54
2.7.2 Tüzel Kişilerin Bilirkişiliği	55
2.7.3 Resmi Bilirkişiler	56
III. GEREÇ VE YÖNTEM	57
IV. BULGULAR	58
1. Katılımcıların Demografik Verilere Göre Dağılımı	58
2. Elde Edilen Bulgular Bakımından Tablolar	59

V.TARTIŞMA	71
VI. ÖZET	88
VII. SUMMARY	89
VIII. KAYNAKLAR	90
IX. EKLER	98
Anket Soruları	98
Yargıtay Kararları	105
X. ÖZGEÇMİŞ	110

Kısaltmalar

Any	: TC. Anayasası.
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi.
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.
ATK	: Adli Tıp Kurumu.
BGHSt	: (Bundesgerichtshof in Strafsachen) Alman Federal Mahkemesi.
BMGİFKY	: Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğinin Tespiti Hakkında Yönetmelik.
CD	: Ceza Dairesi.
CMK	: 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu.
CMUK	: 1412 Sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu.
DNA	: Deoksiribonükleik asit.
ETCK	: Eski Türk Ceza Kanunu (1412 Sayılı Kanun).
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü.
HLA	: (Human leukocyte antigen) İnsan Lökosit Antijenleri.
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu.
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi.
PCR	: (Polymerase chain reaction) Polimeraz Zincir Reaksiyonu
RFLP	: (Restriction Fragments Length Polymorphism) Sınırlandırılmış Parçacık Uzunluk Polimorfizmi.
StGb	: (Strafgesetzbuch), Alman Ceza Kanunu.
STR	: (Short Tandem Repeats) Kısa Ardışık Tekrarlar.
SK	: Sayılı Kanun.
StPO	: (Strafprozessordnung), Alman Ceza Muhakemesi Kanunu.
TCK	: 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu.
Vb	: Ve bunun gibi, ve benzeri.
Y	: Yönetmelik.

Tablo Listesi

Tablo 1: Olay Yerinde Bulunabilecek Deliller ve Bu Delillerden Elde Edilebilecek DNA Taşıyan Materyaller.

Tablo 2: Yasa ve yönetmeliklerimize göre hangi durumlarda moleküler genetik inceleme yoluna gidilebileceğine dair katılımcıların olumlu – olumsuz cevaplarının dökümü.

Tablo 3: Katılımcılara göre moleküler genetik inceleme kapsamında kullanılabilir materyal türleri.

Tablo 4: Katılımcıların görüşlerine göre moleküler genetik inceleme yoluna gidilebilecek durumlar.

Tablo 5: Katılımcılara göre moleküler genetik incelemeye gönderilecek materyallerin alınması sürecinde rol alan kişilerin dağılımı.

Tablo 6: Katılımcıların moleküler genetik inceleme yoluna başvurmakta amaçlarına göre dağılımı.

Tablo 7: Katılımcıların görüşlerine göre numunelerin moleküler genetik inceleme için gönderileceği kurumların dağılımı.

Tablo 8: Katılımcıların uygulamada numunelerin gönderilmesi aşamasında sanık-şüpheli-mağdur kişilerin kimliğinin gizlenmesi ile ilgili düşünceleri.

Tablo 9: Katılımcıların raporların mahkemede değerlendirilmesi aşamasında tercih ettikleri yolların dağılımı.

Tablo 10: Katılımcıların raporların mahkemede uzman kişiler tarafından açıklanması talebine karşılık yaklaşımları.

Tablo11: Katılımcıların görüşlerine göre numunelerin incelenmesi bakımından kullanılabilirlik süresi.

Tablo 12: Katılımcıların numunelerin hangi süre içerisinde incelenmesi bakımından görüşleri.

Tablo 13: Katılımcıların görüşlerine göre olay yerinde elde edilen numunelerin saklanması konusunda bilgi sahibi olması gerekenler.

Tablo 14: Katılımcıların olay yerinde bulunan sigara izmaritinin saklanma ortamına ilişkin görüşleri.

Tablo 15: Katılımcıların materyal güvenliği hakkında bilgi dereceleri.

Tablo 16: Katılımcıların materyalin laboratuara gönderilmesi sırasında uyulması gereken güvenlik tedbirleri konusunda cevapları.

Tablo 17: Katılımcıların görüşlerine göre soy bağıının tespiti konusunda müspet karar verilmesi için yeterli oran.

Tablo 18: Katılımcıların soy bağıının tespiti konusunda hazırlanan raporun teknik güvenilirliğinde sorun olabilecek oran konusunda görüşleri.

Tablo 19: Yasa ve yönetmeliklere göre moleküler genetik incelemelerin kimler tarafından yapılabileceğine dair katılımcıların görüşleri.

Tablo 20: Katılımcıların görüşlerine göre moleküler genetik incelemelerin yapabilecek kurumlar.

Tablo 21: Katılımcıların numunenin gönderileceği laboratuarda aranılan nitelikler konusunda görüşleri.

Tablo 22: Katılımcıların moleküler genetik inceleme raporunu düzenleyen bilirkişinin mahkemede dinlenilmesine dair görüşleri.

Tablo 23: Katılımcıların görüşlerine göre moleküler genetik incelemeler hakkında eğitim alması gereken görev grupları.

Tablo 24: Katılımcıların moleküler genetik incelemeler hakkında eğitimin kim tarafından verilmesi gerektiği konusunda görüşleri.

I. Giriş ve Amaç

Ceza adaletinin sağlanması ve korunabilmesi açısından Ceza Muhakemesi Kanunu büyük önem arz etmektedir (Yurtcan E., 2005). Nitekim, yapılan birçok değişiklikle ceza yargılamasında hâkim olan sistem değişmektedir. Ceza Muhakemesinde yakalama, gözaltına alma, tutuklama, adli kontrol, arama, el koyma, iletişimin dinlenilmesi gibi kişi özgürlüğüne müdahale eden koruma tedbirleri yer almaktadır (Centel N., 1992). Bunun yanı sıra CMK'na yeni düzenleme olarak getirilen beden muayenesi, vücuttan örnek alınması, moleküler genetik incelemeler gibi yöntemler de kişi özgürlüğüne müdahale yoluyla gerçekleştirilmektedir.

5271 sayılı CMK ile bilimsel delil sisteminin benimsenmesinin bir sonucu olarak ceza yargılamasında şüpheliden delile ulaşmak değil, delilden yola çıkarak şüpheliye ulaşmak amaçlanmaktadır (Alan E., 2008). Gelişen tıp ve gen teknolojileri sayesinde saç, kan, tükürük vb. materyallerden inceleme yapılarak şüphelinin tespit edilmesi mümkündür. (Çolak H., 2005) Lochard prensibi olarak da bilinen “Her temas bir iz bırakır.” sözü, biyolojik delillerin vazgeçilmez olduğunu göstermektedir (Açıkgöz N., 2005) Beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması, özellikle teknolojideki son gelişmeler sayesinde delil elde etme bakımından son derece önem kazanmıştır. Kriminalistik biliminin gelişmesi ve hatta şüpheli – sanık – mağdurdan elde edilecek numunelerle maddi gerçeğe insan haklarına en az müdahale ile ulaşılabilesini sağlayan bu tedbir, başvurulacak yol olması bakımından kaçınılmaz gözükmektedir (Özbek V. Ö., 2006).

İnsanoğlu, makro düzeyde evrende her gün yeni bir şey keşfederken, mikro evren olan kendi vücudu üzerinde de yeni keşifler yapmaktadır. Bütün canlıların özü olarak nitelenen genetik molekül DNA konusunda yapılan araştırmalar ve varılan sonuçlar yüzyılımızın en önemli bilimsel ilerlemelerinden biri olarak kabul edilmektedir (Erten R., 1998).

Soy bağı incelemesi ya da şüpheli – sanığın olay ile ilişkisinin bulunup bulunmaması hususunda duyulan kuşku, yapılacak moleküler genetik inceleme yoluyla giderilebilmektedir (Parlar A., 2008). Moleküler biyoloji alanında gelinen aşama, genetik çeşitliliğin genomik düzeyde incelenmesine olanak vermiştir. Söz konusu teknolojik gelişmelerden önce kimliklendirmede polimorfik özellik gösteren eritrosit antijenleri, protein ve enzimlere dayalı yöntemler kullanılmaktaydı. Ancak ısı, nem ve benzeri çevresel faktörlerden etkilenebilen bu tür sistemlerle yüksek güvenilirlik ve sonuca ulaşmak mümkün değildi. Oysa DNA teknolojisi, konvansiyonel olarak da adlandırılan bu sistemlere göre

doğrudan bilgi verici olup kötü şartlarda muhafaza edilmiş, eser miktardaki her tür biyolojik örnekten yüzde yüze yakın doğrulukta tipleme yapmayı mümkün kılmaktadır. Bu nedenle günümüzde daha güvenilir, duyarlı ve ayırım gücü daha yüksek olan DNA analizleri kullanılmaktadır (Filoğlu G., 1999).

Adli bilimler her çeşit adli olayın bilimsel kanıtlara dayanarak çözümlenmesini amaçlar. Suçun ortaya çıkarılmasında, suç araçlarının araştırılmasında ve tanısında, suçlu veya suçluların toplum düzenine uymayan hareketleri sonucunda meydana gelen olaylarda, suçlunun kimliğinin belirlenmesinde, yaşının ve cinsiyetinin saptanmasında, miras ve babalık davalarında adli bilirkişilerden yararlanılır (Akgüneş E., 2007). Adli amaçlı moleküler biyolojik incelemeler ise ülkemizde 10 yılı aşkın zamandır uygulamada olmasına karşılık konu hakkında 2005 yılına kadar herhangi bir yasal düzenleme yapılmamıştır. TCK ile beraber CMK da değişmiş ve bu kanun kapsamında Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti hakkında Yönetmelik hazırlanarak 2005 yılı Haziran ayında yürürlüğe girmiştir.

Moleküler genetik incelemeler ile organ – doku nakli, hücre ve doku kültürü uygulamaları veya diğer tıbbi uygulamaların kötüye kullanımı endişelerini gidermek amacıyla Avrupa Konseyi çerçevesinde hazırlanan Biyoloji ve Tıbbın Uygulaması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi 2003 yılında TBMM’de kabul edilerek yürürlüğe girmiştir (Mahmutoğlu F. S., 2008). 1412 Sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nun Haziran 2005 itibariyle başta adının 5271 Sayılı “Ceza Muhakemesi Kanunu” olarak değişim sürecini, bazı yeni başlıklar izlemektedir. Bu başlıklar arasında; beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması, moleküler genetik inceleme, fizik kimliğin tespiti, müşehade altına alma, yer gösterme gibi modern delil etme yöntemleri bulunmaktadır (Öztürk B., 2009).

Teknolojinin zaman içinde hızla gelişmesi, ülkelerin mevzuatlarına da etki etmiş, kanunlara yeni maddeler eklenmeye başlanmıştır. Moleküler genetik de konu ile ilgili önde gelen başlıklardandır. Ceza Muhakemesi Kanunu’nda getirilen düzenlemelerle moleküler inceleme yoluna gidilebilmesi için soybağı konusundaki sorunlar ile şüpheli-sanık - mağdur statüsünde olanlar bakımından inceleme yapılabilmesi mümkün gözükmektedir. Kanunda belirtilen haller haricinde moleküler genetik inceleme yapılması yasaklanmıştır. Ancak madde kapsamında dikkat edilmesi gereken bir husus ise, bu yola sadece “zorunluluk halinde” gidilebilmesi gereğidir. İncelemelerin yapılabilmesi usulü hâkim kararı şartına bağlanmış

olup, gecikmede sakınca olması halinde savcı kararı ile alınabilmesi konusunda herhangi bir mevzuat maddesi yer almamaktadır.

Uygulamada bu tip incelemelerin talep edilmesi ve kabulü aşamasında polis ve jandarma olay yeri inceleme ekiplerinin, savcılarının, hâkimlerin ve ölçüm laboratuvarlarının sürece dâhil oldukları; soruşturma – kovuşturma aşamasında sürece avukatların da katılabildikleri bilinmektedir.

Tezimizin amacı, bu sürecin en önemli safhalarında rol oynayabilen hâkim - savcı ve avukatların moleküler genetik incelemelerin talep, uygulanma ve sonuçlarının değerlendirilmesi süreçleri hakkındaki görüşlerinin alınması ve bu görev gruplarının konuya yaklaşımlarının ulusal ve uluslararası mevzuat ışığında değerlendirilmesidir.

II. GENEL BİLGİLER

1. Moleküler Genetik İncelemeler

1.1 Nükleik Asitin Tanımı

Polimer yapı gösteren nükleik asitler, genetik bilginin depolanması ve ifade edilmesinde kullanılmaktadır. Nükleik asitlerin, Deoksiribonükleik asit (DNA) ve ribonükleik asit (RNA) olmak üzere kimyasal olarak farklı iki tipi bulunmaktadır. Genetik bilgiyi taşıyan DNA, bu bilgileri replikasyonla aktarabilmekte veya mutasyon, rekombinasyon, transpozisyonla değişikliğe uğratabilmektedir. Böylece nesilden nesile aktarılan genetik bilgide evrimsel değişiklikler meydana gelmekte veya hastalıklar ortaya çıkabilmektedir (Akçay T., 2002). Deoksiribonükleik asit, DNA, hücrelerin bilgi deposudur. Bir hücreyi ya da organizmayı oluşturmak için gerekli tüm bilgileri içerir. Diğer pek çok iletişim sisteminde olduğu gibi bu bilgiler de kodlanmış olarak taşınır.

Hücreler farklı olmasına rağmen taşıdıkları genler aynıdır. Yani hücre ister deri, ister beyin, ister kan, ister karaciğer hücresi olsun vücudumuzdaki bütün hücrelerin taşıdıkları genetik bilgi aynıdır. Hücrelerin yapı ve şekilleri birbirinden farklı olsa da çekirdeklerinde 23 çift kromozom, kromozomların içinde de yine hep aynı bilgiler yer almaktadır (İnternet Kaynağı:1). Bir kişinin kanından elde edilen DNA ile tükürüğü, spermi ya da cildinden elde edilen DNA tamamen birbirine eşittir (Usal Dönmez Ö., 2008).

1.2 Nükleik Asitin Tarihçesi

Kalıtsal özelliklerin sonraki kuşaklara bağımsız birimler halinde aktarıldığı fikri ilk defa 1865 yılında Mendel tarafından ileri sürülmüştür. (Gözükara E. M., 2001). Mendel ile başladığı genellikle kabul edilen genetik bilimi çağımızda çok mesafe almıştır. Mendel biyolojik ve matematiksel prensiplerin birlikte uygulanabileceğini saptamak suretiyle canlıların genetik yapısının temellerini bulmuştur. Mendel'in bezelyelerdeki bitki boyu, tohum şekli, çiçek rengi konularında yapmış olduğu çalışmalar bugün insan kopyalanması aşamasına ulaşmış bulunmaktadır (Saldırım M., 2000).

Bu süreci takiben

* 1986'da insan genleri klonlanması,

* 1988'de insan genom projesinin başlanması,

* 1994 yılında insan genomunun fiziksel haritasının yapılması sayılabilir (İnternet Kaynağı:2).

1.3 Moleküler Genetik İncelemelerde Kullanılan Yöntemler

Yeryüzünde, tek yumurta ikizleri hariç DNA'sı birbiriyle örtüşen iki kişi bulunmamaktadır. Bu önemli özellik nedeni ile olay yerinden elde edilen DNA profili ile olayla ilgi kurulmaya çalışılan kişilerin DNA profilleri karşılaştırıldığında, tıpkı parmak izinde olduğu gibi benzerlik ve farklılıklara dayanılarak olayla kişiler arasında bağlantı olup olmadığı tespit edilebilmektedir. DNA incelemeleri çok az başlangıç materyali gerektirdiğinden, olay yerinde bulunabilecek minimal düzeydeki örneklerden sonuca ulaşabilmek mümkündür (Atasoy S., 2000). Biyolojik deliller canlı ortam dışında uzun süre beklese de adli açıdan incelemeye elverişli DNA elde edilebilir. Güneş, bakteri, ısı, nem ve küf gibi çevresel etkenler her ne kadar deneyleri güçleştirirse de günümüz teknolojik olanakları ile ne kadar eski olursa olsun biyolojik örneklerin tamamından DNA profili elde edilebilir (Altunçul H., 2001).

Adli identifikasyona yönelik çalışmalarda DNA molekülünün tamamı değil; ancak belirli bazı bölgeleri incelenmektedir (Saferstein R., 2004). Bilim adamları bu değişiklik gösteren bölgeleri bulabilmek için örnek bir DNA dizisini küçük parçalara ayırarak diğer bir örnekte tamamlayıcısı olan DNA'yı bulup ona yapışmasını sağlarlar. Bu bir dizi, prob DNA örneğine bağlanarak kişisel bir model oluşturur. Bilim adamları bu değişken bölgeleri kan, saç, kemik ve diğer vücut dokularından bir DNA profili geliştirmek için kullanırlar. Adli olaylarda bu genellikle olay yerindeki kanıtlar ve şüpheliden elde edilen DNA'nın ekstraksiyonu ve insandan insana değişiklik gösteren spesifik DNA bölgelerinin görüntülenerek analiz edilmesini içerir.

Adli bilim uzmanları olay yerindeki kanıtla şüpheliden elde edilen DNA profillerini bir sonuca varmak için kıyaslama yaparlar. Tek bir bölge başlı başına hiçbir şey ifade etmezken, iki DNA örneğinin benzerlik göstermesi, bu örneklerin aynı kişiden olduğunun kanıtıdır. Eğer profiller birbiriyle uyum göstermezse, olay yerinde bulunan DNA ile kişinin DNA'sı benzerlik göstermez (İnternet Kaynağı:3).

Yapılan DNA incelemesi özetle, elde edilen numuneden DNA'nın ayrıştırılması sonrası, karşılaştırılacak bölgelerin çoğaltılarak görünür hale getirilmesi suretiyle oluşturulan bantların STR bölgeleri üzerinde çalışılarak DNA profillerinin karşılaştırılmasıdır (Elmas İ. ve ark., 2009). Dışlama durumunda iki DNA örneğinin %100 olasılıkla aynı kişiden gelmediği sonucuna varılır.

DNA profili (genotip), DNA'nın önceden belirlenmiş polimorfik bölgelerinin incelenerek kodlanması şeklinde tanımlanabilir. DNA profili elde etmenin ilk basamağını hücre içinden DNA'nın çıkarılması yani çekitleme, ikincisi elde edilen kalıp DNA'nın PCR (Polimerase Chain Reaction: Polimeraz Zincir Reaksiyonu) tekniği ile çoğaltılması, son aşamasını ise görünürleştirme teknikleri oluşturmaktadır (Usal Dönmez Ö., 2008).

Adli laboratuvarlarda geçmişte kullanılmış ve hala günümüzde de kullanılmakta olan DNA teknolojilerini şöyle açıklayabiliriz:

1.3.1 Sınırlandırılmış Parçacık Uzunluk Polimorfizmi (Restriction Fragments Length Polymorphism, RFLP)

RFLP tekniği, DNA örneğinin özel bir enzim tarafından parçalanması sonucunda oluşan çeşitli uzunluklardaki DNA parçalarının analizi için kullanılan bir yöntemdir. RFLP, adli bilimlerin araştırılmasında DNA analizi için ilk olarak kullanılan bir yöntemdir. Daha yeni, daha verimli DNA analiz tekniklerinin bulunması ile RFLP tekniği ilk bulunduğu güne göre daha az kullanılmaktadır; çünkü bu yöntem çok büyük miktarlarda DNA'ya ihtiyaç duyar. Ayrıca numunelerin çevresel faktörler sebebiyle kirli veya küflenmiş olması RFLP yönteminin iyi bir şekilde çalışmasını engeller (İnternet Kaynağı:3).

1.3.2 Polimeraz Zincir Reaksiyonu (Polymerase Chain Reaction, PCR)

PCR ilk defa 1985 yılında tanımlanmıştır. RFLP tekniğine göre birçok avantaja sahip olan teknik adli bilimlerde yaygın olarak kabul görmüştür. PCR tekniği; DNA'nın kısa parçalarını seçici bir şekilde çoğaltmasını sağlayarak tiplemede kullanılacak DNA örneğinin miktarını artırır (Mullis K. B., 1994).

PCR tekniğinin birçok avantajı vardır. Bunlardan en önemlisi eser miktardaki biyolojik örneklerden DNA çoğaltılması imkânı sağlamasıdır. Bu yöntemle teorik olarak tek bir hücre PCR analizi için yeterlidir. Bir saç telinden ya da sigara izmariti üzerinde kalan epitel hücrelerinden PCR tekniği kullanılarak DNA tiplemesi yapmak mümkündür. Tekniğin diğer bir avantajı da hızlı ve kolay olmasıdır. Analiz bir gün içinde tamamlanır. Bunlara ek olarak PCR tekniği ile DNA milyon ya da daha fazla katı çoğaldığından, görünürleştirme sistemlerinde daha kolaylık sağlar (Filoğlu G., 1999).

1.3.3 Kısa Ardışık Tekrarlar (Short Tandem Repeats, STR)

STR'lerin adli bilimlerde kullanılmasının nedenleri, küçük parçalar olmaları nedeniyle oldukça hasar görmüş DNA örneklerinde bile sonuç vermesi, eldeki çok az miktardaki DNA'dan çoğaltılabilmesi, elde edilen sonuçların tekrarlanabilir olması, ayırım gücünün yüksek, mutasyon oranının düşük olması ve otomasyona veya çoklu analize imkân vermesi olarak sıralanabilir (Ellegren H., 2004).

1.3.4 Y- Kromozom Analizi

Y kromozomu doğrudan babadan oğluna geçer. Eğer olay yerinde birden fazla erkek DNA'sı içeren biyolojik deliler elde edilmiş ise, bu delillerin analizi ve özellikle bu erkekler arasındaki ilişkiyi izlemek için yapılması gereken ve adli bilimlerin genetik laboratuvarlarında sıklıkla kullanılan bir analiz yöntemidir (İnternet Kaynağı:3).

1.3.5 Elektroforez

Elektroforez, sulu bir çözelti içinde çözünmüş küçük elektrik yüklü moleküller ya da partiküllerin uygulanan bir elektrik alanının etkisi altında hareketsiz bir ortam (selüloz asetat, agaroz jel ya da poliakrilamid jel ve kapiler elektroforez) üzerinde, zıt yüklü elektrotun yönüne göç etmesi sürecine denir. Değişen yük ve kütlelerinden dolayı karışım içindeki farklı moleküller ve partiküller farklı hızlarda göç eder ve bu yüzden çeşitli bölümlere ayrılır (Akgüneş E., 2007).

DNA'nın tamamı negatif yüklüdür. Elektrik alanında DNA pozitif yüklü kutba doğru hareket eder. Büyük DNA parçaları daha yavaş hareket ederken küçük DNA parçaları daha hızlı hareket ederler. Tüm jellerde DNA'nın yanında bir standart da yürütülür. Jel elektroforezi sırasında DNA parçaları ayrıştırılır, DNA saptanır ve uzunluğu belirlenir. DNA görünebilir hale gelmesi için önce işaretlenir daha sonra UV ışığı altında incelenir (Alper B., 2008).

1.4 Moleküler Genetik İncelemeler için Kullanılabilecek Materyaller

1.4.1 Fiziksel Deliller

Adli bir olayla bağlantısı olabileceği düşünülen her türlü delil, fiziksel delil veya hukuki tanımı ile maddi delildir. Fiziksel deliller kimliklendirme ve karşılaştırma yapılabilmesi açısından önemlidir. Olay yerinde bulunabilecek başlıca fiziksel deliller: patlayıcılar, ilaçlar, lifler, belgeler, ateşli silahlar, parmak izleri, cam, ayakkabı izi, alet ve

araç izleri, tozlar, seri numaralar, boyalar, petrol ürünleri, tahta, toprak, organik ve fizyolojik sıvılar, biyolojik deliller olarak sıralanabilir (Henry C. L. ve ark., 2000).

1.4.2 Biyolojik Deliller

DNA delilleri canlı olan her yerden toplanabilir. Vücudun parçası olan her tip biyolojik materyal DNA analizi için kullanılabilir. Ancak aşağıda liste olarak verilen materyalin çalışılmasından sonuç elde etmek daha kolaydır. Mitokondrial DNA analizleri dışında, DNA analizi için uygun deliller, çekirdekli hücreleri içeren biyolojik materyallerle sınırlıdır.

- * Kan ve kan lekeleri
- * Semen ve seminal lekeler
- * Dokular ve organlar
- * Kemikler ve dişler
- * Saç ve tırnaklar
- * Tükürük, idrar ve diğer biyolojik sıvılar

Örneğin gözyaşı, ter, serum ve diğer vücut sıvıları gibi diğer biyolojik delil türleri nükleuslu hücrelerden mahrum olduğundan standart DNA analizleri için uygun değildir. Gastrik sıvı ve gaita lekeleri gibi diğer materyallerden DNA izole edilmiştir. Bununla birlikte bu materyallerin olgu örneklerinden sıklıkla DNA tiplendirilebilmiş olmasına rağmen çoğu olguda kalite ve /veya miktarı DNA analizi için uygun değildir.

Olay yerinde bulunan delil üzerinde DNA elde edilebilecek biyolojik materyalin cinsi ve biyolojik materyalin bulunabileceği yerler şunlardır;

- * Şapka ya da maske iç kısmı saç kılı,
- * Gözlük burun ve kulağa temas eden kısımları deri hücreleri,
- * Kürdan uç kısımları tükürük(ağız epitelyum hücreleri ve akyuvarlar),
- * Çiğnenmiş sakız yüzey kısmı tükürük,
- * Diş fırçası fırça kısmı kan, tükürük,
- * Isırık izi mağdur ya da sanığın derisi ya da elbisesi tükürük,
- * Sigara izmariti filtreli kısmı tükürük,
- * Pul ve zarf yapışkanlı kısım tükürük,
- * Şişe, bardak, çatal, teneke kutu kenarlar, ağız kısmı tükürük,
- * Kullanılmış prezervatif iç/dış yüzeyi, meni, vajinal ya da rektal hücre,
- * İç çamaşır iç/dış yüzeyi kan, meni, deri hücreleri,

- * Giysi hücreleri her yerinden kan, meni, saç kılı, vücut kıl, tükürük, deri,
- * Tırnak, tırnak parçası yüzey ve iç kısmından kan, doku,
- * Tırnak makası yüzeyinde ve kesici kısmında kan, doku,
- * Battaniye, yastık, çarşaf vb. yüzey kısmında kan, tükürük, meni lekesi, saç kılı, vücut kılı,
- * Silah kabza kan, doku, deri,
- * Bıçak, balta vb. kabza, kesici yüzey kan, saç/vücut kılı, doku, deri,
- * Fayans, yer döşemesi, duvar yüzey kısmından kan, saç/vücut kılı,
- * Koltuk, perde yüzey kısmından kan, saç/vücut kılı,
- * Ağaç, dal, toprak, yaprak yüzey kısmından kan, saç/vücut kılı
- * Araba tamponu, far, asfalt vb. yüzey kısmından kan, doku, saç/vücut kılı (Polat O., 2007).

1.5 Olay Yeri

Olay yeri incelemesi, delillerin, olay yeri inceleme birimi görevlisi ve kriminal laboratuvarı tarafından doğru kullanılmasının başlangıç noktasıdır. Bunun için olay yeri usulüne uygun şekilde incelenmelidir. Bu inceleme: olay yeri araştırması, kaydetme, toplama ve koruma basamaklarını içerir (Haven S., 2006). Delillerin uygun şekilde toplanması ve/veya delil transfer zincirinde kabul gören kuralların ihmal durumunda elde edilen kanıtların delil sıfatını yitirmelerine neden olabilir. O.J. Simson davasında olduğu gibi elde bir biyolojik kanıt mevcut olmasına ve sanığın genotipine ulaşılmasına rağmen delil transfer zincirinde tespit edilen aksaklıklar nedeni ile mahkeme bu sonuçları hukuka uygun delil olarak kabul etmemiştir (Kalfoğlu A. E. ve ark., 2002).

Olay yerinde elde edilebilecek deliller ve bu delillerin bulunması muhtemel yerlere ilişkin Tablo-1'de yer alan eşleştirmeler dikkate alınmalıdır.

1.5.1 Olay Yerinin Korunması

İlk olarak dikkat edilmesi gerekenlerin başında olay yerinin korunması gelir. Alanında eğitimli adli bilimciler ya da olay yeri inceleme ekibi alana ulaşıncaya kadar olay yeri korunur. Araştırmacılar, olayı araştırmaya, var olan delilleri belgelemeye ve paketlemeye başlar. Ancak belgelemeye başlamadan önce hem kendilerinden olay yerine hem de olay yerinden kendilerine herhangi bir kontaminasyonu yani bulaşmayı engellemek için ekip, ilk olarak maske, bone, eldiven takmalı, özel kıyafetler giymelidir (Polat O., 2007).

1.5.2 Olay Yerindeki Delillerin Kaydedilmesi

Olay yeri video kamerayla ve/veya fotoğraf makinesiyle kaydedilebilir. Bu sırada pratik olmak amacıyla:

1. Şematik diyagramlar kullanılarak doğru ölçümler alınmalı,
2. Siyah/beyaz ya da renkli olarak fotoğraflanmalı
3. Video kaydı yapılmalıdır.

Kayıtlar tutulurken fotoğraflama ve video kayıtları ayrıntılı bir şekilde çekilmeli, ayrıca sadece fotografik bilgiler (filmin çeşidi, hızı vs.) değil aynı zamanda olay günü ve tarihi de kaydedilmelidir.

1.5.3 Olay Yerindeki Biyolojik Delillerin Toplanması Ve Paketlenmesi

Olay yerinde bulunan deliller çok iyi bir şekilde paketlenmiş olmalıdır. Herhangi bir potansiyel kirlilikten korunmalı, aynı zamanda herhangi bir hasara uğramamalı ve deliller kaybedilmemelidir. Olay yeri inceleme ekibi, koruyucu kıyafetler giymeli, pudra DNA'ya zarar verdiğinden dolayı pudrasız eldiven kullanmalı, temiz ve dezenfekte aletler kullanılmalıdır. Eldivenler her delil için ayrı kullanılmalı ve toplanmalıdır. Ayrıca eldivenler giyildikten sonra elin ağza, burna veya vücudun çıplak cildi ile temas etmesi durumunda delil toplama işine eldiven değiştirilmeden devam edilmemelidir.

Biyolojik deliller çevrede her zaman var olan bakteri ve mantarlarla kontamine olmadan belli bir şekilde toplanmalıdır. Ayrıca adli analizler çok hassas oldukları için iki farklı biyolojik örnek aynı paket içerisinde paketlenmemelidir. Genelde biyolojik materyaller “nefes alan” dediğimiz kâğıt paketlerin içinde laboratuarlara ulaştırılır. Böylece paketin içinde su buharlaşması da olmayacaktır. Paket içerisindeki nem, mikrobiyolojik büyümeyi teşvik eder ve bu da biyolojik delillere zarar verir. Bu deliller laboratuara getirilinceye kadar mümkün olduğunca soğuk ve kuru koşullarda saklanmalıdır (Lawrence K., 2005).

Tablo 1: Olay Yerinde Bulunabilecek Deliller ve Bu Delillerden Elde Edilebilecek DNA Taşıyan Materyaller.

Olay yerinde bulunan delil	Delil üzerinde DNA elde edilebilecek biyolojik materyalin olası yeri	Biyolojik materyalin cinsi
Şapka veya Maske	İç kısmı	Saç kılı
Gözlük	Burun ve Kulağa temas eden kısımları	Deri hücreleri
Kürdan	Uç kısımları	Tükürük (ağız epitel hücreler ve akyuvarlar)
Çiğnenmiş sakız	Yüzey kısmı	Tükürük
Diş fırçası	Fırça kısmı	Kan, tükürük
Isırık izi	Mağdur ya da sanığın derisi ve/veya elbisesi	Tükürük
Sigara İzmariti	Filtreli kısmı	Tükürük
Pul ve zarf	Yapışkanlı kısım	Tükürük
Şişe, bardak, çatal, teneke kutu	Kenarlar, ağız kısmı	Tükürük
Kullanılmış prezervatif	İç/dış yüzeyi	Meni, vajinal veya rektal hüc.
İç çamaşır	İç/dış yüzeyi	Kan, meni, deri hücreleri
Giyisi	Her yerinde	Kan, meni, saç kılı, vücut kılı, tükürük, deri hücreleri
Tırnak, tırnak parçası	Yüzey ve iç kısmında	Kan, doku
Tırnak makası	Yüzeyinde ve kesici kısmında	Kan, doku
Battaniye, yastık, çarşaf vb.	Yüzey kısmında	Kan, tükürük, meni lekesi, saç kılı, vücut kılı, mekonyum, amnion sıvısı lekesi
Silah	Kabza	Kan, doku, deri
Mermi çekirdeği	Dış yüzeyi	Kan, doku
Bıçak, balta vb.	Kabza, kesici yüzey	Kan, saç/vücut kılı, doku, deri
Fayans, Yer döşemesi, duvar, koltuk, perde	Yüzey kısmında	Kan, saç/vücut kılı
Ağaç, ağaç dalları, toprak, yaprak	Yüzey kısmında	Kan, saç/vücut kılı
Araba tamponu, far, asfalt vb.	Yüzey kısmında	Kan, doku, saç/vücut kılı

Kaynak: (Çakır A. H., 2001)

2. Moleküler Genetik İncelemelerin Hukuksal Açıdan Değerlendirilmesi

2.1 Moleküler Genetik İncelemeler Konusunun Alman Ceza Muhakemesi Kanunu Kapsamında İncelenişi

CMK, mehzaz kanunu olarak Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nu (StPO) almıştır. Vücut muayenesine dair hüküm StPO'nun ilk halinde yer almamakla birlikte sonradan eklenen 81. md ile eksiklik giderilmiştir. Madde kapsamında numune alınması moleküler genetik inceleme, DNA incelemesi yapılması halleri de düzenlenmiştir (İnternet Kaynağı:11 ve İnternet Kaynağı:12).

“§ 81a

(1) Eine körperliche Untersuchung des Beschuldigten darf zur Feststellung von Tatsachen angeordnet werden, die für das Verfahren von Bedeutung sind. Zu diesem Zweck sind Entnahmen von Blutproben und andere körperliche Eingriffe, die von einem Arzt nach den Regeln der ärztlichen Kunst zu Untersuchungszwecken vorgenommen werden, ohne Einwilligung des Beschuldigten zulässig, wenn kein Nachteil für seine Gesundheit zu befürchten ist.

(2) Die Anordnung steht dem Richter, bei Gefährdung des Untersuchungserfolges durch Verzögerung auch der Staatsanwaltschaft und ihren Ermittlungspersonen (§ 152 des Gerichtsverfassungsgesetzes) zu.

(3) Dem Beschuldigten entnommene Blutproben oder sonstige Körperzellen dürfen nur für Zwecke des der Entnahme zugrundeliegenden oder eines anderen anhängigen Strafverfahrens verwendet werden; sie sind unverzüglich zu vernichten, sobald sie hierfür nicht mehr erforderlich sind.”

StPO 81a maddesi, beden muayenesi konusunu işlemektedir. Maddede, yargılama için önem arz eden hallerde şüphelinin bedeninin muayene edilmesine ilişkin karar verilebilmektedir. Şüphelinin sağlığına herhangi bir zarar gelmesi söz konusu değilse şüphelinin rızası olmasa dahi hekim tarafından yapılacak müdahale ile delillerin tespiti amacıyla kan alınması ya da beden muayenesi yoluna gidilebilmektedir. Konu hakkında emir verme yetkisi hâkime, gecikmesinde sakınca doğacak hallerde savcılık makamına aittir.

Muayene neticesinde elde edilen kan örnekleri veya beden muayenesinden elde edilen diğer bulgular, yalnızca ilgili ceza davasında veya halen görülmekte olan diğer ceza davalarında kullanabilmektedir. Amacı kapsamında elde edilen ve ancak gerekli olmadığı anlaşılan numunelerin yok edilmesi gerekmektedir.

“§ 81b

Soweit es für die Zwecke der Durchführung des Strafverfahrens oder für die Zwecke des Erkennungsdienstes notwendig ist, dürfen Lichtbilder und Fingerabdrücke des Beschuldigten auch gegen seinen Willen aufgenommen und Messungen und ähnliche Maßnahmen an ihm vorgenommen werden.”

StPO 81b maddesi, parmak izi alma resim çekme ve ölçümlerden bahsetmektedir. Kimlik tespitinin “zorunlu olduğu” hallerde şüphelinin rızası aranmaksızın fotoğrafı çekilebilmektedir, parmak izi alınabilmektedir, vücudunda ölçüm inceleme vb yollara başvurulabilmektedir.

“§ 81c

(1) Andere Personen als Beschuldigte dürfen, wenn sie als Zeugen in Betracht kommen, ohne ihre Einwilligung nur untersucht werden, soweit zur Erforschung der Wahrheit festgestellt werden muß, ob sich an ihrem Körper eine bestimmte Spur oder Folge einer Straftat befindet.

(2) Bei anderen Personen als Beschuldigten sind Untersuchungen zur Feststellung der Abstammung und die Entnahme von Blutproben ohne Einwilligung des zu Untersuchenden zulässig, wenn kein Nachteil für seine Gesundheit zu befürchten und die Maßnahme zur Erforschung der Wahrheit unerläßlich ist. Die Untersuchungen und die Entnahme von Blutproben dürfen stets nur von einem Arzt vorgenommen werden.

(3) Untersuchungen oder Entnahmen von Blutproben können aus den gleichen Gründen wie das Zeugnis verweigert werden. Haben Minderjährige wegen mangelnder Verstandesreife oder haben Minderjährige oder Betreute wegen einer psychischen Krankheit oder einer geistigen oder seelischen Behinderung von der Bedeutung ihres Weigerungsrechts keine genügende Vorstellung, so entscheidet der gesetzliche Vertreter; § 52 Abs. 2 Satz 2 und Abs. 3 gilt entsprechend. Ist der gesetzliche Vertreter von der Entscheidung ausgeschlossen (§ 52 Abs. 2 Satz 2) oder aus sonstigen Gründen an einer rechtzeitigen Entscheidung gehindert und erscheint die sofortige Untersuchung oder Entnahme von Blutproben zur Beweissicherung erforderlich, so sind diese Maßnahmen nur auf besondere Anordnung des Richters zulässig. Der die Maßnahmen anordnende Beschluß ist unanfechtbar. Die nach Satz 3 erhobenen Beweise dürfen im weiteren Verfahren nur mit Einwilligung des hierzu befugten gesetzlichen Vertreters verwertet werden.

(4) Maßnahmen nach den Absätzen 1 und 2 sind unzulässig, wenn sie dem Betroffenen bei Würdigung aller Umstände nicht zugemutet werden können.

(5) Die Anordnung steht dem Richter, bei Gefährdung des Untersuchungserfolges durch Verzögerung, von den Fällen des Absatzes 3 Satz 3 abgesehen, auch der Staatsanwaltschaft und ihren Ermittlungspersonen (§ 152 des Gerichtsverfassungsgesetzes) zu. § 81a Abs. 3 gilt entsprechend.

(6) Bei Weigerung des Betroffenen gilt die Vorschrift des § 70 entsprechend. Unmittelbarer Zwang darf nur auf besondere Anordnung des Richters angewandt werden. Die Anordnung setzt voraus, daß der Betroffene trotz Festsetzung eines Ordnungsgeldes bei der Weigerung beharrt oder daß Gefahr im Verzuge ist.”

StPO 81c maddesi, diğer kişilerin beden muayenesinden bahsetmektedir. Şüpheli kişi haricindeki diğer kişiler tanık sıfatını taşıdıkları takdirde, rızaları olmasa dahi, yargılamaya ilişkin maddi gerçeğin ortaya çıkarılması amacıyla zorunluluk söz konusuysa beden muayeneleri yapılabilmektedir. Sağlık açısından tehlike arz etmeyen hallerde ve zorunluluk arz eden bir durum söz konusu ise, soy bağıının araştırılması amacıyla bende muayenesi

yapılması veya kan numunesi alınması, kişinin rızası aranmaksızın, bir hekim tarafından gerçekleştirilebilmektedir.

Beden muayenesi ya da kan numunesi alınması işlemi hususunda kişilerden “aydınlatılmış onam” alındıktan sonra incelemenin yapılması gerekmektedir. Ancak kişinin işleme rıza göstermemesi hakkı olduğunun bildirilmesi de zorunludur. Kişiler tanıklıktan çekinme halleri kapsamında ret haklarını kullanabilmektedir. Küçüğün temyiz kudreti olmadığı hallerde ya da psikolojik rahatsızlığının var olması halinde kanuni temsilcisi olan kişinin rızası yeterli görülmektedir. Temsilcinin konu hakkında karar verebilmesi mümkün değilse mahkeme tarafından konu hakkında özel bir karar çıkarılabilmektedir. Konu hakkında karar verebilme yetkisi, hâkime verilmekle beraber, istisnai hallerde savcıya veya soruşturma görevlilerine aittir (Kunter N. ve ark., 2006).

Doğrudan zor kullanmaya başvurma yolu, sadece hâkim tarafından verilecek bir emir ile mümkündür. Gecikmede tehlikenin varlığı ve kişinin ısrarlı direnmesi şartları aranmaktadır.

“§ 81d

(1) Kann die körperliche Untersuchung das Schamgefühl verletzen, so wird sie von einer Person gleichen Geschlechts oder von einer Ärztin oder einem Arzt vorgenommen. Bei berechtigtem Interesse soll dem Wunsch, die Untersuchung einer Person oder einem Arzt bestimmten Geschlechts zu übertragen, entsprochen werden. Auf Verlangen der betroffenen Person soll eine Person des Vertrauens zugelassen werden. Die betroffene Person ist auf die Regelungen der Sätze 2 und 3 hinzuweisen.

(2) Diese Vorschrift gilt auch dann, wenn die betroffene Person in die Untersuchung einwilligt.”

StPO 81d maddesi, beden muayenesini yapacak olan kişiden bahsetmektedir. Yapılacak muayene, kişinin utanmasına yol açacak, manevi bakımdan zarar verecek türden ise, muayene kişiyle aynı cinsiyette bir kişi ya da bir bay ve bir de bayan kişi tarafından yapılır. Kişinin konu hakkında haklı bir menfaati var ise onun bu talebine uyulur. Muayene sırasında kişinin güvendiği birisinin refakatçi olarak yanında bulunmasına izin verilir. Kişi bu konuda rıza göstermiş olsa bile, bu madde her halde uygulanır.

Fransız Ceza Usul Kanunu muayeneye direnen kişiye mahkeme kararına uymamaktan dolayı para cezasına hükmedilmesini ve ayrıca muayene yapılmamasını belirtmekte iken, Alman Ceza Usul Kanunu “zorla muayene etme” yolunu tercih etmektedir. (Kunter N. ve ark., 2006).

“§ 81e

(1) An dem durch Maßnahmen nach § 81a Abs. 1 erlangten Material dürfen auch molekulargenetische Untersuchungen durchgeführt werden, soweit sie zur Feststellung der Abstammung oder der Tatsache, ob aufgefundenes Spurenmaterial von dem Beschuldigten oder dem Verletzten stammt, erforderlich sind; hierbei darf auch das Geschlecht der Person bestimmt werden. Untersuchungen nach Satz 1 sind auch zulässig für entsprechende Feststellungen an dem durch Maßnahmen nach § 81c erlangten Material. Feststellungen über andere als die in Satz 1 bezeichneten Tatsachen dürfen nicht erfolgen; hierauf gerichtete Untersuchungen sind unzulässig.

(2) Nach Absatz 1 zulässige Untersuchungen dürfen auch an aufgefundenem, sichergestelltem oder beschlagnahmtem Spurenmaterial durchgeführt werden. Absatz 1 Satz 3 und § 81a Abs. 3 erster Halbsatz gelten entsprechend.”

StPO 81e maddesi, moleküler genetik incelemeler hususundadır. 81a md yoluyla elde edilen bulgular üzerinde soy bağı tespiti veya şüpheli sanık tespiti için zorunluluk halinde moleküler genetik inceleme yoluna gidilmesi mümkündür. 81c maddesi kapsamında elde edilen bulgular üzerinde yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda inceleme yapılabilmektedir. Bu yöntem, el konulan, muhafaza altına alınan maddelerin incelenmesi gerektiğinde de mümkündür. Maddede yapılan düzenleme ile şüpheli kişiden ve şüpheli olmayan kişiden de numune alınabilmektedir.

81e maddesi henüz yasalaşmadan önce, tasarıda DNA incelemesi yapılabilmesi için “kuvvetli şüphe” şartının arandığı görülmektedir. Sonradan bu şartın sanığın lehine kullanılabilmesi ihtimali dikkate alınarak, madde hakkında yapılan görüşmeler neticesinde “basit şüphe” moleküler genetik inceleme yapılabilmesi açısından yeterli görülmüş ve yasaya bu konuyla ilgili olarak özellikle hüküm konulmamıştır. Bu durumda incelemeye dâhil edilecek kişinin mutlaka şüpheli – sanık olması gerekmektedir. Üçüncü kişilerin de bu incelemeye konu olması mümkündür. Burada sadece basit başlangıç şüphesi yeterli görülmektedir. Burada mutlak şekilde dikkat edilmesi gereken husus, orantılılık ilkesinin aktif şekilde uygulandığının kontrol edilmesidir. Orantılılık ilkesi, yargılama kapsamında ele alınan suçun ağırlığı ile moleküler genetik incelemeye gidilmesindeki olası verimlilik arasındaki bağıdır (Kunter N. ve ark., 2006).

DNA incelemesi Alman CMK’da ikincil nitelikte görülmemektedir. Başka bir yolun kullanılması neticesinde teşhisin mümkün olması durumunda bile DNA incelemesine gidilebilmektedir (Özbek V. Ö., 2006).

“§ 81f

(1) Untersuchungen nach § 81e Abs. 1 dürfen ohne schriftliche Einwilligung der betroffenen Person nur durch das Gericht, bei Gefahr im Verzug auch durch die Staatsanwaltschaft und ihre Ermittlungspersonen (§ 152 des Gerichtsverfassungsgesetzes) angeordnet werden. Die einwilligende Person ist darüber zu belehren, für welchen Zweck die zu erhebenden Daten verwendet werden.

(2) Mit der Untersuchung nach § 81e sind in der schriftlichen Anordnung Sachverständige zu beauftragen, die öffentlich bestellt oder nach dem Verpflichtungsgesetz verpflichtet oder Amtsträger sind, die der ermittlungsführenden Behörde nicht angehören oder einer Organisationseinheit dieser Behörde angehören, die von der ermittlungsführenden Dienststelle organisatorisch und sachlich getrennt ist. Diese haben durch technische und organisatorische Maßnahmen zu gewährleisten, daß unzulässige molekulargenetische Untersuchungen und unbefugte Kenntnisnahme Dritter ausgeschlossen sind. Dem Sachverständigen ist das Untersuchungsmaterial ohne Mitteilung des Namens, der Anschrift und des Geburtstages und -monats des Betroffenen zu übergeben. Ist der Sachverständige eine nichtöffentliche Stelle, gilt § 38 des Bundesdatenschutzgesetzes mit der Maßgabe, daß die Aufsichtsbehörde die Ausführung der Vorschriften über den Datenschutz auch überwacht, wenn ihr keine hinreichenden Anhaltspunkte für eine Verletzung dieser Vorschriften vorliegen und der Sachverständige die personenbezogenen Daten nicht in Dateien automatisiert verarbeitet.”

StPO 81f ve 81e md kapsamındaki incelemeler hususunda hâkim kararının zorunlu olduğunu belirtmektedir. Kararda incelemeyi yapacak bilirkişinin kim olduğu da belirtilmelidir. Hâkim kararı ile ilgili olarak, sanığın konu hakkında rıza göstermiş olması hususunu Alman doktrininde yeterli gören yazarlar yer almaktadır. Nitekim savcı, sanığın özgür iradesi ile vermiş olduğu rıza beyanına dayanarak DNA incelemesine başvurabilecektir (Özbek V. Ö., 2006).

Bilirkişi seçiminde, yetkili ya da resmi görevli kişilerin görevlendirilmesine dikkat edilmelidir. Seçilecek kişilerin soruşturma makamı ile herhangi bir şekilde aynı kurum kapsamında görev paylaşımı içine girmemiş olması gerekmektedir. Görevlendirilen kişiler, yasak işlemler ve bilgilerin dışarıya sızması konusunda gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Bilirkişiye verilen dosya kapsamında numune sahibine dair kimlik bilgileri, adres vb. bilgiler gizlenir.

“§ 81g

(1) Ist der Beschuldigte einer Straftat von erheblicher Bedeutung oder einer Straftat gegen die sexuelle Selbstbestimmung verdächtig, dürfen ihm zur Identitätsfeststellung in künftigen Strafverfahren Körperzellen entnommen und zur Feststellung des DNA-Identifizierungsmusters sowie des Geschlechts molekulargenetisch untersucht werden, wenn wegen der Art oder Ausführung der Tat, der Persönlichkeit des Beschuldigten oder sonstiger Erkenntnisse Grund zu der Annahme besteht, dass gegen ihn künftig Strafverfahren wegen einer Straftat von erheblicher Bedeutung zu führen sind. Die wiederholte Begehung sonstiger Straftaten kann im Unrechtsgehalt einer Straftat von erheblicher Bedeutung gleichstehen.

(2) Die entnommenen Körperzellen dürfen nur für die in Absatz 1 genannte molekulargenetische Untersuchung verwendet werden; sie sind unverzüglich zu vernichten, sobald sie hierfür nicht mehr erforderlich sind. Bei der Untersuchung dürfen andere Feststellungen als diejenigen, die zur Ermittlung des DNA-Identifizierungsmusters sowie des Geschlechts erforderlich sind, nicht getroffen werden; hierauf gerichtete Untersuchungen sind unzulässig.

(3) Die Entnahme der Körperzellen darf ohne schriftliche Einwilligung des Beschuldigten nur durch das Gericht, bei Gefahr im Verzug auch durch die Staatsanwaltschaft und ihre Ermittlungspersonen (§ 152 des Gerichtsverfassungsgesetzes) angeordnet werden. Die molekulargenetische Untersuchung der Körperzellen darf ohne schriftliche Einwilligung des Beschuldigten nur durch das Gericht angeordnet werden. Die einwilligende Person ist darüber zu belehren, für welchen Zweck die zu erhebenden Daten verwendet werden. § 81f Abs. 2 gilt entsprechend. In der schriftlichen Begründung des Gerichts sind einzelfallbezogen darzulegen

1.

die für die Beurteilung der Erheblichkeit der Straftat bestimmenden Tatsachen,

2.

die Erkenntnisse, auf Grund derer Grund zu der Annahme besteht, dass gegen den Beschuldigten künftig Strafverfahren zu führen sein werden, sowie

3.

die Abwägung der jeweils maßgeblichen Umstände.

(4) Die Absätze 1 bis 3 gelten entsprechend, wenn die betroffene Person wegen der Tat rechtskräftig verurteilt oder nur wegen

1.

erwiesener oder nicht auszuschließender Schuldunfähigkeit,

2.

auf Geisteskrankheit beruhender Verhandlungsunfähigkeit oder

3.

fehlender oder nicht auszuschließender fehlender Verantwortlichkeit (§ 3 des Jugendgerichtsgesetzes)

nicht verurteilt worden ist und die entsprechende Eintragung im Bundeszentralregister oder Erziehungsregister noch nicht getilgt ist.

(5) Die erhobenen Daten dürfen beim Bundeskriminalamt gespeichert und nach Maßgabe des Bundeskriminalamtgesetzes verwendet werden. Das Gleiche gilt

1.

unter den in Absatz 1 genannten Voraussetzungen für die nach § 81e Abs. 1 erhobenen Daten eines Beschuldigten sowie

2.

für die nach § 81e Abs. 2 erhobenen Daten.

Die Daten dürfen nur für Zwecke eines Strafverfahrens, der Gefahrenabwehr und der internationalen Rechtshilfe hierfür übermittelt werden. Im Fall des Satzes 2 Nr. 1 ist der Beschuldigte unverzüglich von der Speicherung zu benachrichtigen und darauf hinzuweisen, dass er die gerichtliche Entscheidung beantragen kann.”

StPO 81g maddesi DNA analizinin mümkün olduğu hallerden bahsetmektedir. Ağır bir suçun işlenmiş olması, ağır yaralama, nitelikli hırsızlık ya da tehdit, cinsel dokunulmazlığa dair işlenen suçların işlenmesi şüphesi halinde, kişinin belirtilen suçları ileride tekrarlayacağına dair emarelerin varlığı sabit ise vücudundan örnek alınarak DNA incelemesinin yapılması ve cinsiyetinin tespit edilmesi mümkündür. Daha önce de belirtildiği üzere şüpheliden alınan numuneler sadece özgüllenen amaç için kullanılabilir. İnceleme bittikten sonra dava dosyası kapsamında ihtiyaç görülmediği takdirde numunelerin imhası zorunludur, alınan numune üzerinde yasak işlemler kesinlikle yapılamaz. Örneğin; Alman Federal Mahkemesi (BGHSt), yeni doğmuş çocuğunu öldüren annenin ölen çocuğun babasının kocası olmadığını ileri sürmesi sonrasında vermiş olduğu kararda kocanın babalık testi yaptırmaya zorunlu olmadığına hükmetmiştir (Kunter N. ve ark., 2006).

2.2 Moleküler Genetik İncelemeler Konusunun Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Kararları Açısından Değerlendirilmesi

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Avrupa Konseyi'ne bağlı olarak kurulan uluslararası bir mahkemedir. AİHM, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve ek protokolleri kapsamına koruma altına alınan temel haklara aykırılığın söz konusu olduğu durumda; gerçek ya da tüzel kişilerin, diğer devletlerin, sözleşme ve protokoller kapsamında oluşturulan kurallar dâhilinde başvurabileceği bir yargı yolu merciidir. AİHM'nin yargılama sonucunda davalı devletin ihlalde bulunduğu kanaati yönünde karar vermesi halinde, davalı devletin yaptırıma tabi tutulması, tazminata cezasına hükmedilmesi söz konusu olacaktır (Çinkılıç M., 2007).

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "Yargılanmanın Yenilenmesi"ne ilişkin md 311'de yapılan değişiklik ile verilen ceza hükmünün AİHS ve ek protokollerine aykırılığının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından verilen ve kesinleşen kararından itibaren bir yıl içinde istenebilmesi mümkündür.

Kendi aleyhine tanıklık etmeme hakkı

AİHS'nin 6. maddesi kişinin yargılanırken kendi aleyhine tanıklık etmemesi konusunda güvence getirmektedir. Madde içerisinde açıkça değinilmemiş olmasına karşın, susma hakkı ve kendi aleyhine tanıklık etmeme hakkı da âdil yargılanma maddesi kapsamında güvence altına alınmıştır. Heaney ve McGuinness–İrlanda davasında olduğu gibi sağlanan bu

güvence ile bir kişinin kendisine sorulan sorulara cevap vermeyi reddettiği için mahkûm edilemeyeceği anlaşılmaktadır.

Sözleşmede yer alan devletlerin mevcut hukuk sistemlerinde yaygın olarak anlaşıldığı üzere bu hak, ceza davalarında sanıktan cebren elde edilmiş olabilecek malzemenin kullanılmasını kapsamamakla beraber, şüphelinin iradesinden bağımsız olarak mevcut bulunan, arama emri sonucunda ele geçirilen evrak, tükürük, kan ve idrar örnekleri ile DNA testi için alınan beden dokularının kullanılması mümkündür (İnternet Kaynağı:8).

AİHM'ne göre sözleşmenin 3. ve 8. maddeleri, ceza muhakemesinde sanığın rıza göstermemesine rağmen delil elde etmek amacıyla tıbbi müdahalede bulunulmasını ve vücuttan örnek alınmasını kural olarak yasaklamamaktadır. AİHM'nin sanığın karşı çıkmasına rağmen alınan kan ve tükürük örneklerinin incelenmesi konusunda herhangi bir ihlal olmadığına dair kararları bulunmaktadır. Zorla tıbbi müdahale söz konusu olduğu durumlarda sözleşmenin 3. maddesine aykırılık gerçekleşmiş sayılacaktır. Bunun önlenmesi için, mahkemenin oluşan yerleşik içtihatlarına göre aşağıdaki şartların gerçekleşmesi aranmaktadır:

- İcra edilen tıbbi müdahalenin gerekliliği ikna edici şekilde ispatlanmalıdır.
- Tıbbi müdahale, sözleşmenin 3. maddesinde yer alan asgari ağırlık düzeyinin altında olmalıdır.
- Tıbbi müdahale hekim tarafından yapılmalıdır.
- Tıbbi müdahale, kişinin sağlık durumunu kötüleştirmemelidir (Turhan F., 2008).

2.3 Moleküler Genetik İncelemeler Konusunun Uluslararası Sözleşmeler Kapsamında İncelenişi

Hekimlerin görevlerini ifa ederken ortaya çıkan ve süreç içinde yapılan değişikliklerle şekillenen tıbbi etik ilkeler; zamanla uluslararası kabul gören ilkeler haline gelmiş, ulusal alanda da sağlık mevzuatı kapsamında Tıbbi Deontoloji Tüzüğü, Hasta Hakları Yönetmeliği gibi düzenlemeler altında bu ilkelerin sınırları çizilmeye çalışılmıştır. Bunun yanı sıra, Dünya Tabipler Birliği, Dünya Psikiyatri Birliği, Uluslararası Hemşireler Konseyi gibi ulusal ve uluslararası kuruluşların da etik kurallar düzenlemekte olduğu görülmektedir (Fincancı Ş. K. ve ark., 2006).

Düzenlenen uluslararası kurallar incelenecek olursa;

Lizbon Bildirgesi (1981):Bildirgenin 3. maddesinde; hastanın tedavi safhasından önce konu hakkında yeterli ölçüde bilgilendirilmesini ve bu koşulla hastanın tedaviyi kabul ya da reddedebileceği düzenlenmektedir.

Amsterdam Bildirgesi (1994): Bu bildirme Avrupa Hasta haklarının Geliştirilmesi Bildirgesi olarak da bilinmektedir. Bu bildirmede de hastanın bilgilendirilmesi ve bu koşulla hastanın tedaviyi reddedebileceğinden bahsedilmektedir.

Bali Bildirgesi (1995): Hastanın kendi kaderini serbestçe belirleme hakkı bulunmaktadır. Hekimin hastayı bilgilendirmesi zorunluluğundan bahsedilmektedir. Hastanın yetişkin olmaması, ehliyetinin kısıtlı olması halinde yaal temsilcisinin onayının aranması gerektiği sözü edilmektedir (Fincancı Ş. K. ve ark., 2006).

Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi: Bu sözleşmenin “amaç ve konu” başlıklı 1. maddesinde “bu sözleşmenin tarafları tüm insanların haysiyetini ve kimliğini koruyacak ve biyoloji ve tıbbın uygulanmasında, ayırım yapmadan herkesin bütünlüğüne ve diğer hak ve özgürlüklerine saygı göstereceklerdir.” düzenlemesine yer verilmektedir.

Sözleşmenin 10. maddesinde kişilerin kendi sağlığı ile ilgili bilgiler bakımından özel yaşama saygı gösterilmesini isteme hakkına sahip olduğu ifade edilmektedir. Sözleşmenin 26. maddesinde sözleşmede yer alan hakların kullanılmasının kısıtlanması düzenlenmiştir. Maddeye göre; “Sözleşmede yer alan haklar ve koruyucu hükümlerin kullanılmasında kamu güvenliği, suçun önlenmesi, kamu sağlığının korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için kanun tarafından öngörülen ve demokratik toplumda gerekli olanlardan başka sınırlama konulmayacaktır”.

Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan Kişisel Nitelikteki Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Şahısların Korunmasına Dair Sözleşme'nin “konu ve amaç” başlıklı 1. maddesinde “Bu sözleşmenin amacı her akit devlet ülkesinde, uyruğu veya ikametgâhı ne olursa olsun tüm gerçek kişilerin, temel hak ve özgürlüklerini ve özellikle kendilerini ilgilendiren kişisel nitelikteki verilerin, otomatik bilgi işleme tabi tutulması karşısında özel yaşam haklarını güvence altına almaktır”.

Sözleşmenin 5. maddesinde ise verilerin niteliği hususuna yer verilmiştir. Madde gereğince, veriler yasal yollardan elde edilmeli, belirli ve meşru amaçlar için kaydedilmeli ve amacına aykırı şekilde kullanılmamalıdır. Uygun ve elverişli olması, kaydedildikleri amaca göre aşırı olmaması, doğru ve güncel olması da aranan diğer hususlardandır. Sözleşmenin 6. maddesinde yer alan düzenlemeye göre de; ilgili kişilerin kimliklerini belirtecek tarzda ve kaydedildikleri amaca dair belirli bir süreyi aşmayacak süre için muhafaza edilmesi hususu düzenlenmiştir. İç hukuk tarafından gerekli önlemler alınmadıkça ırkı, politik düşünceleri, dini vs. inançları ortaya koyan kişisel verilerle sağlık veya cinsel yaşamla ilgili kişisel nitelikteki veriler ile ceza mahkûmiyetleri otomatik bilgi işlemine tabi tutulamayacaktır.

Bakanlar Komitesi tarafından 1997 tarihinde verilen tavsiye kararına göre; genetik inceleme sonucu ortaya çıkan verilerin ceza muhakemesinde kullanılması bu konuda uygun korumayı sağlayan özel bir kanunun varlığı ile mümkün olacaktır. Söz konusu veriler bir delil elde edilmesinde bağın tesisi veya somut bir tehlikenin ya da suçun önlenmesi amacıyla kullanılabilir, başka hiçbir şekilde genetik özelliğin belirlenmesi için kullanılamaz (Mahmutoğlu F. S., 2008).

2.4 1982 Anayasası'na Göre Değerlendirme

Any md 12'nin İncelenmesi

Kişilerin temel hak ve hürriyetleri, 1982 Anayasası md 12 ile koruma altına alınmıştır.

“İkinci Kısım :Temel Haklar Ve Ödevler

Birinci Bölüm: Genel Hükümler

I. Temel Hak Ve Hürriyetlerin Niteliği

Madde 12 - Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.”

Any. md 17/2'nin İncelenmesi

Kişinin vücut bütünlüğü, 1982 Anayasası'nın 17/2 md'de “kişi dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı” madde başlığı ile korunma altına alınmıştır. Maddede;

“İkinci Kısım: Temel Haklar Ve Ödevler

İkinci bölüm: Kişinin Hakları Ve Ödevleri

I. Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı

Madde 17 - Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tâbi tutulamaz.”

denilmekte olup, bireylerin bedensel bütünlüğünün doğrudan Anayasa yolu ile temel hak ve hürriyetler kapsamında değerlendirilerek korunma altına alınması sağlanmıştır.

Anayasa’da yer alan bu hak, ceza muhakemesinde Anayasa’nın 13. md’ne uygun olarak sınırlandırılmakta ve bu doğrultuda şüpheli – sanıkların vücutları üzerinde incelemeler yapılabilmektedir (Çolak H., 2005).

Any. md 13’ün İncelenmesi

Temel hak ve özgürlüklere ilişkin Any. md 13’ün 2001 değişikliği öncesi hali dikkate alındığında, madde metninin şu şekilde düzenlenmiş olduğu görülmektedir:

“Temel Hak Ve Hürriyetlerin Sınırlanması

Madde 13.- Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî egemenliğinin, Cumhuriyetin, millî güvenliğinin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

Temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz.

Bu maddede yer alan genel sınırlama sebepleri temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir.”

Maddenin bu ilk hali kapsamında aşağıdaki şartların varlığı halinde temel hak ve özgürlükler sınırlanabilmesi mümkün olacaktır (Gözler K., 2000).

- Sınırlama, bir kanunla gerçekleştirilmez.
- Sınırlama, anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olmalıdır.
- Sınırlama; genel sınırlama sebeplerine, anayasada belirtilen özel sebeplere dayanmalıdır.
- Sınırlama, demokratik toplumun gereklerine aykırılık teşkil etmemelidir. “Demokratik toplumun düzeninin gerekleri” kavramı 1982 Anayasası’na Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nden geçmiştir. (Turhan M., 2002).
- Sınırlama, amacı dışında kullanılmamalıdır.

2001 Değişikliği Sonrası Anayasa md 13

3 Ekim 2001 tarih ve 4709 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun” ile Anayasa’nın 13. maddesi değiştirilmiştir. Bu değişiklik ile Any. md 17/2 kapsamında koruma altına alınan vücut bütünlüğü kavramının korunma alanı Any. 13. md’ne eklenen “öz” kavramı ile daha sert ve kesin sınırlarla belirlenmiştir. Nitekim “hakkın özü” kavramı ilk olarak 1961 Anayasası’nda geçmektedir.

Temel hak ve hürriyetlere ilişkin hakların özüne dokunulmaması şartıyla, sınırlamaların belirli amaçlar dâhilinde ve sadece kanunla sınırlanabilmesi mümkün kılınmıştır.

Değişiklik sonrası ilgili anayasa maddesi şu şekli almıştır:

“II. Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması

MADDE 13. – (Değişik: 3.10.2001-4709/2 md.) Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.”

Değişiklik sonrası madde metni dikkate alındığında aşağıdaki şartların varlığı halinde temel hak ve özgürlüklerin sınırlanabilmesi mümkün olacaktır:

- Sınırlama, bir kanunla gerçekleştirilmelidir.
- Sınırlama, içeriği itibarıyla anayasa metninin sözüne ve ruhuna uygun olmalıdır.
- Sınırlama, sebep bakımından anayasa metninde belirtilen hallerle sınırlı olmalıdır.
- Sınırlama, temel hak ve hürriyetlerin özü olarak belirtilen alana dokunmamalıdır.
- Sınırlama, demokratik toplumun gereklerine aykırılık teşkil etmemelidir.
- Sınırlama, lâik Cumhuriyetin şartlarına aykırılık içermemelidir.
- Sınırlama, ölçülülük ilkesine aykırılık teşkil etmemelidir.

Değişiklik ile özel sınırlama sebepleri ve özgülenilen amacın dışında kullanılması yasağı kaldırılarak; yerine laik Cumhuriyetin şartları, ölçülülük ve özellikle temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunulmaması yasağı getirilmiştir. Yapılan değişiklik neticesinde hakkın özü kavramı dikkate alınarak, şüpheli veya sanık olan ya da “diğer kişiler” olarak tabir edilen mağdur, soy bağı araştırılacak çocuk vs. kişiler üzerinde beden muayenelerinin yapılabilmesi, genetik incelemelerinin gerçekleştirilebilmesi Ceza Muhakemesi Kanunu’nun (CMK) 75 vd. maddelerince düzenlenmiştir.

2.5 Türk Ceza Muhakemesi Hukuku Açısından Değerlendirme

Ceza Muhakemesi Hukuku, muhakeme hukukunun bir dalıdır. Muhakeme hukuku esas olarak muhakemenin düzenlendiği hukuk kurallarının oluşturduğu bütündür. Ceza Muhakemesi Hukuku, Anayasa’nın genel esaslar başlığı altında yer alan ve değiştirilemez maddelerinden olan md. 2’de yer alan “insan haklarına saygılı, ... hukuk devleti” ilkesini benimseyen ülkemizde, toplum güvenliği ve huzurunun sağlanması ve korunması bakımından sistemin işlerliğini kontrol altına alan bir fonksiyon arz etmektedir.

Hukuk devleti anlayışı gereği; bireyler, vatandaş olmalarının yanı sıra kanunlarda belirtilen yaptırımlarla bir takım yükümlülüklerle ve tedbirlere uymaya tabi kılınmıştır. Kişilerin söz konusu kanun maddelerine aykırı fiilleri, yapılacak yargılamanın sonunda mahkeme tarafından ilgili kanun maddesi çerçevesinde verilecek müeyyidelerle yaptırıma bağlanmıştır. Yaptırımların öncesinde; mevcut yargılama safhasında işlenen suçun türüne göre, gerek delillerin tespit edilip incelenmesi gerekse yargılamaya ilişkin son kararın verilmesi aşamasında moleküler genetik incelemelerin rolü büyüktür.

İspat hukukunda kuşkuyu en az düzeye indiren bir bilimsel yöntem olarak moleküler genetik incelemeleri söylemek mümkündür. Bu durum hem kriminalistiğin hem de adli tıbbın genel bakımdan ispat hukukuna, özel bakımdan ise ceza yargılaması hukukuna önemli bir katkısının var olduğunu göstermektedir (Şafak A., 2006). Soybağı tespiti, kimliklendirme, şüphelinin tespiti ve dışlama konularında moleküler genetik incelemelerden faydalandığı görülmektedir.

1412 Sayılı Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu kapsamında yer almayan bazı yeni tedbir yolları, Avrupa Birliği'ne uyum çerçevesindeki değişiklikler ve ceza yargısı reformları kapsamında hukukumuzda ilk olarak 04.12.2004 tarihinde kabul edilip, 17.12.2004 tarihinde 25673 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanıp yürürlüğe giren 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda koruma tedbirleri başlığı içinde ele alınmıştır (Saritaş E., 2008). Bu son düzenlemeler çerçevesinde, toplum yararı ve kamu güvenliğinin gözetilmesi ile kişilik haklarının korunması arasında dengenin korunmaya çalışıldığı görülmektedir. Nitekim yapılan düzenlemeler ile CMK'da bilimsel delil sistemine geçişin sağlandığı, insan hakları ihlallerinin engellenmesi adına yeni bir koruma tedbirine yer verilmiş olduğu görülmektedir (Elmas İ. ve ark., 2009). Yasa kapsamında yer alan bu düzenlemelerin, özellikle insan hakları ihlallerine, işkence ve kötü müdehaleye karşı "sıfır tolerans" anlayışının yerleştirilmesi bakımından son derece yerinde olduğu savunulmaktadır (Alan E., 2008). Moleküler genetik incelemelerde kat edilen gelişmeler, adli vakaların araştırılmasında bu inceleme yöntemine başvurulmasını sağlamıştır. Nitekim bireyden alınan numunelerin niteliği ve elde ediliş şekilleri itibarıyla insan hakları açısından eleştiri konusu olacağı muhakkaktır (Arısoy Y. ve ark., 2008).

CMK'da özel hayatın gizliliğine müdahale olarak kabul edilebilecek yeni koruma tedbirlerinin getirildiği görülmektedir. Bunlar; şüpheli ve sanığın beden muayenesi, vücudundan örnek alınması, diğer kişilerin beden muayenesi ve moleküler genetik incelemelerdir (Özdemir K., 2005). CMK'na getirilen bu yeni düzenlemelere bakıldığında fizik kimliğinin tespiti haricindeki başlıkların hâkim kararı ile gerçekleştirilebildiği görülmektedir. Fizik kimliğinin tespiti savcı kararı ile de yapılabileceği belirtilmektedir. Hâkim ve savcıların katıldıkları toplantılar sonucunda ve konu hakkında getirilen eleştiriler çerçevesinde hazırlanan kanun teklifinin mecliste kabul edilip yürürlüğe girmesiyle değişiklik yapılmıştır (İnternet Kaynağı:4).

Değişiklik sonrası, şüpheli ve sanığın beden muayenesi iç ve dış olmak üzere iki başlığa ayrılmıştır. Nitekim dış beden muayenesinin CMK'nda düzenlenmeyip, “Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğinin Tespiti Hakkında Yönetmelik” (BMGİFKY) ile düzenlenmesini hatalı gören yazarlar bulunmaktadır. Bu yazarlara göre, dış muayene konusunun öncelikle kanunda düzenlenmesi gerekmektedir (Hakeri H. ve ark., 2008).

BMGİFKY md 3 ile bazı kavramların tanımı yapılmıştır. Bunlar;

- **Sağlık mesleği mensubu:** Tabip, dış tabibi, eczacı, ebe, hemşire ve sağlık hizmeti veren diğer kişilerdir.
- **Bedenin tıbbi muayenesi:** Tabip tarafından tıbbi yöntemler kullanılarak yapılan değerlendirmelerdir.
- **Dış beden muayenesi:** Vücudun dış yüzeyi ile kulak, burun ve ağız bölgelerinin gözle ve elle yapılan yüzeysel tıbbi bakımdan incelenmesidir.
- **İç beden muayenesi:** Kafa, göğüs ve karın boşlukları ile cilt altı dokularının incelenmesidir.
- **Beden parçası:** Bir bedenın tamamlayıcı unsuru olan baş, gövde, kol, el, bacak, ayak gibi uzuv ve iç organlarıdır.
- **Müdahale:** Tabip veya diğer sağlık personeli tarafından tanı, tedavi, rehabilitasyon veya önlem amacıyla yapılan muayene, tedavi veya diğer tıbbi işlemleridir.
- **Cerrahi müdahale:** Tıbbi aletler yardımıyla vücutta yapılan tanı ya da tedaviye yönelik operasyonlardır.
- **Örnek:** Bir suçla ilişkin delil elde etmek amacıyla, inceleme yapmak üzere ilgililerden alınan biyolojik vs materyaldir.

• **Moleküler genetik inceleme:** Gereken tür ve miktardaki biyolojik materyali kullanarak, kişiyi diğer kişilerden ayıran ve kalıtım kurallarına uygun olarak aktarılan hastalık dışındaki özelliklerinin moleküler düzeyde araştırılmasıdır.

2.5.1 Terminolojik Bakımdan Beden ve Vücut Kavramı

Türk Dil Kurumu'nca beden kavramı, "Vücutun, baş, kol ve bacak dışında kalan bölümü, gövde", vücut kavramı ise "İnsan veya hayvan gövdesi, beden" ile açıklanmaktadır (İnternet Kaynağı:5)

CMK'da ise, kullanılan maddelere bakıldığında vücut kavramının "bedenin dışı", beden kavramının ise "bedenin iç organları kapsayacak şekilde" ele alındığı görülmektedir (Kunter N. ve ark., 2006). Bazı yazarlar da 2004 yılı tasarısını gerekçe göstererek muayene için "beden", örnek alınması için "vücut" terimlerinin kullanılmasının uygun olmadığını, "beden" ve "vücut" kelimelerinin rastgele seçildiği izlenimini yarattığını savunmaktadır (Özbek V. Ö., 2006).

Şüpheli, sanık, mağdur veya diğer kişiler üzerinde yapılan beden muayenesi, vücutlarından örnek alınması ya da alınan örnekler üzerinde genetik inceleme yapılması suçun aydınlatılması aşamasında etkin rol oynamaktadır (Açıkgöz N. ve ark., 2002). Beden muayenesi, vücutun iç ya da dış kısmının gerektiğinde teknik araçlar ya da tıbbi müdahale yardımıyla incelenmesi, veri toplanması işlemidir. Bir başka deyişle, doğal vücut boşluklarının veya organlarının tıbbi müdahale ile tıbbi cihazlar suretiyle incelenmesidir (Kunter N. ve ark., 2006).

Beden muayenesi, 1412 Sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda ayrıntılı olarak düzenlenmemiştir. Kanunun 66. maddesinin son fıkrasında belirtilen düzenlemenin, maddi gerçeğe ulaşma ve şüpheli ile sanığın kişilik hakları açısından yeterli olmadığı görülerek hazırlanan tasarı ile bu sorun giderilmeye çalışılmıştır (Şahin C., 2005). CMK md 75'e bakıldığında iki ayrı tedbirin düzenlendiği görülmektedir. Bunlar beden muayenesi ve vücuttan örnek alınmasıdır. Vücuttan örnek alma aslında bir muayeneyi gerektirdiğinden örnek alma işleminin muayene içinde değerlendirilebileceği bazı yazarlar tarafından savunulmaktadır (Özbek V. Ö., 2006).

BMGİFKY md 3; muayeneyi ikiye ayırmıştır. Bunlar bedenin dış muayenesi ve iç muayenesidir.

2.5.2 Şüpheli ya da Sanığın Dış Beden Muayenesi

Dış beden muayenesi, BMGİFKY md 3'te "vücudun dış yüzeyi ile kulak, burun ve ağız bölgelerinin göz ve el ile yapılan yüzeysel tıbbi incelemesi" olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca md 5/4'te "girişimsel olmayan tıbbi görüntüleme yöntemlerinin de dış beden muayenesi sayılacağı" belirtilmiştir. Bu tür incelemelerin bir tabip tarafından ya da tabip gözetiminde sağlık mesleği mensubu başka bir kişi tarafından yapılabilmesi mümkündür.

Dış beden muayenesi;

- Şüpheli – sanığın vücudunda başkalarına ait belirti ya da delillerin, vücut ve organlarının yapısının incelenmesi,
  - Vücutta iz ya da yara aranması,
- gibi suça dair delillerin elde edilmesi amacıyla yapılmaktadır.

Dış beden muayenesine kimin karar vereceği hususunda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Konu hakkında BMGİFKY md 5/1'de;

"Madde 5/1: Bir suça ilişkin delil elde etmek için, şüpheli veya sanık üzerinde dış beden muayenesi Cumhuriyet savcısı ile, emrindeki adli kolluk görevlileri veya kovuşturma makamlarının talebiyle yapılabilir."

şeklinde düzenleme yer almaktadır. Mağdurun dış beden muayenesi talep edebilmesi konusunda yasa ile verilen hakkın yönetmelik ile alınamayacağı kabul edilirse mağdurun da dış beden muayenesi talebinde bulunabileceği kabul edilmelidir (Özbek V. Ö., 2006).

Maddede sadece talep edebilecek makamlar belirtilmiş, kararı verecek yetkili makam ise belirtilmemiştir. Şayet yönetmeliğin bu haliyle, kolluk kuvvetleri, savcı ve hâkimin dış muayene hakkında karar verebileceği amaçlanmışsa bu durum kanuna aykırılık teşkil edecektir. Kanunda dış muayene hakkında hüküm bulunmasa da iç muayeneye dair hükümlerin kıyasen uygulanması gerekmektedir. Koruma tedbiri olarak beden muayenesine karar verecek makamın kanunda belirtilmesi zorunludur. Mevzuattaki bu sıkıntı AİHM'de açılacak davalarda tazminat taleplerinin ileri sürülmesine yol açabilecektir (Özbek V. Ö., 2006).

Karşılaştırmalı hukukta da dış muayenenin kolaylaştırıldığı görülmektedir. Nitekim Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (Fransız CMK md 76-2 ve 55-1) yer alan açık hüküm uyarınca, "Olaylar hakkında bilgi sağlayabilecek ya da hakkında bir suçu işlediği ya da işlemeye teşebbüs ettiğine dair makul şüphe nedenleri bulunan kişiler üzerinde adlî polis

amiri soruşturma için alınan iz ve bulgularla karşılaştırma incelemeleri için dış örnek alma işlemi yaptırabilir. Örnek alınmasının kabul edilmemesi suçu, 1 yıl hapis cezası ile 15 000 Euro para cezası gerektiren asliye ceza kapsamında değerlendirilen bir suçtur (Ergül E., 2007).

2.5.3 Şüpheli ya da Sanığın İç Beden Muayenesi, Örnek Alma

BMGİFKY md 3'e göre; iç beden muayenesi, kafa, göğüs, karın boşlukları ile cilt altı dokularının incelenmesi olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca CMK md 75/4'e göre; cinsel organlar ve anüs bölgesi iç beden muayenesi kapsamındadır. Ancak, ağız, burun, kulak, gibi vücut boşluklarında yapılan muayene, iç beden muayenesi olarak kabul edilemez. Şüpheli – sanığın vücudundan kan vb. biyolojik örneklerle saç, tükürük, tırnak gibi örneklerin alınması iç beden muayenesi şartlarına tabi kılınmıştır (Yılmaz Z., 2005).

CMK md 75/1'e göre vücuttan örnek alınması; kan, saç, tırnak, tükürük gibi örneklerin alınması işlemidir.

“Şüpheli veya sanığın beden muayenesi ve vücudundan örnek alınması Madde 75. (Değişik: 5353 - 25.5.2005 / m.2)

(1) Bir suçla ilişkin delil elde etmek için şüpheli veya sanık üzerinde iç beden muayenesi yapılabilmesine ya da vücuttan kan veya benzeri biyolojik örneklerle saç, tükürük, tırnak gibi örnekler alınabilmesine; Cumhuriyet savcısı veya mağdurun istemiyle ya da re'sen hâkim veya mahkeme, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilebilir. Cumhuriyet savcısının kararı, yirmi dört saat içinde hâkim veya mahkemenin onayına sunulur. Hâkim veya mahkeme, yirmi dört saat içinde kararını verir. Onaylanmayan kararlar hükümsüz kalır ve elde edilen deliller kullanılamaz.

(2) İç beden muayenesi yapılabilmesi veya vücuttan kan veya benzeri biyolojik örnekler alınabilmesi için müdahalenin, kişinin sağlığına zarar verme tehlikesinin bulunmaması gerekir.

(3) İç beden muayenesi veya vücuttan kan veya benzeri biyolojik örnekler alınması, ancak tabip veya sağlık mesleği mensubu diğer bir kişi tarafından yapılabilir.

(4) Cinsel organlar veya anüs bölgesinde yapılan muayene de iç beden muayenesi sayılır.

(5) Üst sınırı iki yıldan daha az hapis cezasını gerektiren suçlarda, kişi üzerinde iç beden muayenesi yapılamaz; kişiden kan veya benzeri biyolojik örneklerle saç, tükürük, tırnak gibi örnekler alınmaz.

(6) Bu madde gereğince alınacak hâkim veya mahkeme kararlarına itiraz edilebilir.

(7) Özel kanunlardaki alkol muayenesine ve kan örneği alınmasına ilişkin hükümler saklıdır.”

Beden muayenesine başvurabilme yolu başka bir yoldan suçun işlendiğinin ispat edilememesi şartına bağlıdır, zorunluluk arz etmesi gereklidir. Delil elde etmenin başka çaresi varsa, bu işlemlere başvurulmaması daha doğru olacaktır (Yaşar O., 2005). İç beden muayenesi ve biyolojik örnekler alınırken, müdahalenin kişinin bedenine ve ruh sağlığına olumsuz etkide bulunmaması da dikkat edilmesi gereken hususlardandır (Karabeyoğlu H. Ü. ve ark., 2005). CMK md 77'de belirtildiği üzere; kadın muayenesi konusunda, kişinin bu

yöndeki talebi ve şartların elvermesi halinde kadın hekim tarafından muayenenin yapılacağı hususu dikkate değerdir.

2.5.3.1 İç Beden Muayenesi, Örnek Alma Konusunda Talep, İlgilinin Rızası

CMK'nun 5353 SK. öncesi halinde saç, tükürük, tırnak gibi örneklerin alınması mahkemenin yanı sıra savcının kararıyla da mümkün iken (savcılık kararının mahkemeye onaylanmak üzere yollanması gerekir), kan, sperm, vajinal sıvı vb. maddelerin alınması savcının yetki alanı dışında yer almaktadır.

5353 SK. değişikliği ile inceleme kararını savcı veya mağdurun talebi doğrultusunda mahkeme vermektedir. İstisnai hal olarak kabul edilen acele hallerde ise savcının vermiş olduğu kararın 24 saat içinde mahkemenin onayına sunulması ve mahkemece karara bağlanması gerekmektedir. CMK md 75/1'e göre; onaylanmayan kararlar vasıtasıyla elde edilen veriler "hukuka aykırı delil" olarak kabul edilir, kesinlikle dosya kapsamında değerlendirilemez. Bu düzenleme ile savcının konu hakkında yetkisinin sadece soruşturma safhası ile sınırlı tutulmadığı gözükmemektedir (Yılmaz Z., 2005). Nitekim Anayasa md 38/6'ya göre "Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak değerlendirilemez."

Beden muayenesi ve örnek alma hakkında karar verilmesi konusunda CMK md 75/5'te üst sınırı iki yıldan daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, delil elde etmek için, şüpheli ya da sanık üzerinde beden muayenesi yapılabileceği, saç, kan, tırnak, sperm, tükürük gibi numunelerin alınabileceği belirtilmiştir.

5353 SK. ile 2005 yılında yapılan değişiklik ile md 75'te bazı değişiklikler yapılmıştır. "İç beden" unsuru eklenmiş, vücut sıvısı" deyimini yerine "biyolojik örnek" tabiri getirilmiştir. 5353 SK. ile yapılan değişiklik sonrası "cinsel salgı" kelimesi çıkarılmıştır. Bunun yerine "cinsel organlar ve anüs bölgesinde muayene yapılması" kabul edilmiştir. Dolayısıyla, "cinsel salgı alınması" madde metninde yer almadığından, her ne kadar biyolojik örnek olarak kabul edilse de, maddede sadece muayeneye izin verildiği için cinsel salgının alınması kararı verilemeyecektir. Kanun koyucunun amacının bu olduğu düşünülmemektedir. Bu tür verilerin cinsel suçların araştırılmasında önemi büyüktür (Kunter N. ve ark., 2006).

5353 SK. değişikliği öncesi, tıbbi muayene veya vücuttan kan, cinsel salgı vb örnekler alınması söz konusu olduğunda konu hakkında sadece hakim ya da mahkeme karar verebiliyorken, vücuttan saç, tükürük ve tırnak gibi örnekler alınabilmesine hakim yanı sıra

savcının da karar verebilmesi mümkündür (Özbek V. Ö., 2006) ancak 5353 SK sonrası; CMK, iç beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması konusunda acele hallerde savcı olmak üzere, hâkim ya da mahkeme kararının arandığını belirtmiştir. CMK md 75/1 gereği; savcının vermiş olduğu karar, 24 saat içinde hâkimin onayına sunulmalıdır, hâkim de 24 saat içinde karar vermelidir.

Savcının gecikmede sakınca olan hallerde karar verebilmesi, sadece soruşturma safhası ile sınırlı tutulması gerekmektedir. Nitekim kovuşturma safhasında dosya üzerinde tasarruf yetkisi bulunmayan savcı, gecikmesinde sakınca bulursa da bu konuda karar veremeyecektir (Şahin C., 2005). Maddenin gerekçesinde ise savcının bu yetkisini kovuşturma aşamasında da şartlarının oluşması halinde kullanabileceği belirtilmektedir.

Kişinin rızasının karara etkisi ve orantılılık ilkesi bakımından esas olan kural, şüpheli – sanığın beden muayenesi ve bedeninin incelenmesi konusunda katlanma yükümlülüğünün olmasıdır. Kişinin rızası aranmamaktadır ancak bu kişilerin aktif katılıma zorlanmaması gerekmektedir. Görülmektedir ki, kişinin rızasının aranmaması, kararın zorla infazını da mümkün kılmaktadır. Zorla infaz konusunda orantılılık ilkesi uygulanmalıdır (Şahin C., 2005).

Hâkim kararını verirken, oranlılık ve ikincillik ilkeleri ile bağlıdır. Yapılacak müdahalenin kişinin sağlığına zarar verme ihtimalinin olmaması gerekmektedir. Karar doğrultusunda elde edilecek yarar ile ihtimal dâhilinde doğabilecek zarar arasındaki orana bakılması gerekmektedir. Yararın fazla olması halinde verilen karar doğrultusunda muayene yapılabilir. Zararın tespit edilmesi hususunda hekim ya da sağlık personelinin fikir alınabilir (Özbek V. Ö., 2006). Doktrinde, aydınlatılmış onam formunun şüpheli ya da sanıktan alınmış olmasını beden muayenesi yapılabilmesi için yeterli gören yazarlar bulunmaktadır (Kunter N. ve ark., 2006; Malkoç İ. ve ark., 2008).

2.5.3.2 Beden Muayenesinde Yöntem ve İzlenen Süreç

5353 SK. sonrası, hakim kararı üzerinde şüpheli ya da sanığın bedeninin iç muayenesi ile kan alınması gibi müdahale gerektiren numunelerin alınması safhasında sadece tabip ya da sağlık mesleği mensubu kişi tarafından işlemin gerçekleştirildiği görülmektedir. 5353 SK. öncesinde bu safha, hekim ya da hekim gözetiminde sağlık mesleği mensubu bir kişi tarafından gerçekleştirilmekteydi. 5353 SK. ile “hekim” tabiri yerini “tabip”e bırakmış, sağlık mesleği mensupları ise tek başına numune alabilir hale gelmiştir.

CMK’da her ne kadar müdahalelerin tabip ya da sağlık mensubu tarafından yapılabileceğinden bahsedilse de, sanık – şüpheli ya da mağdurun müdahaleyi reddetmesi halinde izlenecek yol konusunda CMK’da herhangi bir madde bulunmamaktadır. Konu hakkında BMGİFKY md 18’de düzenleme yer almaktadır.

BMGİFKY md 18/1’de şüpheli – sanık ya da diğer kişilerin rızalarının alınmaması durumunda Cumhuriyet Başsavcılığı’nın “gerekli önlemleri alması gerektiğini belirtmektedir. Muayene Yönetmeliği md 18/2, 18/3’te belirtildiği üzere; suç mağdurunun rıza göstermesi durumunda hâkim kararına gerek duymamakta, şüpheli – sanığın rıza göstermesi durumunda ise rızanın yanında zorunlu olarak hâkim kararı aranmaktadır. CMK’da örnek alma ve beden muayenesine dair hükümler esas itibariyle koruma tedbiri sayıldığından, şüpheli – sanığın rızasının alınması konusunda bazı yazarlar bu kişilerden rızanın alınması halinde buna ek olarak herhangi bir hâkim kararı alınmasını gerek görmemektedir (Malkoç İ. ve ark., 2008).

BMGİFKY md 5/son’da belirtildiği üzere, girişimsel olmayan tıbbi görüntüleme yöntemleri de bedenin dış muayenesi sayılmaktadır. Bu tür inceleme yöntemleri tabip tarafından ya da tabip gözetiminde sağlık mesleği mensubu kişi tarafından yapılabilir.

CMK md 75/3’te “tabip tarafından yapılabilir” ibaresi, “karşı çıkılması halinde muayene yapılmaması” konusundaki adli tıp uzmanlarının tezini kuvvetlendirir niteliktedir. Kanunda “sadece tabip tarafından yapılır” denilseydi, muayenenin zorla yapılabileceği söylenebilirdi (Kunter N. ve ark., 2006). Şüpheli – sanığın beden muayenesi söz konusu olduğunda, sağlığına zarar vermemek şartıyla cerrahi müdahalenin mümkün olduğu söylenebilmektedir (Şahin C., 2005).

Özetle; şüpheli – sanığa iç beden muayenesi yapılması ve bu kişilerin vücutlarından örnek alınmasının şartları:

- Suç ile ilgili delil etme amacı bulunmalıdır. Bilimsel bir deney, ya da veri bankası oluşturmak amacıyla söz konusu işlemlerin yapılmasına karar verilemez (Yılmaz Z., 2005).
- Suçun ilişkin cezanın üst sınırı iki yıldan fazla olmalıdır. Böylelikle maddenin uygulama alanı daraltılmıştır.
- Cumhuriyet savcısının ya da mağdurun talebi, hâkimin – mahkemenin re’sen karar vermesi, gecikmesinde sakınca olması halinde savcının kararı olmalıdır. Gecikmesinde sakınca bulunan haller BMGİFKY md 3’te açıklanmaktadır. Bu haller,

**Derhal işlemin yapılmaması halinde suça ilişkin iz, eser, emare ve delillerin kaybolması,

**Şüphelinin kimliğinin saptanamaması ihtimalinin ortaya çıkması halidir.

- Müdahalenin kişinin sağlığına zarar verme tehlikesinin bulunmaması gerekir.
- Beden muayenesi için şüpheli – sanığın rızasının olup olmamasının herhangi bir önemi bulunmamaktadır (Yılmaz Z., 2005).

- Beden muayenesi, vücuttan örnek alınması işlemi, tabip ya da sağlık mesleği mensubu tarafından yapılmalıdır. Alkol muayenesi, kan örneği alınmasına dair özel kanun hükümleri saklıdır. Tabip, diş tabibi, eczacı, ebe, hemşire ve sağlık hizmeti veren diğer kişiler sağlık mesleği mensubu olarak kabul edilmektedir. İç beden muayenesi, niteliği itibarıyla daha ayrıntılı bir tıp eğitimi almış olmayı gerektirdiğinden iç beden muayenesinin sadece hekimler tarafından yapılmasını savunan yazarlar bulunmaktadır (Malkoç İ. ve ark., 2008).

CMK md 217/1 gereğince; hukuka aykırı olarak gerçekleştirilen beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması sonucunda elde edilen deliller, usulüne aykırı şekilde temin edilmiş olmaları nedeniyle “hukuka aykırı delil” olarak kabul edilirler ve dava kapsamında kullanılamazlar. CMK md 289/j gereği hukuka aykırı delillerin hükme esas alınması hali, hukuka kesin aykırılık sonucunu doğurmakta, kişiye temyiz kanun yoluna gitme hakkı tanımaktadır.

CMK md 217/2’de kişiye yüklenen suçun ancak hukuka uygun bir şekilde elde edilen delil ile ispatlanacağı belirtilmektedir. Numunelerin alınması ve incelenmesi safhalarında hâkim kararının alınmamış olması, zehirli ağacın meyvesinin de zehirli olacağı prensibiyle, söz konusu numunelerin usulüne aykırı şekilde alınmış olduğu sonucunu doğuracak ve hukuka aykırı delil olarak kabul edilip yargılama dosyası kapsamına dâhil edilmeyecektir.

Anglo - Amerikan Hukukunda hukuka aykırı elde edilen delillerin kullanılması kabul edilmemektedir. Alman Federal Mahkemesi (BGHSt) genellikle delil yasaklarının uzak etkisini kabul etmemektedir (Öztürk B. ve ark., 2006).

2.5.3.3 İç Beden Muayenesi, Örnek Alma Hakkında Karara İtiraz

CMK md 75/6’da bu madde kapsamında alınan kararlara itiraz yolu tanınmıştır. CMK md 267’de belirtilen hususlar dâhilinde itiraz kanun yoluna gidilebilmektedir.

- Sulh ceza hâkiminin kararına karşı, yargı çevresindeki asliye ceza mahkemesine itiraz edilebilir. Sulh ceza işleri asliye ceza hâkimi tarafından görülüyorsa itirazı inceleme yetkisi ağır ceza işlerine bakan mahkeme başkanına aittir.

- Asliye ceza mahkemesi hâkiminin kararına karşı, yargı çevresindeki ağır ceza mahkemesine itiraz edilir.

- Ağır ceza mahkemesi ile bu mahkemenin başkanı tarafından verilen karara karşı o yerde ağır ceza mahkemesinin birden fazla dairesi olması halinde, numara olarak kendisini takip eden daireye itiraz edilebilir. Son numaralı daire ise birinci daireye, o yerde sadece bir tek ağır ceza mahkemesi var ise en yakın ağır ceza mahkemesine itiraz edilebilmektedir (Malkoç İ. ve ark., 2008).

2.5.4 Dış Beden Muayenesi - İç Beden Muayenesi Farkı, Şartları ve Uygulanışı

BMGİFKY md 5/1 gereğince dış beden muayenesi, Cumhuriyet savcısı ile savcının emrindeki adli kolluk görevlileri ya da kovuşturma makamının talebi ile yapılabilmektedir. İç beden muayenesi ise kural olarak hâkim kararı, gecikmesinde sakınca bulunması halinde savcı kararı ile yapılabilmektedir.

Dış beden muayenesi, bütün suçlar bakımından uygulanabilmektedir; bu muayene yolu için herhangi bir sınırlama getirilmemiştir. Nitekim iç beden muayenesinde üst sınırı iki yılı aşmayan suçlarda iç beden muayenesi yapılamaz.

BMGİFKY md 5/2’ye göre; şüpheli ya da sanığın dış beden muayenesi sadece tabip tarafından yapılabilmektedir. Nitekim iç beden muayenesi veya vücuttan kan veya benzeri biyolojik örnekler alınması, ancak tabip veya sağlık mesleği mensubu diğer bir kişi tarafından yapılabilir (CMK md 75/3). BMGİFKY md 5/2’deki “tabip tarafından muayene yapılması” hükmü, madde gerekçesine dayandırılarak bazı yazarlar tarafından eleştirilmektedir. Gerekçede, “Dış beden muayenesi ayrıca düzenlenmemiş, dış beden muayenesi için herhangi bir karar alınmasına gerek olmamakla birlikte, soruşturma ve kovuşturma makamlarının bu işlemi yapabileceği belirtilmiştir.” Fransız CMK’da beden muayenesinin iç dış olarak ayrılmasının sebebi, iç beden muayenesini sadece bir hekimin ya da sağlık mesleği mensubunun yapabilmesi, dış beden muayenesinde ise soruşturma makamlarının bu konuda yetkili olabilmesidir (Şahin C., 2005).

2.5.5 Diğer Kişilerin Beden Muayenesi Ve Vücutundan Örnek Alınması

Diğer kişilerin beden muayenesi ve vücutundan örnek alınması konusunda CMK md

76'da düzenleme yer almaktadır.

“Diğer kişilerin beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması

MADDE 76.- (Değişik madde ve başlığı: 5353 – 25.5.2005 / m.3)

(1) Bir suça ilişkin delil elde etmek amacıyla, mağdurun vücutu üzerinde dış veya iç beden muayenesi yapılabilmesine veya vücutundan kan veya benzeri biyolojik örneklerle saç, tükürük, tırnak gibi örnekler alınabilmesine; sağlığını tehlikeye düşürmemek ve cerrahi bir müdahalede bulunmamak koşuluyla; Cumhuriyet savcısının istemiyle ya da re'sen hâkim veya mahkeme, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilebilir. Cumhuriyet savcısının kararı, yirmi dört saat içinde hakim veya mahkemenin onayına sunulur. Hâkim veya mahkeme, yirmi dört saat içinde kararını verir. Onaylanmayan kararlar hükümsüz kalır ve elde edilen deliller kullanılamaz.

(2) Mağdurun rızasının varlığı halinde, bu işlemlerin yapılabilmesi için birinci fıkrâ hükmüne göre karar alınmasına gerek yoktur.

(3) Çocuğun soy bağının araştırılmasına gerek duyulması halinde; bu araştırmanın yapılabilmesi için birinci fıkrâ hükmüne göre karar alınması gerekir.

(4) Tanıklıktan çekinme sebepleri ile muayeneden veya vücuttan örnek alınmasından kaçınılabılır. Çocuk ve akıl hastasının çekinmesi konusunda kanuni temsilcisi karar verir. Çocuk veya akıl hastasının, tanıklığın hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilecek durumda olması halinde, görüşü de alınır. Kanuni temsilci de şüpheli veya sanık ise bu konuda hâkim tarafından karar verilir. Ancak, bu halde elde edilen deliller davanın ileri aşamalarında şüpheli veya sanık olmayan kanuni temsilcinin izni olmadıkça kullanılamaz.

(5) Bu madde gereğince verilen hâkim veya mahkeme kararlarına itiraz edilebilir.”

CMK md 76 kapsamında “diğer kişilerin muayenesi” düzenlenmektedir. Bu madde başlığı kanunun ilk halinde “Diğer kişilerin beden muayenesi “ olarak yer almakta iken, 25.5.2005 tarihli ve 5353 sayılı Kanunun 3. maddesiyle madde başlığı genişletilerek vücuttan örnek alınmasını da içerecek şekilde değiştirilmiştir. Mağdurun vücutu üzerinde dış ya da iç beden muayenesi yapılabilmesi ya da kan, tükürük, tırnak vb numunelerin alınabilmesi yoluyla, soy bağının araştırılması veya bir suça ilişkin delilin elde edilmesi amaçlanmaktadır. Burada görülmektedir ki, sanık veya şüpheli muayenesi ve örnek alınmasından farklı olarak biyolojik örneğin türüne göre herhangi bir ayırıma gidilmemektedir (Başkan T., 2006).

Öncelikle madde başlığında yer alan “diğer kişiler” tabiriyle kimlerin kastedildiğine bakmak gerekmektedir. CMK md 75'te şüpheli ve sanıktan bahsedildikten sonra md 76'da “diğer kişiler”den bahsedildiğine göre, bu iki grup haricindeki herkesin bu kapsamda değerlendirileceği düşünülmektedir (Hakeri H. ve ark., 2008). Her ne kadar tasarıda bu tarz bir niteleme olmasa da kanunda yer alan “diğer kişiler” terimi ile suçun mağdurunun anlaşılması, daha önceden uygulanan düzenleme dikkate alındığında şüpheli statüsü kazanmasa da olay ile ilgisi bulunabilecek kişilerin biyolojik örneklerin incelenmesi yoluyla geniş bir uygulama alanı sağlandığı dikkate alınır, bu yeni düzenlemenin sadece mağdura uygulanması hukuka uygun delil toplanması ve insan hakları ihlallerinin engellenmesi

açısından ilerleme olarak kaydedilebilmektedir ancak bu husus suçla mücadele konusunda süreci zora sokmaktadır. Ayrıca 76. maddenin ikinci bendi dikkate alındığında, cinsel nitelikli bir suçun delili olabilecek düşük yapılması veya kürtaj ihtimali gibi durumların da madde kapsamında net olarak düzenlenmesi gerekmektedir (Başkan T., 2006). Maddede çocuklardan ve akıl hastalarından bahsedilse de esas olarak madde metninde sadece “mağdurdan” bahsedilmiş olması, sadece mağdur üzerinde beden muayenesi ve örnek alınmasının mümkün olduğunu göstermektedir.

BMGİFKY md 7 ve 8’de mağdur dışındaki kişiler üzerinde beden muayenesi ve örnek alınmasına olanak tanınmaktadır.

“Diğer kişilerin beden muayenesi

Madde 7- Bir suça ilişkin delil elde etmek amacıyla, mağdurun ve diğer kişilerin vücudu üzerinde dış veya iç beden muayenesi yapılabilmesine sağlığını açıkça ve öngörülebilir şekilde tehlikeye düşürmemek ve cerrahi bir müdahalede bulunmamak koşuluyla; Cumhuriyet savcısının istemiyle ya da re’sen hâkim veya mahkemece, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilebilir. Cumhuriyet savcısının kararı, yirmi dört saat içinde hakim veya mahkemenin onayına sunulur. Hâkim veya mahkeme, yirmi dört saat içinde kararını verir. Onaylanmayan kararlar hükümsüz kalır ve elde edilen deliller kullanılamaz.

Mağdurun ve diğer kişilerin beden muayenesi ancak tabip tarafından yapılır.

Diğer kişilerin vücudundan örnek alınması

Madde 8- Bir suça ilişkin delil elde etmek amacıyla, mağdurun ve diğer kişilerin vücudundan kan, veya benzeri biyolojik örneklerle saç, tükürük, tırnak gibi örnekler alınabilmesine, sağlığını açıkça ve öngörülebilir şekilde tehlikeye düşürmemek ve cerrahi bir müdahalede bulunmamak koşuluyla; Cumhuriyet savcısının istemiyle ya da re’sen hâkim veya mahkeme, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilebilir. Cumhuriyet savcısının kararı yirmi dört saat içinde hâkim veya mahkemenin onayına sunulur. Hâkim veya mahkeme yirmi dört saat içinde kararını verir. Onaylanmayan kararlar hükümsüz kalır ve elde edilen deliller kullanılamaz.

Bu müdahaleler ancak tabip tarafından veya tabip gözetiminde sağlık mesleği mensubu diğer bir kişi tarafından yapılabilir.

Tıbbi müdahaleler, hekimlik sanatının ve tıp biliminin kabul ettiği yöntem ve araçlarla yapılır.”

Mağdurun ölü olması durumunda, CMK md 86 ve 87’de belirtilen “Ölünün Kimliğini Belirleme ve Adli Muayene” ve “Otopsi” maddeleri çerçevesinde inceleme yapılması gerekecektir (Özbek V. Ö., 2006).

Diğer Kişiler Üzerinde Beden Muayenesi – Vücuttan Örnek Alınması Şartları

- Suça ilişkin delil elde etme amacının bulunması gerekmektedir. Bu bakımdan örneğin, bilimsel bir deney incelemesi veya veri bankası oluşturma amacıyla numune alınmaz (Yılmaz Z., 2005).

- Savcının talebi, hâkim - mahkemenin re'sen karar vermiş olması, gecikmesinde sakınca bulunan halde ise savcının kararı gerekmektedir. Savcının vermiş olduğu karar 24 saat içinde hâkim onayına sunulmalıdır. Mağdurun rızasının alınması halinde hâkim kararına gerek kalmayacaktır.

- Mağdurun sağlığı tehlikeye düşürülmemeli, cerrahi bir müdahalede bulunulmamalıdır.

- Beden muayenesi, tabip tarafından (BMGİFKY md 7/2), vücuttan örnek alınması ise tabip ya da tabip gözetiminde sağlık mesleği mensubu kişi tarafından yapılmalıdır (BMGİFKY md 8/2).

- CMK md 77 gereğince; kadın muayenesinde kişinin talebi var ise ve imkânlar dâhilinde kadın hekim tarafından muayene gerçekleştirilir. Bu madde pozitif ayrımcılık ilkesine dayanmaktadır (Fincancı Ş. K. ve ark., 2006).

2.5.6 Muayene Kararı Veren Merciler ve Muayeneden Çekinme Hakkı

CMK md 76/1'de 5353 SK değişikliği öncesinde müdahale teşkil etsin etmesin saç, tükürük, kan, tırnak, cinsel salgı vb. numunelerin alınmasında hâkim, karar verilmesi konusunda yetkili kılınmıştır. 5353 SK değişikliği sonrası, mağdurun beden muayenesi konusunda düzenlemeye gidilmiştir. Düzenleme sonrası şüphelinin beden muayenesine benzer bir düzenleme getirilerek, mağdurun vücudu üzerinde iç – dış beden muayenesi yapılabilmesi, kan, saç, tükürük vb. numunelerin alınması kural olarak hâkim – mahkeme kararı, gecikmesinde sakınca bulunan halde ise savcı kararı ile mümkündür. Nitekim düzenlemede mağdurun bedeni üzerinde muayene yapılması hususunda iç – dış muayene ayırımına gidilmemiştir. Dolayısıyla her türlü beden muayenesi hekim tarafından yapılabilir (Şahin C., 2005).

Kişinin sağlığının tehlikeye düşmemesi, cerrahi müdahale gerektirmemesi, savcının vermiş olduğu kararın 24 saat içinde hâkim onayına sunulması maddenin aranılan diğer şartlarındandır. Hâkimin onayının alınamaması halinde delillerin yargılamada kullanılamayacağı hususu CMK md 76/1'in son kısmında belirtilmiştir.

TCK'da şüpheli – sanık – mağdur üzerinde psikolojik muayene yapılması verilecek cezayı etkilemektedir. Nitekim CMK'da “psikolojik muayene”nin ne şekilde yapılacağı düzenlenmemiştir. CMK md 74'te gözlem altına alma düzenlense de bu düzenleme psikolojik muayene ile aynı anlama gelmemektedir (Malkoç İ. ve ark., 2008).

Mağdurun rızasının alınması halinde hâkim kararına gerek kalmayacaktır ancak kişi bundan kaçınmak istiyorsa CMK'da yer alan tanıklıktan çekinme şartları dâhilinde beden muayenesi ya da bedenden örnek alınmasından kaçınabilecektir.

BMGİFKY md 10/2, CMK md 76/4 gereğince; diğer kişiler bakımından “tanıklıktan çekinme halleri” söz konusu ise bu kişiler, vücuttan örnek alınmasından veya beden muayenesinden kaçınabilirler. Kaçınma hakkı sadece diğer kişiler için tanınmış olup, şüpheli – sanık kişiler için tanınmamıştır. Tanıklıktan çekinme sebepleri ile kişinin muayeneden ya da bedeninden örnek alınmasından kaçınmasının sebebi, kişinin kendisini ve yakınlarını suçlayıcı beyanda bulunmaya zorlanamaması kuralıdır (Özbek V. Ö., 2006).

“Tanıklıktan çekinme

Madde 45.- (1) Aşağıdaki kimseler tanıklıktan çekinebilir:

- a) Şüpheli veya sanığın nişanlısı.
- b) Evlilik bağı kalmasa bile şüpheli veya sanığın eşi.
- c) Şüpheli veya sanığın kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoy.
- d) Şüpheli veya sanığın üçüncü derece dahil kan veya ikinci derece dahil kayın hısımları.
- e) Şüpheli veya sanıkla aralarında evlatlık bağı bulunanlar.

(2) Yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya akıl zayıflığı nedeniyle tanıklıktan çekinmenin önemini anlayabilecek durumda olmayanlar, kanuni temsilcilerinin rızalarıyla tanık olarak dinlenebilirler. Kanuni temsilci şüpheli veya sanık ise, bu kişilerin çekinmeleri konusunda karar veremez.

(3) Tanıklıktan çekinebilecek olan kimselere, dinlenmeden önce tanıklıktan çekinebilecekleri bildirilir. Bu kimseler, dinlenirken de her zaman tanıklıktan çekinebilirler.

Meslek ve sürekli uğraşları sebebiyle tanıklıktan çekinme

MADDE 46.- (1) Meslekleri ve sürekli uğraşları sebebiyle tanıklıktan çekinebilecekler ile çekinme konu ve koşulları şunlardır:

- a) Avukatlar veya stajyerleri veya yardımcılarının, bu sıfatları dolayısıyla veya yüklendikleri yargı görevi sebebiyle öğrendikleri bilgiler.
- b) Hekimler, diş hekimleri, eczacılar, ebeler ve bunların yardımcıları ve diğer bütün tıp meslek veya sanatları mensuplarının, bu sıfatları dolayısıyla hastaları ve bunların yakınları hakkında öğrendikleri bilgiler.
- c) Mali işlerde görevlendirilmiş müşavirler ve noterlerin bu sıfatları dolayısıyla hizmet verdikleri kişiler hakkında öğrendikleri bilgiler.

(2) Yukarıdaki fıkranın (a) bendinde belirtilenler dışında kalan kişiler, ilgilinin rızasının varlığı halinde, tanıklıktan çekinemez.

Kendisi veya yakınları aleyhine tanıklıktan çekinme

MADDE 48.- (1) Tanık, kendisini veya 45 inci maddenin birinci fıkrasında gösterilen kişileri ceza kovuşturmasına uğratabilecek nitelikte olan sorulara cevap vermekten çekinebilir. Tanığa cevap vermekten çekinebileceği önceden bildirilir.”

5353 SK değişikliği ile çocukların ve akıl hastalarının muayeneden kaçınmaları konusunda kararı bu kişilerin kanuni temsilcileri vermektedir. Çocuğun veya akıl hastasının durumu kavrayabilecek durumda olması halinde kendisinin de görüşü alınmaktadır. Kanuni temsilcinin aynı davada sanık durumunda olması durumunda hâkim kararı aranmaktadır. CMK md 76/4 gereğince; hâkimin kararıyla elden edilen numuneler, davanın ilerleyen safhalarında şüpheli - sanık olmayan kanuni temsilcinin izni dâhilinde kullanılabilir. Çocuğun veya akıl hastasının durumu kavrayabilecek durumda olması halinde kendisinin de görüşü alınmaktadır. Kanuni temsilcinin aynı davada sanık durumunda olması durumunda hâkim kararı aranmaktadır. Hâkimin kararıyla elden edilen numuneler, davanın ilerleyen safhalarında şüpheli - sanık olmayan kanuni temsilcinin izni dâhilinde kullanılabilir.

2.5.7 Kararın Uygulanmasında Yöntem ve İzlenen Süreç

Bu tedbirin uygulanması konusunda kanunda açıklık bulunmamaktadır. BMGİFKY md 7/2’de mağdur ya da diğer kişilerin beden muayenesinin sadece tabip tarafından yapılabileceği belirtilmektedir. BMGİFKY md 8/2-3 gereğince; vücuttan örnek alınması, sadece tabip tarafından, ya da tabip gözetiminde olmak kaydıyla sağlık mesleği mensubu diğer kişi tarafından yapılabilir. Tıbbi müdahaleler, hekimlik sanatının kabul ettiği esaslara, yöntemlere göre yapılır.

BMGİFKY md 20’de raporların üç nüsha halinde olacağı, düzenleyen sağlık kuruluşu tarafından iki nüshası kapalı, mühürlü zarf içinde ilgili Cumhuriyet başsavcılığına, hâkimliğe veya mahkemeye en seri şekilde gönderileceği, son olarak da raporun bir nüshasının raporu düzenleyen sağlık kuruluşunda kalacağı belirtilmektedir.

2.5.8 Çocuğun Soy Bağının Araştırılması

Soy bağı (nesep), birbirinin soyundan gelen iki kişi arasındaki bağı belirtmektedir. Hukuki anlamıyla soy bağından bahsedebilmek için kan bağının yanında hukuki bir bağın da kurulması gerekmektedir (Zevkliler A. ve ark., 1999). Nitekim kelime anlamı olarak, kişinin üst soyu ile olan kan bağını ifade etmektedir.

Çocuğun soy bağının araştırılması zorunluluğu halinde CMK md 76/3’ün yönlendirdiği madde olan CMK md 76/1 gereğince alınan bir mahkeme kararı olması gerekmektedir. Kişinin sağlığını tehlikeye düşürmemek ve cerrahi müdahalede bulunmamak şartıyla re’sen hâkim – mahkeme kararı ya da gecikmede sakınca bulunan hallerde savcının

kararıyla soy bağıının araştırılması yoluna gidilebilir. Savcını vermiş olduğu karar 24 saat içinde hâkim kararına sunulmalıdır.

Çocuğun soy bağıının incelenmesi sonucunda bulunacak oranın soy bağı hakkında müspet karar verilmesi bakımından eşik değerin tespit edilmesi konusunda Yargıtay'ın yerleşmiş içtihatlarında %99,73'lük oran kabul edilmektedir (Yarg. HGK Esas:2000/2-1228 Karar:2000/1288, Yarg. 2.HD., E:1993/8685, K:1993/9405, T:18.10.1993).

İlgili uluslararası sözleşmeler ve sağlık mevzuatı gereğince tabip tarafından yapılması gereken tedavi amaçlı tıbbi muayene ve müdahaleler konusunda savcı ya da hâkim kararı aranmamaktadır (BMGİFKY md 19).

Diğer kişiler, verilen karara karşı itiraz haklarını kullanabilmektedirler (CMK md 76/son).

Vücuttan numune alınması konusunda farklı düzenlemeler bulunmaktadır. İngiltere'de kişinin rızası olmadığı müddetçe vücutundan numune alınamaz ancak rıza vermeyen kişinin gerekçesinin olmaması halinde hâkim sanık hakkında suçlu olduğuna dair emare çıkarabilmektedir. İtalya'da, numune alma yasak olup, hâkim kişinin rıza göstermemesi halinde buna istinaden herhangi bir çıkarsama da yapamamaktadır. Almanya'da, ilgilinin rızası olmadan vücuttan numune alınabilmektedir. Kişinin sağlığının bozulmaması, ağır tıbbi müdahaleye gerek duyulmadan yapılması ön şartları aranması şartıyla, numune alma işlemi, kural olarak hâkim ve savcı, gecikmesinde sakınca doğacak hallerde ise kolluk görevlileri tarafından gerçekleştirilmektedir (Çolak H. ve ark., 2005; Şahin C., 2005).

BMGİFKY md 23, "diğer işlemler" başlığı altında bir takım örneklerin alınma prosedürünü düzenlemiştir.

"Diğer İşlemler

Madde 23- Kişinin vücut yüzeyinde bulunan atış artığı gibi biyolojik olmayan örnekler, elbiseleri ve diğer eşyaları üzerinde bulunan örnekler ile vücut yüzeyinden başkasına ait olduğu açıkça belli olan kıl, tüy, lif gibi örnekler olay yeri inceleme uzmanları tarafından alınabilir."

Kişinin vücutundan kaynaklanmadığı konusunda kuvvetli emarelerin bulunması halinde, vücut yüzeyinde bulunan örnekler, gecikmesinde sakınca olan durumlarda ve alınması uzmanlığı gerektiren hallerde, kişinin sağlığını etkilememek şartıyla, olay yeri

inceleme görevlileri olan kolluk görevlileri tarafından alınabilir. Yapılan bu işlemlerle ilgili olarak Cumhuriyet savcısına haber verilir (Malkoç İ. ve ark., 2008).

Maddede belirtilen biyolojik olmayan örneklerin, kıyafet, eşya parçalarının, atış artıklarının vb numunelerin beden muayenesi ya da örnek alınması kapsamına girmediği görülmektedir. Bu numunelerin olay yeri inceleme uzmanları tarafından alınabilmesinin kanunla değil, yönetmelik ile düzenlenmesi bazı yazarlar tarafından olumsuz karşılanmaktadır (Özbek V. Ö., 2006).

2.5.9 Moleküler Genetik İncelemeler

Tarihsel anlamda, 20. yüzyıl, teknolojinin hızla geliştiği, özellikle genetik mühendisliği, biyoteknoloji gibi yeni dalların ortaya çıktığı bir dönem olma özelliği göstermektedir (Falcıoğlu M. Ö., 2005). 20. yüzyılda gelişen genetik biliminin yanı sıra teknolojinin farklı kollardan ilerleme kaydetmesi DNA konusunda yapılan araştırmaların hızla yol almasını sağlamış, kişisel verilere ulaşabilmenin ve kimlik tanımlaması yapılabilmesinin önünü açmıştır. Kişinin tespit edilebilmesi için uzun zamandır gerekli görülen parmak izine bile ulaşamaması ihtimali olan bir olay yerinde yapılan inceleme sonucunda DNA incelemesinin yapılabileceği herhangi bir organ, doku vs. numuneye ulaşmak mümkündür. Dolayısıyla bulunan parça sayesinde faile ulaşabilme, dışlama yapabilme imkânı doğmaktadır.

Moleküler genetik incelemeler, CMK'da tanımlanmamıştır. BMGİFKY md 3'te "gereken tür ve miktardaki biyolojik materyalin kullanılması yoluyla, kişiyi diğer kişilerden ayıran ve kalıtım kurallarına uygun olarak aktarılan hastalık dışındaki özelliklerinin moleküler düzeyde araştırılması" olarak tanımlanmaktadır. Moleküler genetik inceleme esasen beden muayenesinin bir parçasıdır (Turhan F., 2006). Olay yeri incelemesi sonucunda ya da beden muayenesinden elde edilen numuneler genetik incelemeye tabi tutulmaktadır (Hakeri H. ve ark., 2008).

DNA testleri ilk olarak, ABD'de genetik kökenli hastalıkların tespit edilmesi amacıyla başvurulan bir yol olmuştur. Hukuk bilimi açısından, önce ceza davalarında daha sonra da hukuk davalarında kullanılmaya başlanmıştır. Moleküler genetik incelemelerin amacı; delilleri incelemek, şüpheli – sanığın olay ile ilişkisini ortaya koymak ya da onlar hakkında dışlama yapmak, soy bağı konusunda ise nesebi tayin etmektir. Ceza yargılamasında, şüpheli

ya da sanığın ve/veya mağdurun vücudundan alınan veya olay yerinden elde edilen herhangi bir doku, saç kılı, meni, kan vs. biyolojik unsurlarla yapılacak DNA analizleri sayesinde aydınlatılmamış ya da şüphe duyulan hususlar netliğe kavuşturulabilecek, şüpheli – sanığın suçlu olup olmadığı konusunda hâkime kanaat verebilecektir. Hukuk davalarında, DNA analizleri ana ve baba ile çocuk arasındaki soy bağı ilişkisinin konu olduğu davalarda başvuru bir yol olarak görülmektedir (Erten R. ve ark., 1998).

CMK md 75 ve 76 kapsamında hâkim kararı doğrultusunda alınan örnekler üzerinde moleküler genetik incelemeler yapılabilmektedir. Kişi haklarını etkileyen bir yöntem olarak kabul edilen (Soyaslan D., 2007) moleküler genetik incelemeler ile amaçlanan, muayene sonucu elde edilen numunenin şüpheli – sanığa ya da mağdura ait olup olmadığının tespit edilmesidir. Moleküler genetik incelemeler esasen, başlı başına bir tedbir türü değildir, beden muayenesi koruma tedbirinin bir parçası olmakla birlikte, bir başka yönüyle de keşif ya da olay yeri incelemesinin uzantısıdır (Özbek V. Ö., 2006). Şüpheli sanık ve diğer kişilerden usulüne uygun elde edilen numunelerin tespit edilmesi safhasını moleküler genetik incelemeler yöntemi takip etmektedir. Konu hakkında ön koşulun DNA bankasının varlığı olduğu unutulmamalıdır. DNA Bankası'nın kurulamaması, sistemin işlerliğinde sorunlar doğuracaktır (Özbek V. Ö., 2006).

Bir başka yönüyle; olay yerinde yapılan incelemeler sonucunda elde edilen numuneler üzerinde de moleküler genetik incelemeler yapılması mümkündür. “Polisin Adli Görevlerinin Yerine Getirilmesinde Delillerin Toplanması, Muhafazası ve İlgili Yerlere Gönderilmesi Hakkında Yönetmelik’te olay yerinde yapılan inceleme sonrası bulunan ve sanık – şüpheli – mağdura ihtimal dâhilinde ait olabilecek örneklerin belirlenmesi, not edilmesi hükmü yer almaktadır. Dolayısıyla görülmektedir ki, olay yerinde incelenen, doğrudan kişiden alınmayan numuneler üzerinde de inceleme yapılabilmektedir. Nitekim CMK md 78/2 ve BMGİFKY md 12/2 gereğince de kime ait olduğu belli olmayan parçalar üzerinde moleküler inceleme yapılabileceğine dair hüküm yer almaktadır. Sonuç olarak, moleküler genetik incelemenin olay yerinden elde edilen numunelerin incelenmesi ve vücuttan örnek alınması yoluyla elde edilen numunenin incelenmesi olarak iki ayrı başlıkta faaliyet gösterdiği görülmektedir.

2.5.9.1 Moleküler Genetik İncelemenin Amacı

CMK md 75 ve 76 doğrultusunda elde edilen numuneler üzerinde soy bağı incelemesi, numunenin şüpheli – sanık – mağdura ait olup olmadığının tespiti için zorunluluk arz etmesi halinde moleküler genetik inceleme yoluna başvurulabilecektir. Bu tedbirin amacı, sanık – şüphelinin tespit edilmesinin yanı sıra, soy bağının tespiti konusunda karar verilebilmesi için gerekli incelemeyi yapmaktır. İnceleme konusu materyaller üzerinde belirtilen bu amaçlar haricinde araştırma yapılması yasaklanmıştır (CMK md 78/1). Bulunan numunenin kime ait olduğu bilinmiyorsa CMK md 78/2 gereğince maddenin ilk fıkra hükmü nazara alınarak inceleme yapılabilecektir.

CMK’da açık olarak hangi tür suçlar kapsamında bu tedbir yolunun uygulanacağı düzenlenmemiştir. DNA analizinin CMK md 75 ve 76 kapsamında elde edilen numuneler üzerinde yapılması hususu dikkate alındığında, DNA analizinin de üst sınırı 2 yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlar bakımından mümkün olacağı görülmektedir. CMK md 75 ve 76’da bu husus her ne kadar belirtilmiş olsa da, olay yeri incelemesi kapsamında elde edilen numuneler üzerinde bu tür bir analizin yapılabilmesi bakımından engel gözükmemekle birlikte, elde edilen numunenin karşılaştırılması için gerekli karşılaştırma materyali bakımından ilgili maddedeki şartların aranacağı muhakkaktır (Altaş E., 2007).

2.5.9.2 Moleküler Genetik İncelemenin Şartları

CMK md 78 ve 79’da moleküler genetik incelemeler konusunda düzenleme yer almaktadır.

“Moleküler genetik incelemeler

MADDE 78.- (1) 75 ve 76. maddelerde öngörülen işlemlerle elde edilen örnekler üzerinde, soy bağının veya elde edilen bulgunun şüpheli veya sanığa ya da mağdura ait olup olmadığının tespiti için zorunlu olması halinde moleküler genetik incelemeler yapılabilir. Alınan örnekler üzerinde bu amaçlar dışında tespitler yapılmasına yönelik incelemeler yasaktır.

(2) Birinci fıkra uyarınca yapılabilen incelemeler, bulunan ve kime ait olduğu belli olmayan beden parçaları üzerinde de yapılabilir. Birinci fıkranın ikinci cümlesi, bu halde de uygulanır.”

Madde incelendiğinde; moleküler genetik inceleme yapabilmek için gerekli ve yeterli bazı şartların olduğu anlaşılmaktadır. Bu şartlar:

- CMK’da “Şüpheli veya sanığın beden muayenesi ve vücudundan örnek alınması” ve “Diğer kişilerin beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması” konularının yer aldığı CMK md. 75 ve 76 kapsamında elde edilen, suçun delil, iz, eser ve emarelerine ulaşılması amacıyla alınan bir örneğin olması,

- Bu örneklerin soy bağı incelemesi, şüpheli – sanık – mağdur ile eşleştirme ya da dışlamanın yapılması konusunda kullanılmak üzere alınmış olması,
- Moleküler genetik incelemenin; “başka yollarla delile ulaşılamaması hali” göz önünde bulundurularak gidilmesi gereken bir yol olması dolayısıyla, yapılacak incelemenin zorunluluk arz etmesi,
- Hâkimin numune alınmasından ayrı olarak bir de moleküler genetik inceleme yapılmasına dair ikinci bir karar vermiş olmasıdır. Savcının bu konuda yetkisi bulunmamaktadır.

CMK md 79’da inceleme yapılabilmesi için gerekli hâkim kararının alınması gerektiği, bu kararı verme konusunda bizzat hâkimin yetkili olduğu, bilirkişilerin statüsü ve alınması gereken gizlilik tedbirleri konusunda düzenleme yer almaktadır. Bu maddenin yetersiz olması nedeniyle yeniden düzenlenmesi gerektiğini düşünen yazarlar bulunmaktadır (Donay S., 2009).

“Hâkimin kararı ve inceleme yapılması

Madde 79 – 78 inci madde uyarınca moleküler genetik incelemeler yapılmasına sadece hâkim karar verebilir. Kararda inceleme ile görevlendirilen bilirkişi de gösterilir.

Yapılacak incelemeler için resmen atanan veya bilirkişilikle yükümlü olan ya da soruşturma veya kovuşturmayı yürüten makama mensup olmayan veya bu makamın soruşturma veya kovuşturmayı yürüten dairesinden teşkilât yapısı itibarıyla ve objektif olarak ayrı bir birimine mensup olan görevliler, bilirkişi olarak görevlendirilebilirler. Bu kişiler, teknik ve teşkilât bakımından uygun tedbirlerle yasak moleküler genetik incelemelerin yapılmasını ve yetkisiz üçüncü kişilerin bilgi edinmesini önlemekle yükümlüdürler. İncelenecek bulgu, bilirkişiye ilgilinin adı ve soyadı, adresi, doğum tarihi bildirilmeksizin verilir.”

Alman CMK md 81/g’de incelemenin şartları şu şekilde düzenlenmiştir;

- Sadece kimlik tespitine ilişkin olarak inceleme yapılabilir,
- Sadece şüpheli veya sanık bakımından bu yöntem uygulanabilir,
- Suçun belli bir ağırlıkta olması gerekmektedir,
- Bu tedbir yolu gereklilik arz etmelidir,
- Elde edilen veriler sadece bir kamu kuruluşu tarafından saklanabilir (Özbek V. Ö., 2007).

Moleküler genetik incelemenin şartları bakımından;

1) CMK kapsamında “zorunluluk arz etmesi” hususu; zorunluluk, gereklilik, amaca uygunluk şeklindeki üç alt ilkeyi barındıran “oranlılık” ilkesini ifade etmektedir (Parlar A. ve ark., 2008). İkincillik şartının hukukumuzda uygulanması, insan haklarını daha çok güvence altına alan bir tutum izlemektedir.

DNA analizinin temel haklara müdahale niteliği taşıması nedeniyle, aranılması gereken şüphe derecesinin iyi belirlenmesi gereklidir. CMK’da bu konuda aranılacak şüphe derecesi bakımından herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. Alman CMK tasarısında, gerek sanığın lehine, gerekse aleyhine gidilebilen bir yol olması nedeniyle kuvvetli şüphe olarak düşünülen şüphe derecesi devam eden süreçte basit şüphenin de yeterli olduğu fikri nedeniyle bu konuda bir hüküm yer almamaktadır. Alman CMK’da da konu hakkında bir düzenleme yer almamakla birlikte, ilgili tedbir yolunun niteliğine göre genel hükümler kapsamında çözülebileceği savunulmaktadır (Özbek V. Ö., 2005).

Alman CMK’da DNA incelemesinin ikincil bir nitelik taşımadığı, farklı bir yol ile kişi tespitinin mümkün olması halinde de gidilebilecek bir inceleme yöntemi olduğu belirtilmektedir. Bu inceleme yöntemine başvurulması sırasında, suçun niteliğinin ve ağırlığının dikkate alınması gerekmektedir. Alman Federal Mahkemesi’ne göre esas - olay hakimi, DNA analiz sonuçlarının diğer ispat vasıtalarının değerlendirmeye katılmasını engelleyecek, gereksiz kılacak istatistiksel bir bilgi içerdiğini dikkate almak zorundadır (Hakeri H., 2010). Nitekim Alman Düzenine Aykırılıklar Kanunu’na göre idari para cezası gerektiren hallerde, DNA analizi yapmak amacıyla kan vd. vücut materyallerinin alınmasına izin verilmemektedir (Özbek V. Ö., 2005).

Madde kapsamında yapılacak genetik incelemeler, yukarıda belirtilen şartlar dikkate alınmak kaydıyla olay yerinde bulunan beden parçaları üzerinde de yapılabilmektedir (CMK md.78/2). Amacı dışında inceleme yapılması yasaklanmıştır.

2) İnceleme yapılmasına dair kararı soruşturma evresinde sadece hâkim, kovuşturma evresinde ise mahkeme vermektedir. İnceleme kararını hâkim re’sen verebilmekle beraber, şüpheli – sanık da bu incelemenin yapılması hususunda talepte bulunabilmektedir ancak bu talep hâkimin takdirine bağlıdır. Madde düzenlemesine göre, artık emniyet ve jandarma

kriminal laboratuvarlarında bu tür tetkiklerin re'sen yapılamayacağı anlamı çıkmaktadır (Parlar A. ve ark., 2008).

Hâkimin numune alınmasından ayrı olarak bir de moleküler genetik inceleme yapılmasına dair ikinci bir karar vermiş olması gerekmektedir. Dolayısıyla, beden muayenesine ilişkin hâkim kararından sonra, muayene sonucu alınan materyal üzerinde DNA incelemesi yapılabilmesi için ikinci bir hâkim kararı verilmesi gerekecektir. Savcının bu konuda yetkisi bulunmamaktadır (Kunter N. ve ark., 2006). Verilen kararda incelemeyi yapacak görevli bilirkişinin kim olduğu belirtilmelidir. Yapılacak inceleme yöntemi, teknik ve uzman bir bilirkişi tarafından gerçekleştirilmektedir.

3) Bu tedbirin amacı, sanık – şüphelinin tespit edilmesinin yanı sıra, soy bağının tespiti konusunda karar verilebilmesi için gerekli incelemeyi yapmaktır. Doktrinde, ileride yapılacak bir yargılama için önceden tedbir alınması amacı doğrultusunda DNA incelemesi yoluyla kişinin tespitinin kabul edilebilir olmakla birlikte, tehlikenin önlenmesi gibi farklı amaçlarla DNA incelemesi yapılmasının caiz olmadığını savunan görüş bulunmaktadır. Türk Hukukuna göre, DNA incelemesi sadece yürütülmekte olan bir ceza muhakemesi için yapılmalıdır. Nitekim Alman CMK'da ileride olası bir ceza yargılaması için DNA incelemesi yapılabilmektedir. Toplu genetik inceleme uygulaması, Alman CMK bakımından uygulanabilir olmakla birlikte, CMK bakımından engel bir durumun bulunmadığını savunan görüş yer almaktadır (Turhan F., 2006).

4) DNA analizi, bu analizi yapan kişi açısından bilirkişi incelemesi niteliğindedir ve bilirkişiliğe ilişkin kurallar geçerli olacaktır (Turhan F., 2006). Bilirkişi konusunda kanun maddesi birkaç hususa dikkat çekmiştir. Bunlar bilirkişinin tarafsız olmasını, görevini ifa ederken etkilerden uzak olmasını sağlamak amaçlı tedbirler olarak metinde yer alan bilirkişinin seçilmesi sırasında; kovuşturma – soruşturma makamına bağlı olmayan, teşkilat şeması bakımından da objektif olarak farklı bir kurum ya da birime dâhil olması şartıdır (CMK md 79/2). Mevcut bu durum, Avrupa Birliği'ne üyelik süreci açısından dünya ülkeleri ile benzer bir düzenleme olarak görülmekle birlikte, olumlu görülmektedir (Başkan T., 2006).

2.5.9.3 Moleküler Genetik İnceleme Sonuçlarının Gizliliği

CMK md 79/2 ve CMK md 80/1’de, yapılan DNA incelemelerine ait sonuçların gizliliğine dair hüküm yer almaktadır. İncelemeyi yapan bilirkişinin numune sahibinin kim olduğunu öğrenmesini engelleyici tedbirlerin alınması koşuluna ek olarak bilirkişinin, üçüncü kişilerin bilgi edinmesini ve yetkisiz kişilerin inceleme yapmasını engelleme yükümlülükleri getirilmiştir. Yükümlülük kapsamında, güvenli ve gizli bir kayıt sistemi oluşturulur. Bu kayıt sisteminde kişinin adı, soyadı, adresi ve doğum tarihini temsil eden kod sistemi kullanılır (Parlar A. ve ark., 2008).

“Genetik inceleme sonuçlarının gizliliği

Madde 80 – (Değişik: 25.5.2005 – 5353/4 md.)

(1) 75, 76 ve 78 inci madde hükümlerine göre alınan örnekler üzerinde yapılan inceleme sonuçları, kişisel veri niteliğinde olup, başka bir amaçla kullanılamaz; dosya içeriğini öğrenme yetkisine sahip bulunan kişiler tarafından bir başkasına verilemez.

(2) Bu bilgiler, kovuşturmayaya yer olmadığı kararına itiraz süresinin dolması, itirazın reddi, beraat veya ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilip kesinleşmesi hâllerinde Cumhuriyet savcısının huzurunda derhâl yok edilir ve bu husus dosyasında muhafaza edilmek üzere tutanağa geçirilir.”

CMK md 80/2’de genetik inceleme sonuçlarının kişisel veri olarak kabul edildiği ve dolayısıyla gizli olduğu, elde edilen bilgilerin kullanılmayacağı anlaşıldığında derhal yok edilmesi gerektiği belirtilmektedir. CMK’nun 80. maddesinin ikinci cümlesi yeniden düzenlenmiş ve eklemeler yapılmıştır. Vücuttan alınan örneklerin incelenmesi sonrası elde edilen verilerin ve sonuçların “hükmün kesinleşmesi” halinde yok edilmesi öngörülmekte iken, yapılan değişikliklerle bazı hallerde imha edilmesi, hükmün kesinleşmesi halinde ise saklanması şeklinde düzenleme yapılmıştır. Yok edilme işlemi, savcı huzurunda gerçekleştirilmelidir.

Aşağıdaki hallerde elde edilen kişisel verilerin derhal yok edilmesi mecburidir:

- Kovuşturmayaya yer olmadığı kararına karşı itiraz süresinin dolması,
- İtirazın reddi,
- Beraat ya da ceza verilmesine yer olmadığı kararının kesinleşmesi.

Mahkûmiyet halinde verilerin saklanabilmesi mümkün kılınmıştır (Yılmaz Z., 2005). Böylece ülkemizde DNA Bankası’na geçiş sürecinin başladığı söylenebilmektedir (Parlar A. ve ark., 2008). Mahkûmiyet halinde verilerin saklanabilmesi hükmü, bu verilerin özel saklanma koşullarının belirtilmesi, düzenlenmesini gerektirmektedir (Şahin C., 2005).

Bilirkişi tarafından yapılan inceleme sonucunda elde edilen bulgular ilgili makama gönderilir. Bulgulardan elden edilen DNA örnekleri hazırlanan raporun ardından imha edilir ve bu husus raporda açıkça belirtilir (BMGİFKY md 14/2). Numuneden çıkarılan DNA örneklerinin imhası yönetmelik kapsamında, numunelerden elde edilen bilgilerin imhası prosedürü ise CMK md 80 kapsamında düzenlenmiştir. Örneklerin imhasının kanun kapsamında düzenlenmesi yerine yönetmelik ile düzenlenmiş olması doktrinde eleştirilmektedir. Bu inceleme yönteminin soybağı incelemesi gibi konularda da kullanıldığı dikkate alınırsa HUMK kapsamında da imha prosedürünün düzenlenmesi gerekmektedir.

5353 SK öncesi, inceleme sonuçlarının imhasına yönelik olarak “en geç 10 gün içinde” şartı yer almaktaydı, hükmün son haliyle süre şartının kaldırıldığı görülmektedir. Tasarıdaki düzenlemede, DNA izolatlarının saklanması ve yok edilmesinden söz edilmektedir. Ancak kanunun tanımlar kısmında “DNA izolatları” deyiminin tanımı yapılmamıştır. Düzenlemede vücuttan alınan örnekler ile olay yerinden alınan örnekler arasında fark gözetilmemiş olup, olay yerinden alınan izolatların saklanabileceğinden bahsedilmektedir. Dolayısıyla gerektiğinde izolatların incelenebilmesi sağlanmaktadır. Bu husus doktrinde eleştirilmektedir. CMK md 80/2’de yer alan imha prosedüründe vücuttan alınan numune – olay yerinden elde edilen numune ayırımı yer almamaktadır. Tasarı ile kanunun çeliştiği görülmektedir (Özbek V. Ö., 2007).

CMK md 75, 76, 78 kapsamında elde edilen örnekler üzerinde yapılan moleküler genetik inceleme sonuçları, kişisel veri olarak kabul edilmektedir (BMGİFKY md 14/1). CMK md 80/1 gereğince; elde edilen bu veriler başka bir amaçla kullanılamaz. BMGİFKY md 13’e göre; moleküler genetik incelemelerin özel kalıtsal karakterler hakkında herhangi bir açıklama içermemesi, bilinen kromozom bölgesi ile sınırlı tutulmasına özen gösterilir.

Gizlilik şartına aykırılık halinde 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu md 285/1’e göre 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır. Ayrıca TCK’da “Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar” başlığı altında düzenlenen md 135 “Kişisel Verilerin Hukuka Aykırı Kaydedilmesi”, md 136 “Verileri Hukuka Aykırı Olarak Verme veya Ele Geçirme” suçları düzenlenmiştir.

2.5.9.4 Moleküler Genetik İncelemelere Karşı İtiraz Yolu

Alınan mahkeme uyarınca gerçekleştirilen moleküler genetik inceleme kararı hakkında itiraz yolunun gerçekleştirilmesi için öncelikle itiraz konusu inceleme raporunun dayanağı olan materyalin uygun ortam koşullarında saklanması gerekmektedir. Bu uygun koşulların sağlanmış olması, materyal üzerinde tekrardan bir inceleme yapılabilmesini mümkün kılacaktır. Mevzuata bakıldığında düzenlenen raporda yer alan hususlar bakımından CMK'nun 78 vd maddelerinde moleküler genetik incelemeler konusunda herhangi bir itiraz kanun yolu öngörülmemiştir. Genetik inceleme sonucu hazırlanan raporlar hususunda bir kanun yolu öngörülmediğinden, bu inceleme kararı için esas hüküm ile birlikte istinaf – temyiz kanun yoluna başvurulabilecektir.

Beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması konusunda itiraz kanun yolunu kabul eden kanun koyucunun bu inceleme türü için herhangi bir kanun yolu öngörmemesine anlam verilmemektedir. Hukuka aykırı olarak bu tedbir yoluna başvurulmuş olması durumunda CMK md 141 vd da belirtilen hukuka aykırı koruma tedbiri sebebiyle tazminat talep edilmesi söz konusu olamayacaktır çünkü bu tedbir yolu söz konusu hükümlerin kapsamı dışındadır. Bunun yerine genel hükümler çerçevesinde tazminat talep edilmesi söz konusudur (Özbek V. Ö., 2006).

2.5.9.5 DNA Analizleri ve DNA Veri Bankaları

DNA analizini başlı başına bir tedbir olarak görmekten ziyade, beden muayenesi yoluyla elde edilen örneklerin incelenmesi safhası olarak görmek yerinde olacaktır. DNA analizleri; beden muayenesi, olay yeri incelemeler, keşif yoluyla elde edilen numuneler üzerinde inceleme yapılması sırasında başvuru bilirkşi incelemesi yöntemi olarak görülmektedir (Özbek V. Ö., 2006).

DNA analizi konusunda birkaç şartın arandığı görülmektedir. Bunlar;

- Belirli bir suç şüphesinin gerekliliği,
- Temel haklara müdahale sonucunu doğurduğu için her aşamada hâkim kararının gerekli olması,
- Orantılılık ilkesinin aranması,
- Yasayla düzenlenme zorunluluğu gibi ilkeler DNA analizinin koruma tedbirleri ile ortak olan özelliklerindedir.

Belirtilen bu ortak özelliklere rağmen DNA analizi bakımından geçici nitelikte olma, gecikmede tehlike bulunması ve zorlama yapılabilmesi hususları her zaman aranan şartlar olarak görülmemekle birlikte, taşıdığı koruma tedbiri niteliğini ortadan kaldırmamaktadır (Özbek V. Ö., 2006).

Zorunluluk hususu bakımından; olay yerinde yapılan incelemeler doğrultusunda bulunan organ parçaları, vücut sıvıları, kan, saç vb materyalin incelenmek üzere alınabilmesi, materyalin zorunluluk şartına gerek kalmaksızın alınıp incelenebildiğini göstermektedir.

Geçici nitelikte olması bakımından; her ne kadar genel olarak koruma tedbirleri güdülen amacın gerçekleşmesi halinde sonra erse de, CMK md 80’de konu hakkında bir düzenlenmeden bahsetmektedir. Maddenin ikinci fıkrası yeniden düzenlenmiş ve eklemeler yapılmıştır. Yapılan değişiklikle verilerin bazı hallerde imha edilmesi, hükmün kesinleşmesi halinde ise saklanması gerektiği şeklinde düzenleme yapılmıştır.

Olay yerinde bulunan numunelerin mevzuat çerçevesinde toplanıp incelenmesi suretiyle DNA verileri elde edilebilmektedir. Elde edilen DNA verilerinin işlerliğinin sağlanması, bu verilerin önceden toplanan ve saklanan DNA verileriyle karşılaştırılarak incelenmesi yoluyla mümkündür. Bu verilerin depolanacağı sistem “DNA Veri Bankası” olarak tanımlanmaktadır. DNA Veri Bankası sayesinde, kimliği tespit edilemeyen kişilerin varlığı halinde, bu kişilere ait verilerin sistemde kontrol edilerek o şahsa ait bilgilere ulaşılabilecektir. Sadece suçun aydınlatılması değil, örneğin, sahipsiz bir cesedin kime ait olduğunun bulunması ya da kayıp kişilerin bulunması gibi amaçlara da hizmet vermektedir.

BMGİFKY md 14’te,

“Moleküler genetik inceleme sonuçlarının gizliliği

Madde 14/son: Moleküler genetik incelemelerin özel kalıtsal karakterler hakkındaki açıklamayı içermediği bilinen kromozom bölgesi ile sınırlı kalmasına özen gösterilir.”

denilerek DNA incelemesi yoluyla oluşabilecek ihlallerin önü kesilmeye çalışılmıştır.

Saklanan veriler üzerinde özellikle, kişinin hangi hastalıklara ya da suç profiline eğilim gösterdiği, kişilik yapısının tespiti, deneysel – bilgi edinme amaçlı araştırma yapılabilmesi hususları, ihlal oluşturacak haller olarak görülmektedir. Ancak, materyalin kodlanmayan DNA bölgesi tercih edilerek çalışmalar gerçekleştirilirse yukarıda belirtilen konularda araştırma inceleme yapmak mümkün olmayacaktır (Elmas İ. ve ark., 2009).

Dolayısıyla kodlanmayan DNA bölgesi üzerinde yapılacak inceleme, ilgili kişiye ait ve soruşturma kapsamı dışında yer alan diğer sair hususlar hakkında bilgi edinilmesini engellemekle birlikte kişi hakları bakımından bir güvence sağlayacaktır.

DNA Bankası kapsamında şu bilgiler saklanabilmektedir;

- Olay yerinden elde edilen, faile ait olduğu düşünülen biyolojik materyallerin DNA profilleri,
- Mağdurların üzerinden, vücut boşluklarından elde edilen saldırgana ait olduğu düşünülen biyolojik materyallerin DNA profilleri,
- Belirli suçlardan mahkûm olanların DNA profilleri,
- Kimliği meçhul cesetlerin ve ceset kalıntılarının DNA profilleri,
- Kayıp kişilerin ve yakınlarının DNA profilleri (taslakta kayıp kişiler yerine kimliği tespit edilemeyen kişilerin DNA profillerinden bahsedilmektedir.),
- Görevleri nedeniyle hayati risk taşıyanlardan ve gönüllü kişilerden elde edilen DNA profilleri.

Veri tabanına yeni bir profilin işlenmesi halinde;

- Olay yeri – olay yeri arasında aynı kişinin farklı yerlerdeki olayların suçlusu olup olmadığına dair ilişki kurulabilir.
- Olay yeri – kişi arasında olay yerindeki biyolojik delilin şüpheli tarafından bırakılıp bırakılmadığına dair bir sonuca ulaşılabilir.
- Kişi – kişi arasında farklı kimliklerle suç işleyen kişilerin aslında aynı kişi olduğu sonucu çıkarılabilir (Özbek V. Ö., 2008).

Mevzuatımızda DNA Bankası sistemi için toplanacak veriler konusunda olumsuz etki yaratan maddeler bulunmaktadır. CMK md 80/2’de genetik inceleme sonucu elde edilen bilgilerin, kovuşturmaya yer olmadığı kararına itiraz süresinin dolması, itirazın reddi, beraat veya ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilip kesinleşmesi hallerinde Cumhuriyet savcısının huzurunda derhal yok edileceği ve bu hususun tutanağa geçirileceği belirtilmektedir. Dolayısıyla mahkûmiyet halinde verilerin saklanabilmesi mümkün kılınmıştır (Yılmaz Z., 2005). Böylece ülkemizde DNA Bankası’na geçiş sürecinin başladığı söylenebilmektedir (Parlar A. ve ark., 2008). Mahkûmiyet halinde verilerin saklanabilmesi hükmü, bu verilerin özel saklanma koşullarının belirtilmesi, düzenlenmesini gerektirmektedir.

Bilirkişi tarafından yapılan inceleme sonucunda elde edilen bulgular ilgili makama gönderilir. Nitekim BMGİFKY md 14/3'te bilirkişi tarafından elde edilen bulguların ilgili makama gönderilmesi sonrası DNA örneklerinin imha edilmesi söz konusudur. DNA inceleme sonuçlarının imha edilmesine dair düzenleme, konu hakkında tekrardan inceleme yapılarak teyit edilebilmesini engellemektedir.

DNA Verileri ve Türkiye Milli DNA Veri Bankası Kanunu Tasarısı'na ilişkin olarak ABGEDER (Adli Biyoloji Genetik ve Gen Hukuku Derneği), imha işleminden önce inceleme konusu örneklerin birbirinden bağımsız ve habersiz iki farklı laboratuvar tarafından çalışıldıktan sonra sağlanan teyit ile sisteme kaydedilmesinin mümkün olacağını belirtmektedir. Bu sayede özellikle emniyet ve jandarma birimlerinin olay yeri incelemesinde bulunan ve ayrıca olay yerinden elde edilen materyalleri inceleyen kurumlar olmasının yarattığı kaygıların da önleneceği kuşkusuzdur (İnternet Kaynağı:6).

Federal Almanya'daki düzenleme dikkate alındığında; vücuttan alınmış olan materyalin sadece moleküler genetik incelemede kullanılabileceği belirtilmektedir. İnceleme için yeterli olan miktardan fazlası olan kısmın derhal edilmesi gerekmektedir. Yok etme işleminin kapsamına inceleme konusu materyalin yanı sıra, inceleme süresince ortaya çıkan ara ürünler ve işlenmiş materyaller de girmektedir. Ortaya çıkan bu yan ürünlerin imhası, konu hakkında farklı bir çalışmanın yürütülmesine de engel olacaktır (Kızılarıslan H., 2007).

Materyalin yok edilmesi hususu, savcılık tarafından takip edilmektedir. Bunun yanında, DNA incelemesi sonucu tespit edilen kimlik tespitine dair bilgileri saklanabilir, işlenebilir ve kullanılabilir. Nitekim doku örneklerinin analiz sonrası saklanması, bu örneklerin farklı olaylarla ilişkisinin suni olarak kurulmasına yol açabilecek, kötüye kullanılmasına yol açabilecektir. Dolayısıyla, sadece inceleme sonucunun gerekli kontroller sonrası doğruluğunun ve dolayısıyla güvenilirliğinin ispatlanması halinde saklanması daha sağlıklı olacaktır. Verilerin saklanması, DNA veri bankasının oluşturulması ile mümkündür.

İngiltere'de, DNA verilerinin yok edilmesi zorunluluğu kalkmıştır. İngiliz hukukuna göre, "örnek alınan kişinin suçu işlemiş olabileceğinden şüphelenilmiyorsa numuneler, alınma amaçları gerçekleşir gerçekleşmez imha edilmelidir." Örnek alınan kişi mahkûm olmuş ise ya da örneklerin alıkonulmasına rıza gösteren bir kişi var ise söz konusu örnekler imha edilmeyecektir (Kızılarıslan H., 2007).

Almanya’da DNA incelemeleri sonucu ortaya çıkan veriler Federal Suç Dairesinde (BKA) saklanmaktadır. Bu veriler, istenildiği kadar uzun sürece saklanabilmektedir. Daha sonra bulunabilecek izler aracılığıyla kişinin masum olduğunu ortaya koyabilmesini sağlamak amacıyla Almanya’da bu verilerin sanığın ölümünden sonra da saklanabileceği kabul edilmektedir. Vücuttan alınmış materyal sadece moleküler genetik araştırmaya konu olabilecektir, araştırma için yeterli miktarın haricindeki kısım derhal yok edilmektedir. Yok etme prosedürü, savcı tarafından takip edilmektedir (Özbek V. Ö., 2005).

Mevcut yasal düzenlemeler DNA Bankası hususunda verilerin saklanabilmesi açısından olumsuzluklar taşımaktadır. Bu olumsuzlukların yapılacak kanun değişiklikleri ve bu doğrultuda çıkarılacak yönetmeliklerle giderilmesi, elde edilen ve sisteme kaydedilecek verilerin doğruluğunun tespiti ve güvenilirliğinin sağlanmasını takiben sisteme kaydedilmesini mümkün kılacak bir sistem şüphesiz DNA Bankasının işlerliği konusunda sorunları ortadan kaldıracaktır.

2.6 TCK’da Konu ile İlgili Suç Olarak Tanımlanan Haller

TCK ile elde edilen kişisel verilerin korunmasına yönelik düzenlemelere yer verilmiştir. Moleküler genetik incelemeler sonucu elde edilen veriler konusunda TCK kapsamında ilk defa düzenleme konusu yapılan suç kalıplarının hedefi olan hakların koruma alanı; Anayasa md 20 vd “Özel Hayatın Gizliliği”, İHAS md 8 ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB) md 12 “Özel ve Ailevi Yaşama Saygı Hakkı”, Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan ve Türkiye’nin 28 Ocak 1981’de imzaladığı “Kişisel Nitelikteki Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Şahısların Korunmasına Dair Sözleşme” ile güvence altına alınmıştır (Mahmutoğlu F. S., 2008).

2.6.1 Kişisel Verilerin Hukuka Aykırı Kaydedilmesi Suçu

Kişisel verilerin hukuka aykırı bir şekilde kaydedilmesi suçu TCK md 135’te düzenlenmektedir.

“Kişisel verilerin kaydedilmesi

Madde 135 - (1) Hukuka aykırı olarak kişisel verileri kaydeden kimseye altı aydan üç yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Kişilerin siyasi, felsefi veya dini görüşlerine, ırki kökenlerine; hukuka aykırı olarak ahlaki eğilimlerine, cinsel yaşamlarına, sağlık durumlarına veya sendikal bağlantılarına ilişkin bilgileri kişisel veri olarak kaydeden kimse, yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.”

Bu suç ile korunan hukuksal değer, temel haklardan olan “özel hayatın gizliliği ve korunması” hakkına yönelik saldırıların önlenmesidir (Parlar A. ve ark., 2007). Suçun konusu, kişisel verilerdir. Kişisel veri, kişi ile ilgili olup, hukuka aykırı olarak tutulan her türlü bilgi, kişi ile ilgili, kişiye ilişkin, kişiye ait, kişinin malı olan şahsi bilgi anlamına gelmektedir (Yılmaz E., 2005). Ayrıca kişilerin siyasi, felsefi, dini, ırki, cinsel vb yönlerden bilgilerini içeren veriler de kişisel bilgi olarak kabul edilmektedir (Parlar A. ve ark., 2007). Kişisel verilerin özel hayatın gizliliğini ihlali suretiyle ele geçirilip kaydedilmesi TCK md 134’teki “Özel Hayatın Gizliliğini İhlal” suçunu oluşturacaktır. TCK md 135 için özel hayata müdahale haricinde bir yolla bu suç işlenmelidir (Donay S. ve ark., 2005). Kişinin rızası uygunluk nedeni teşkil eder (Parlar A. ve ark., 2008).

2.6.2 Verileri Hukuka Aykırı Olarak Verme Veya Elde Etme Suçu

Kişisel verileri hukuka aykırı olarak ele geçiren yayan veya bir başkasına veren fail hakkında TCK md136’da yer alan düzenleme kapsamında suç isnadı yapılabilmektedir.

“Verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme

Madde 136 - (1) Kişisel verileri, hukuka aykırı olarak bir başkasına veren, yayan veya ele geçiren kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

Bu suç ile korunan hukuksal değer, temel haklardan olan “özel hayatın gizliliği ve korunması” hakkına yönelik saldırıların önlenmesidir (Parlar A. ve ark., 2007).

2.6.3 Verileri Yok Etmeme Suçu

Kişisel verilerin görevliler tarafından yok edilmemesi halinde TCK md 138 gereği altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile yaptırım uygulanmaktadır.

“Verileri yok etmeme

Madde 138 - (1) Kanunların belirlediği sürelerin geçmiş olmasına karşın verileri sistem içinde yok etmekle yükümlü olanlara görevlerini yerine getirmediklerinde altı aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir.”

Bu suç ile korunan hukuksal değer, temel haklardan olan “özel hayatın gizliliği ve korunması” hakkına yönelik saldırıların önlenmesidir. Suçun maddi unsuru, mevzuata uygun olarak alınan kişisel verilerin kanunların belirlediği sürelerin geçmesine rağmen ilgili görevlilerce yok edilmemesidir. Bu suç, kanunen yerine getirilmesi gereken kişisel verilerin ilgililerce yok edilmemesi, kanundan doğan yükümlülüğün yerine getirilmemesi ve bu yüzden kişilerin cezalandırılmasından dolayı “gerçek ihmali suçlar” kategorisinde yer almaktadır (Parlar A. ve ark., 2007).

2.7 Bilirkişilik

2.7.1 Genel Olarak

Bilirkişi, yargılamada hâkim ya da savcının niteliği itibarıyla özel ya da teknik bilgiyi gerektiren bir konuda bilgisine başvurduğu özel ya da teknik bilgiye sahip kişidir (Öztürk B., 2006). Moleküler genetik incelemeler, keşif veya olay yeri incelemesinin bir uzantısı olup (Erol H., 2006), kendine has özelliği itibarıyla, moleküler genetik incelemeler, hâkim bakımından bir “keşif”, incelemeyi yapan doktor – uzman bakımından bir “bilirkişi” incelemesidir (Özbek V. Ö., 2006). Nitekim, bilirkişi mütalaası yaygın mütalaa hilafına bir delil değil, delilleri değerlendirme vasıtasıdır (Kunter N., 2009).

Adli Tıp gerek soruşturma gerekse kovuşturma sürecinde tıbbi konularda bilirkişilik hizmeti veren bir bilim dalıdır. Tıp, fen ve sosyal bilimlerin farklı alt dallarının birleşmesiyle “adli bilimler” kavramı ortaya çıkmaktadır (Akçan R. ve ark., 2005). Bir davada hâkim tarafından özel ya da teknik bir bilgiyi gerektiren durum olarak karşımıza çıkan moleküler genetik incelemeler, hâkim tarafından uzman bir kurum – kişiye dosyanın gönderilmesi yoluyla gerçekleştirilebilecektir. Hakimlerin; bilirkişi mütalaaları ile ATK Genel Kurulunun teknik ihtisas alanındaki kararları istisna olmak şartıyla, bağlı tutulamayacağını savunan görüş yer almaktadır (Kunter N., 2009).

BMGİFKY md 13 gereğince “Teşkilat yapısı itibarıyla üniversiteler, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Adli Tıp Kurumu objektif olarak ayrı birimler sayılırlar.” ATK, Emniyet Kriminal Laboratuvarlarında çalışanlar bilirkişi olarak görevlendirilebileceği gibi, üniversitelerin adli tıp anabilim dalları ya da enstitüleri ve hatta adli tıp ile ilgili özel laboratuvarlar da görevlendirilebilmektedir (Malkoç İ. ve ark., 2008).

“DNA Verileri Ve Türkiye Milli DNA Veri Bankası Kanunu Tasarısı” nın 6. maddesi ise şu şekildedir; “Bu Kanun hükümlerine göre DNA analizi yapmaya Adli Tıp Kurumu, Jandarma Genel Komutanlığı Kriminal Daire Başkanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü Kriminal Polis Laboratuvarları Dairesi Başkanlığı yetkilidir. Ancak, Sağlık Bakanlığı, Bankanın görüşünü almak suretiyle, diğer gerçek ve tüzel kişilere ait olan laboratuvarlarda da bu Kanun hükümlerine göre DNA analizi yapılmasına izin verebilir”. Madde metnine üniversitelerin dâhil edilmemesi tartışma konusu yapılmaktadır. Ülkemizde adli bilimlerle ilgili faaliyetler genellikle Adli Tıp Kurumu, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Üniversitelerin Adli Tıp Anabilim Dalları, Adli Tıp Enstitüleri çerçevesinde

yürütülmektedir. DNA analizlerinin hangi kurumlar tarafından yapılması gerektiği tartışılan bir konudur.

İncelemenin maddi kaygılardan uzak kurumlarda (kamu kurumları gibi) yapılması ve elde edilen verilerin saklanması, kullanılması yetkisinin kamu kurumuna verilmesi gerektiğini savunan görüş bulunmaktadır. Ayrıca bu görüşe göre, kolluk dışındaki kurumlara analiz yapma yetkisinin verilmesi tarafsızlığı sağlayacaktır. İnceleme yetkisinin kollukta olması, bürokratik işlemlerin daha hızlı işlenmesini sağlayacaktır ancak delillerin tarafsız şekilde değerlendirilmesi bakımından sakınca doğmaktadır (Öztürk C., 2006). İnceleme yetkisine sahip yerlerin akredite işlemlerinin tamamlanması, kalite güvencesinin sağlanması ve incelemelerin sağlıklı yürütülebilmesi bakımından önem arz etmektedir. Mevcut bu kurumların, çalışmalarını yürütürken irtibat halinde olmaları teknik gelişmelerin takibi ve bilgi paylaşımı açısından fayda sağlayacaktır. İşlerliğin kazandırılması, her alanda standardize edilmiş grupların birlikte çalışabilmesine, işbirliği içinde olmasına bağlıdır (İnternet Kaynağı:7).

2.7.2 Tüzel Kişilerin Bilirkişiliği

BMGİFKY md 13/2 tüzel kişilerin bilirkişi olarak görev yapabileceğini belirtmektedir. İl Adli Yargı Adalet Komisyonunca Bilirkişi Listelerinin Düzenlenmesi Hakkında Yönetmelik'in 4 ve 5. md'de tüzel kişilerin ne şekilde bilirkişi olacağı düzenlenmiştir.

Bilirkişi atanan tüzel kişi ise, kendisi adına incelemeyi yapacak gerçek kişi ya da kişilerin isimlerini, bilirkişi atayacak yargı merciinin onayına sunması gerekmektedir (CMK md 64/4). Böylece incelemeyi yapacak kişi – kişilerin isimleri ilgili mahkemeye bildirilecek ve bu kişiler yargı merciinin onayından sonra görevlerine başlayacaklardır. Sonuç olarak, bilirkişilerin önceden elemenden geçirilmesi sağlanmaktadır. CMK md 64/'de istisnai olarak işin önemi, özelliği gereği listede yer almayan bir kişinin bilirkişi olarak atanması mümkündür. Bunun için gerekçe gösterilmesi şartı getirilmiştir.

2.7.3 Resmi Bilirkişiler

CMK md 64/3 uyarınca diğer kanunların belirli konularda görevlendirdiği resmi bilirkişiler mevcudiyeti halinde bu kurumlara dosyanın gönderilmesi bakımından öncelik verilmesi gerekmektedir. Kanunlarda görüş bildirmek üzere görevlendirilen resmi bilirkişiler şunlardır;

Adli Tıp Kurumu, Adli Tıp Şube Müdürlükleri, Adli Tabipler, Devlet Hastaneleri Sağlık Kurulları, Üniversite Tıp Fakülteleri Adli Tıp Ana Bilim Dalları, Ruh Sağlığı Hastalıkları Hastanesi Sağlık Kurulları, hükümet tabipleri, hükümet tabipleri olmayan yerlerde sağlık ocağı tabipleri, resmi olmayan yerlerde özel hekimler, yüksek sağlık şurası, Emniyet Genel Müdürlüğü Kriminal Polis Laboratuvarları, Jandarma Genel Komutanlığı Narkotik Analiz Laboratuvarı, Refik Saydam Umumi Hıfzısıhha Laboratuvarı, teknik üniversitelerin inşaat, elektrik, elektronik, kimya, metalürji, uçak ve uzay bilimleri fakülteleri, Maden Teknik Arama Enstitüsü (MTA), Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu, belediye laboratuvarları, TC Merkez Bankası, Darphane vs.. (Parlar A. ve ark., 2008)

III. GEREÇ VE YÖNTEM

T.C. Adalet Bakanlığı bünyesinde çalışan ceza hâkimleri, savcılardan ve avukatlardan oluşan 100 kişi ile 1 Nisan – 31 Mayıs 2009 tarihleri arasında görüşülerek anket formlarının kendileri tarafından doldurmaları sağlanmıştır.

20 hâkim ve 30 savcının yanı sıra, 50 avukatla görüşme yapılmıştır. Hâkim ve savcılarla görüşme yapılırken öncelikli olarak İstanbul ili Bakırköy ve Fatih Adliyesindeki hâkim – savcılarla görüşülmüştür. Ayrıca İstanbul ve Şişli Adliyesi'nde görevli hâkim savcılar ile de görüşme sağlanmış, ankete katılmak isteyenler ile çalışma gerçekleştirilmiştir.

Avukatların seçimi; baro levhasından, CMK Bölge Toplantılarından rast gele yapılmıştır. Anket uygulanacak kişilere birebir ulaşılmış, anketin içeriği açıklanmış, formu doldururken dikkat edilmesi gereken noktalar vurgulanmıştır. Devamında formdaki soruların kendileri tarafından cevaplanması istenmiştir.

Anket formu; katılımcıların, moleküler genetik incelemelerin hukuki temeli, teknik yönü ve uygulamadaki sorunlar konusunda görüşlerini, bu inceleme yönteminin sonuçlarının değerlendirilmesi başlıklarını irdeleyen soruları içermekte olup ekte sunulmaktadır.

Hâkim – savcılarının kendi içinde sonuçları ve avukatların kendi içinde sonuçları doküman edilmiş, anketin konu başlıkları açısından ortaya çıkan bulgular değerlendirmeye alınmış ve iki grubun sorulara verdikleri cevaplar bazında karşılaştırma yapılmıştır. Anket sonuçları değerlendirilirken istatistik programı olan SPSS yardımı ile frekans analizi yapılmış ve olgu sayısına göre bağımsız gruplar için karşılaştırma testleri uygulanmıştır.

Son aşama olarak; elde edilen sonuçlar, yerel mevzuat, Yargıtay kararları, uluslararası hukuk normları kapsamında değerlendirilmiştir.

IV. BULGULAR

1. Katılımcıların Demografik Verilere Göre Dağılımı

Katılımcılar; 33'ü kadın, 67'si erkek olmak üzere toplam 100 kişiden oluşmaktadır. 100 kişilik katılımcı grup, 20 hâkim, 30 savcı, 50 avukattan oluşmaktadır.

En düşük en yüksek yaş aralığına göre hâkimler 41–60, savcılar 38–55, avukatlar 23–64 yaş aralıklarında yer almaktadır.

Yaş grupları bakımından, katılımcıların 20–35 yaş aralığında bulunan toplam 28 kişinin tümü avukattır. 36–50 yaş aralığında yer alanların 13'ü hâkim, 24'ü savcı, 16'sı avukattır. 51 yaş ve üstü grubun, 7'si hâkim, 6'sı savcı, 6'sı avukattır.

Eğitim durumları bakımından, hâkimlerin 18'i, savcılarının 29'u, avukatların 44'ü, lisans düzeyinde eğitim almıştır. Hâkimlerin 2'si, savcılarının 1'i, avukatların 6'sı yüksek lisans eğitimi almıştır.

Moleküler genetik incelemeler konusunda katılımcıların hiçbiri eğitim almamıştır.

2. Elde Edilen Bulgular Bakımından Tablolar

Katılımcıların “yasa ve yönetmeliklerimize göre hangi durumlarda moleküler genetik inceleme yoluna gidilebileceği” (soru 2) konusuna dair cevapları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların yasa ve yönetmeliklerimize göre moleküler genetik inceleme yoluna gidilebilecek durumlar konusunda olumlu – olumsuz cevapları.

	HÂKİM				SAVCI				AVUKAT			
	E	%	H	%	E	%	H	%	E	%	H	%
Şüpheli DNA’sının incelemesi*	19	95,0	1	5,0	28	93,3	2	6,7	38	76,0	12	24,0
Sanık DNA’sının incelemesi	19	95,0	1	5,0	29	96,7	1	3,3	43	86,0	7	14,0
Mağdurun DNA’sının İncelenmesi	16	80,0	4	20,0	26	86,7	4	13,3	38	76,0	12	24,0
Mahkeme kararıyla soybağı tespiti	19	95,0	1	5,0	25	83,3	5	16,7	42	84,0	8	16,0
Kişinin talebiyle soybağının tespiti	7	35,0	13	65,0	9	30,0	21	70,0	20	40,0	30	60,0
Deprem vb halde kimliklendirme	15	75,0	5	25,0	22	73,3	8	26,7	27	54,0	23	46,0

* $X^2=6,379$; $P<0,05$

Buna göre, şüpheli DNA’sının incelenmesi gerektiği durumlarda moleküler genetik inceleme yapılabileceği yönündeki cevapların avukat grubunda anlamlı derecede düşük bulunduğu görülmektedir.

Katılımcıların görüşlerine göre “moleküler genetik inceleme kapsamında kullanılabilir numuneler” (soru 3) hakkında cevapları Tablo 3’de verilmektedir.

Tablo 3: Katılımcıların görüşlerine göre moleküler genetik inceleme kapsamında kullanılabilir materyal türleri.

	HÂKİM				SAVCI				AVUKAT			
	E	%	H	%	E	%	H	%	E	%	H	%
OYB Bardak-izmaritleri	18	90,0	2	10,0	30	100	0	0	46	92,0	4	8,0
OYB Kan lekeleri*	20	100	0	0	30	100	0	0	44	88,0	6	12,0
OYB Saç ve kıllar	20	100	0	0	30	100	0	0	47	94,0	3	6,0
OYB Sperm lekeleri	20	100	0	0	30	100	0	0	46	92,0	4	8,0
OYB Dışkı	11	55,0	9	45,0	15	50,0	15	50,0	32	64,0	18	36,0
KÖVİ Şüpheli-Sanktan alınacak kan**	11	55,0	9	45,0	24	80,0	6	20,0	22	44,0	28	56,0
KÖVİ Mağdurdan alınacak kan	8	40,0	12	60,0	16	53,3	14	46,7	20	40,0	30	60,0

OYB: Olay yerinde bulunan, KÖVİ: Kan örneği vermek istemeyen.

* $X^2=6,383$; $P<0,05$; ** $X^2=9,782$; $P<0,01$

Buna göre, olay yerinde bulunan kan lekelerinin moleküler genetik incelemede kullanılabilmesi yönündeki cevaplar incelendiğinde avukat gurubunda anlamlı derecede düşük bulunmuştur.

Kan örneği vermek istemeyen şüpheli – sanıktan alınan kanın moleküler genetik incelemede kullanılabileceği hususuna olumlu cevap veren savcılarının oranı diğer gruplardan anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların görüşlerine göre “moleküler genetik inceleme yoluna gidilebilecek durumlar” (soru 4) Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4: Katılımcıların görüşlerine göre moleküler genetik inceleme yoluna gidilebilecek durumlar.

	HÂKİM				SAVCI				AVUKAT			
	E	%	H	%	E	%	H	%	E	%	H	%
Şüpheli DNA’sının incelemesi	18	90,0	2	10,0	28	93,3	2	6,7	37	74,0	13	26,0
Sanık DNA’sının incelemesi	19	95,0	1	5,0	28	93,3	2	6,7	42	84,0	8	16,0
Mağdurun DNA’sının İncelenmesi*	18	90,0	2	10,0	30	100	0	0	38	76,0	12	24,0
Mahkeme kararıyla soybağı tespiti	19	95,0	1	5,0	25	83,3	5	16,7	42	84,0	8	16,0
Kişinin talebiyle soybağının tespiti	11	55,0	9	45,0	14	46,7	16	53,3	26	52,0	24	48,0
Deprem vb halde kimliklendirme**	18	90,0	2	10,0	25	83,3	5	16,7	29	58,0	21	42,0

* $X^2=9,28$ $P<0,01$; ** $X^2=9,98$ $P<0,001$

Buna göre, avukat grubunun mağdurun DNA’sının incelenmesi ve deprem, sel vb hallerde soy bağına tespiti konusunda moleküler genetik inceleme yoluna gidilmesi hususunda olumlu cevap verme oranının diğer gruplara göre anlamlı derecede düşük olduğu görülmektedir.

Katılımcıların “moleküler genetik incelemeye yollanacak materyalin alınması sürecinde kimlerin rol alması gerektiği” (soru 5) konusunda katılımcıların vermiş olduğu cevaplar Tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo 5: Katılımcıların görüşlerine göre moleküler genetik incelemeye gönderilecek materyallerin alınması sürecinde görev alması gerekenler.

	HÂKİM				SAVCI				AVUKAT			
	E	%	H	%	E	%	H	%	E	%	H	%
Polis Jandarmanın Görev Alması*	14	70,0	6	30,0	22	73,3	8	26,7	12	24,0	38	76,0
Savcının Görev Alması	12	60,0	8	40,0	20	66,7	10	33,3	23	46,0	27	54,0
Adli Tıp Uzmanının Görev Alması	19	95,0	1	5,0	26	86,7	4	13,3	45	90,0	5	10,0
Mol. Gen. Uzmanının Görev Alması	11	55,0	9	45,0	25	83,3	5	16,7	34	68,0	16	32,0

* $X^2=23,130$; $P<0,001$

Buna göre, konu hakkında eğitimli polis/jandarma görevlilerinin rol oynayabilmesi konusunda olumlu görüş bildiren avukatların oranı, diğer gruplara göre ileri derecede düşüktür.

Katılımcıların moleküler genetik inceleme yoluna başvurup başvurmamasına göre dağılımları Tablo 6a’da incelenmektedir.

Tablo 6-a: Katılımcıların moleküler genetik inceleme yoluna başvurup başvurmamasına göre dağılımları.

	HÂKİM		SAVCI		AVUKAT		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Başvurdum	13	65,0	23	76,7	8	16,0	8	16,0
Başvurmadım*	7	35,0	7	23,3	42	84,0	42	84,0

* $X^2 = 32,481$; $P < 0,001$

Bu sonuçlara göre, avukatların moleküler genetik incelemeye başvurmuş olmalarına ilişkin oran diğer gruplara göre ileri derecede düşük bulunmuştur.

Katılımcıların “moleküler genetik inceleme yoluna başvurmakta amaçlarına göre dağılımı” (soru 6-b) Tablo 6’da verilmektedir.

Tablo 6-b: Katılımcıların moleküler genetik inceleme yoluna başvurmakta amaçları.

	Delil Tespiti		Failin Tespiti		Nesebin Tespiti	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hâkim	11	55,0	9	45,0	0	0
Savcı	20	66,7	10	33,3	0	0
Avukat	23	46,0	23	46,0	4	8,0
Toplam	54		42		4	

Katılımcıların görüşlerine göre alınan numunelerin moleküler genetik inceleme amacıyla incelenmesi için hangi kurumlara gönderilebileceğine dair açık uçlu soruya katılımcı meslek gruplarının vermiş olduğu cevaplar, her kurum için ayrı ayrı toplanarak aşağıda Tablo 7’de belirtilmektedir.

Tablo 7: Katılımcıların görüşlerine göre numunelerin moleküler genetik inceleme için gönderilebilecek kurumlar.

	HÂKİM		SAVCI		AVUKAT		Toplam
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
ATK	20	100	30	100	49	98,0	99
Emniyet Kriminal Lab.	15	75,0	24	80,0	22	44,0	61
Jandarma Kriminal Lab.	7	35,0	14	46,6	6	12,0	27
Üniversite	4	20,0	9	30,0	13	26,0	26

Buna göre; ATK, tüm meslek grupları tarafından tercih edilen kurum iken, emniyet kriminal laboratuvarlarının 2. sırayı aldıkları görülmektedir. Jandarma kriminal laboratuvarlarını 3., üniversiteleri 4. sırada tercih etmektedir.

Katılımcıların “numunelerin incelenmek üzere ilgili kuruma gönderilirken sanık-şüpheli-mağdur kişilerin kimliğinin gizlenmesi ile ilgili düşünceleri” (soru 8-a) konusunda dağılımları Tablo 8-a’da gösterilmektedir.

Tablo 8-a: Katılımcıların numunelerin incelenmek üzere ilgili kuruma gönderilirken sanık-mağdur kişinin kimliğinin gizlenmesi konusunda düşünceleri.

	Gizlenmelidir		Gizlenmemelidir	
	Sayı	%	Sayı	%
Hâkim	19	95,0	1	5,0
Savcı	29	96,7	1	3,3
Avukat	49	98,0	1	3,0
<u>Toplam</u>	97		3	

Katılımcıların “numunelerin dağıtımı aşamasında sanık-şüpheli-mağdur kişilerin kimliğinin gizlenmesi ile ilgili düşünceleri” (soru 8-a) konusunda dağılımları incelendiğinde; hâkimlerin 19’u (%95,0), savcılarının 29’u (%96,7) ve avukatların 49’u (%98,0) kimliğinin gizlenmesini istemektedir. Katılımcıların geneli bakımından %97,0 oranında gizlenmesi gerektiği görüşü ortaya çıkmakta; gruplar arasında bu konuda istatistiksel anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Katılımcıların “uygulamada numunelerin dağıtımı aşamasında sanık-şüpheli-mağdur kişilerin kimliğinin gizlenmesi” (soru 8-b) ile ilgili düşünceleri konusunda dağılım tablosu Tablo 8’de verilmektedir.

Tablo 8-b: Katılımcıların numunelerin kurumlara gönderilmesi aşamasında sanık-şüpheli-mağdur statüsündeki kişilerin kimliğinin gizlenmesi ile ilgili uygulamanın ne yönde olduğu konusunda cevapları.

	Gizlenmektedir		Gizlenmemektedir		Önemslenmiyor		Bilgin yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hâkim	4	20,0	3	15,0	9	45,0	4	20,0
Savcı	6	20,0	5	16,7	8	26,7	11	36,7
Avukat*	3	6,0	5	10,0	3	6,0	39	78,0
<u>Toplam</u>	13		13		20		54	

* $X^2=27,550$; $P<0,001$

Mevcut uygulamanın ne yönde olduğu sorusuna (soru 8-b) verilen cevaplara bakıldığında avukatların bu konuda bilgisinin olmamasına dair oranın yüksek bulunduğu; diğer gruplara göre ileri derecede anlamlı farklılık taşıdığı anlaşılmaktadır.

Katılımcıların “raporların mahkemede değerlendirilmesi aşamasında tercih ettikleri yol” (soru 9) bakımından dağılımı Tablo 9’da verilmektedir.

Tablo 9: Katılımcıların raporların mahkemede değerlendirilmesi aşamasında tercih ettikleri yol.

	Sadece raporu esas alırım		Gerektiğinde uzmandan açıklama isterim		Mutlaka uzmandan açıklama isterim	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hâkim	7	35,0	12	60,0	1	5,0
Savcı	9	30,0	17	56,7	4	13,3
Avukat*	3	6,0	15	30,0	32	64,0
Toplam	19		44		37	

* $X^2=33,430$; $P<0,001$

Buna göre; avukat grubunun %30,0 oranında “gerektiğinde” ve %64,0 oranında “mutlaka” uzmanların mahkemede dinlenilmesi gerektiği yönünde kanaat bildirdiği görülmektedir. Bu bakış, avukat grubunun mahkemede uzman dinlenilmesi konusunda vermiş oldukları cevapların istatistiksel olarak diğer gruplara göre ileri derecede anlamlı farklılık yarattığını göstermektedir.

Katılımcıların “raporların mahkemede uzman kişiler tarafından açıklanması talebine karşılık yaklaşımları” (soru 10) bakımından dağılımı Tablo 10’da verilmektedir.

Tablo 10: Katılımcıların mahkemede ileri sürülen uzman kişiler tarafından raporların açıklanması talebi konusunda görüşleri.

	Olumlu		Gerekliliğine Bakarım		Olumsuz	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hâkim	11	55,0	5	25,0	4	20,0
Savcı	19	27,5	7	23,3	4	13,3
Avukat	39	78,0	7	14,0	4	8,0
Toplam	69		19		12	

Grupların vermiş oldukları cevaplara bakıldığında, olumlu-olumsuz şarta bağlanmadan doğrudan olumlu cevap verenlerin yüksek oranda yer aldığı görülmekte, konu hakkında 3 grup arasında anlamlı fark bulunmamaktadır.

Katılımcıların “olay tarihinden belirli bir süre sonra elde edilen numunenin inceleme kapsamında kullanılabilirliği” (soru 11) konusunda dağılımı Tablo 11’de verilmektedir.

Tablo 11: Katılımcıların olay tarihinden belirli bir süre sonra elde edilen numunenin inceleme kapsamında kullanılabilirliği konusunda görüşleri.

	Her durumda kullanılabilir		İncelemenin maliyeti fazladır		Numunenin özelliği kalmamıştır		Yapılan inceleme süreci aksatıyor	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hâkim	17	85,0	0	0	2	10,0	1	5,0
Savcı	22	73,3	1	3,3	6	20,0	1	3,3
Avukat	32	64,0	1	2,0	15	30,0	2	4,0
Toplam	71		2		23		4	

Katılımcıların “numunelerin incelemeye gönderileceği en uzun süre” konusunda (soru 12) dağılımı” Tablo 12’de verilmektedir.

Tablo 12: Katılımcıların numunelerin incelenebileceği en uzun süre bakımından görüşleri.

	Derhal		Bir Hafta		Bir Ay	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hâkim	2	10,0	0	0	1	5,0
Savcı	7	23,3	1	3,3	0	0
Avukat	16	32,0	1	2,0	1	2,0
Toplam	25		2		2	

Katılımcıların “olay yerinde elde edilen numunelerin saklanma koşulları konusunda kimlerin bilgi sahibi olması gerektiği” (soru 13) hakkında cevapları Tablo13’de verilmektedir.

Tablo13: Olay yerinde elde edilen numunelerin saklanma koşulları konusunda kimlerin bilgi sahibi olması gerektiğine dair katılımcıların görüşleri.

	HÂKİM				SAVCI				AVUKAT			
	E	%	H	%	E	%	H	%	E	%	H	%
Hakim – Savcı	17	85,0	3	15,0	29	96,7	1	3,3	39	78,0	11	22,0
Şüpheli – Sanık Müdafii	10	50,0	10	50,0	13	43,3	17	56,7	23	46,0	27	54,7
Emniyet – Jand. Krim.*	17	85,0	3	15,0	26	86,7	4	13,3	30	60,0	20	40,0

* $X^2=8,550$; $P<0,005$

Buna göre; gruplar arasında hâkim-savcıların ya da müdafilerin bilgi sahibi olması gerektiği yönündeki görüşler bakımından anlamlı farklılık bulunmamaktadır. 3 grupta da ağırlıklı olarak hâkim-savcıların bilgi sahibi olması düşünülmekte iken, müdafilerin bilgi sahibi olması gerektiğini söyleyenlerin oranı üç grupta da yüksektir.

Hâkim-savcı grupları emniyet-jandarma mensuplarının da bilgi sahibi olması gerektiğini düşünürken, avukat grubunda emniyet-jandarma mensuplarının bilgi sahibi olması gerektiğini söyleyenlerin oranı anlamlı derecede yüksektir.

Katılımcıların görüşlerine göre “olay yerinde bulunan sigara izmaritinin ideal saklanma ortamı” (soru 14) konusunda cevapları Tablo 14’te verilmektedir.

Tablo 14: Katılımcıların olay yerinde bulunan sigara izmaritinin ideal saklanma ortamına ilişkin görüşleri.

	Oda Sıcaklığı				Buzdolabı +4 °C				Derin Dondurucu			
	E	%	H	%	E	%	H	%	E	%	H	%
Hâkim	12	60,0	8	40,0	9	45,0	11	55,0	2	10,0	18	90,0
Savcı	20	66,7	10	33,3	6	20,0	24	80,0	8	90,0	22	73,3
Avukat	27	54,0	23	46,0	12	24,0	38	76,0	11	22,0	39	78,0
Toplam	59		41		27		73		21		79	

Katılımcıların “materyal güvenliği hakkında bilgi dereceleri” bakımından (soru 15) dağılımı Tablo 15’te verilmektedir.

Tablo 15: Katılımcıların materyal güvenliği hakkında bilgi seviyeleri.

	Yeterli		Bilmediğim Şeyler Var		Çok Az Şey Biliyorum		Hiçbir Şey Bilmiyorum	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hâkim	1	5,0	9	45,0	10	50,0	0	0
Savcı	0	0	15	50,0	13	43,3	2	6,7
Avukat	1	2,0	15	30,0	23	46,0	11	22,0
Toplam	2		39		46		13	

Katılımcıların görüşlerine göre “materyalin laboratuara gönderilmesi sırasında uyulması gereken güvenlik tedbirleri” (soru 16) hususunda cevapları Tablo 16’da gösterilmektedir.

Tablo 16: Katılımcıların materyalin laboratuara gönderilmesi sırasında uyulması gereken güvenlik tedbirleri hususunda cevapları.

	HÂKİM				SAVCI				AVUKAT			
	E	%	H	%	E	%	H	%	E	%	H	%
Şüpheli – Samgim Kimliğinin Gizli Olması	17	85,0	3	15,0	24	80,0	6	20,0	32	64,0	18	36,0
Mağdurun Kimliğinin Gizli Olması	15	75,0	5	25,0	24	80,0	6	20,0	28	56,0	22	44,0
Zarfların Kapalı Olması	10	18,5	10	21,7	15	27,8	15	32,6	29	53,7	21	45,7
Zarfların Mühürlenmesi	15	75,0	5	25,0	28	93,3	2	6,7	39	78,0	11	22,0
Laboratuara Elden Teslim	6	30,0	14	70,0	11	36,7	19	63,3	18	36,0	32	64,0

Katılımcıların “soy bağıının tespiti konusunda müspet karar verilmesi için yeterli görülen oran” (soru 17) konusunda görüşlerine göre dağılımları Tablo 17’de verilmektedir.

Tablo 17: Katılımcıların görüşlerine göre soy bağıının tespiti konusunda müspet karar verilmesi için yeterli görülen oran.

	HÂKİM		SAVCI		AVUKAT		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
%1	0	0	0	0	0	0	0	0
%51	1	5,0	3	10,0	6	12,0	10	10
%99,9	17	85,0	26	86,7	36	72,0	79	79
%100	2	10,0	1	3,3	8	16,0	11	11

Buna göre; her bir grup bakımından soy bağı konusunda müspet kararın verilebilmesi için %99,9’luk oranının yeterli olduğuna dair bilgi seviyesinin yüksek olduğu ve gruplar arası anlamlı farkın olmadığı görülmektedir.

Katılımcıların “soy bağıının tespiti konusunda hazırlanan raporun teknik güvenilirliğinde sorun yaratabilecek oran” (soru 18) konusunda cevapları Tablo 18’de verilmektedir.

Tablo 18: Katılımcıların soy bağıının tespiti konusunda hazırlanan raporun teknik güvenilirliğinde sorun yaratabilecek oran konusunda görüşleri.

	HÂKİM		SAVCI		AVUKAT							
	E	%	H	%	E	%	H	%				
%1*	17	85,0	3	15,0	25	83,3	5	16,7	31	62,0	19	38,0
%51	10	50,0	10	50,0	13	43,3	17	56,7	26	52,0	24	48,0
%99,9	2	10,0	18	90,0	1	3,3	29	96,7	2	4,0	48	96,0
%100	4	20,0	16	80,0	4	13,3	26	86,7	11	22,0	39	78,0

* $X^2=6,156$; $P<0,05$

Buna göre; %1’lik oranın teknik güvenilirlik hakkında şüphe uyandırdığı konusunda avukatların istatistikî olarak diğer gruplardan anlamlı derecede düşük bir kaniya sahip olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle; avukat grubunda %1’lik bir sonucun güvenilmez bulunma oranı düşüktür.

Katılımcıların “moleküler genetik incelemelerin kimler tarafından yapılabileceği” (soru 19) konusunda cevapları Tablo 19’da belirtilmektedir.

Tablo 19: Katılımcıların yasa ve yönetmeliklere göre moleküler genetik inceleme yapabilecek kurumlar bakımından görüşleri.

	HÂKİM				SAVCI				AVUKAT			
	E	%	H	%	E	%	H	%	E	%	H	%
Emniyet Krim Lab*	15	75,0	5	25,0	26	86,7	4	13,3	23	46,0	27	54,0
Jandarma Krim Lab**	15	75,0	5	25,0	26	86,7	4	13,3	21	42,0	29	58,0
Adli Tıp Kurumu	20	100	0	0	30	100	0	0	49	98,0	1	2,0
Üniv Adli Tıp Enst.	7	35,0	13	65,0	19	63,3	11	36,7	20	40,0	30	60,0
Özel Laboratuvarlar	2	10,0	18	90,0	5	16,7	25	83,3	4	8,0	46	92,0

* $X^2=14,771$; $P<0,001$; ** $X^2=17,761$; $P<0,001$

Buna göre; emniyet-jandarma kriminal laboratuvarlarının inceleme yapabileceği yönünde bilgisi olan avukat grubunun oranı diğer gruplardan ileri derecede anlamlı düşüklük göstermektedir.

Katılımcıların görüşlerine göre “moleküler genetik incelemelerin hangi kurumlar tarafından yapılabildiği” (soru 20) konusunda sıralama tabloları Tablo 20’de belirtilmektedir.

Tablo 20: Katılımcıların görüşlerine göre moleküler genetik inceleme yapabilecek kurumlar bakımından görüşleri.

	HÂKİM		SAVCI		AVUKAT		Toplam		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
1. Sıra	Emniyet Krim Lab	3	15,0	1	3,3	2	4,0	6	6,0
	Jandarma Krim Lab	0	0	0	0	1	2,0	1	1,0
	Adli Tıp Kurumu	17	85,0	29	96,7	41	82,0	87	87,0
	Üniv Adli Tıp Enst.*	0	0	0	0	5	10,0	5	5,0
	Özel Laboratuvarlar	0	0	0	0	1	2,0	0	0
2. Sıra	Emniyet Krim Lab	12	60,0	17	56,7	11	27,5	40	40,0
	Jandarma Krim Lab	1	5,0	1	3,3	2	4,0	4	4,0
	Adli Tıp Kurumu	3	15,0	1	3,3	6	12,0	10	10,0
	Üniv Adli Tıp Enst.*	4	20,0	11	36,7	31	62,0	46	46,0
	Özel Laboratuvarlar	0	0	0	0	0	0	0	0
3. Sıra	Emniyet Krim Lab	3	15,0	7	23,3	24	48,0	34	34,0
	Jandarma Krim Lab	15	75,0	15	50,0	15	30,0	45	45,0
	Adli Tıp Kurumu	0	0	0	0	2	4,0	2	2,0
	Üniv Adli Tıp Enst.*	1	5,0	6	20,0	1	2,0	8	8,0
	Özel Laboratuvarlar	1	5,0	2	6,7	8	16,0	11	11,0

* $X^2=14,220$; $P<0,001$

Buna göre; tüm gruplarda genetik incelemenin yapılabileceği kurumlar bakımından ATK birinci sırayı alırken, hâkim-savcı grubu 2. ve 3. sıraya sırasıyla emniyet-jandarma kriminal laboratuvarlarını, avukatlar ise 2. sıraya üniversiteleri, 3. sıraya emniyet kriminal

laboratuvarlarını yerleştirmiştir. Bu 3 sıra içinde üniversiteyi seçenek olarak düşünme oranı hâkim grubunda ileri derecede anlamlı düşüklük göstermektedir. İlk üç sırada özel laboratuvarlara gidilebileceğini düşünme oranı açısından avukat grubu önde gözükmektedir.

Katılımcıların görüşlerine göre “numunenin gönderileceği laboratuvarda bulunması gereken nitelikler” (soru 21) konusunda yapmış oldukları sıralama Tablo 21’de yer almaktadır.

Tablo 21: Katılımcıların numunenin gönderileceği laboratuvarda bulunması gereken nitelikler konusunda görüşleri.

Tercih Sırası	Tercih Edilen Özellik	HÂKİM		SAVCI		AVUKAT		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1. Sıra	Akredite Olması	4	20,0	4	13,3	15	30,0	23	23,0
	Devlet Kurumu Olması	8	40,0	11	36,7	8	16,0	27	27,0
	Ucuz Olması	1	5,0	0	0	0	0	1	1,0
	Uzman Olması	7	35,0	15	50,0	27	54,0	49	49,0
	Yakın Olması	0	0	0	0	0	0	0	0
2. Sıra	Akredite Olması	4	20,0	11	36,7	18	36,0	33	33,0
	Devlet Kurumu Olması	8	40,0	9	30,0	10	20,0	27	27,0
	Ucuz Olması	0	0	1	3,3	2	4,0	3	3,0
	Uzman Olması	8	40,0	8	26,7	18	36,0	34	34,0
	Yakın Olması	0	0	1	3,3	2	4,0	3	3,0
3. Sıra	Akredite Olması	11	55,0	12	40,0	11	22,0	34	34,0
	Devlet Kurumu Olması	3	15,0	6	20,0	13	26,0	22	22,0
	Ucuz Olması	3	15,0	3	10,0	11	22,0	17	17,0
	Uzman Olması	2	10,0	5	16,7	2	4,0	9	9,0
	Yakın Olması	1	5,0	4	13,3	13	26,0	18	18,0
4. Sıra	Akredite Olması	1	5,0	2	6,7	4	8,0	7	7,0
	Devlet Kurumu Olması	1	5,0	3	10,0	12	24,0	16	16,0
	Ucuz Olması	7	35,0	11	36,7	21	42,0	39	39,0
	Uzman Personel Olması	1	5,0	1	3,3	1	2,0	3	3,0
	Yakın Olması	10	50,0	13	43,3	12	24,0	35	35,0

Hâkim-savcı grupları “devlet kurumu olması” ve “uzman kişilerin görev alması”nı öncelikli olarak tercih ederken 3. sırada ise “akredite olunması”nı tercih etmektedir. Avukat grubu ilk iki sırada “uzman personelin yer alması” ve “akredite olunması”nı, 3. sırada ise “devlet kurumu olması”nı tercih etmektedir.

Katılımcıların “moleküler genetik inceleme raporunu düzenleyen bilirkişinin mahkemede dinlenilmesi” (soru 22) konusunda görüşleri Tablo 22’de yer almaktadır.

Tablo 22: Katılımcıların moleküler genetik inceleme raporunu düzenleyen bilirkişinin mahkemede dinlenilmesine dair görüşleri.

	HÂKİM		SAVCI		AVUKAT		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kesinlikle dinlenilmeli*	0	0	1	3,3	17	34,0	18	18,0
Çoğunlukla dinlenilmeli	0	0	3	10,0	2	4,0	5	5,0
İhtiyaç Halinde Dinlenilmeli	16	80,0	20	66,7	29	58,0	65	65,0
Mümkün Olduğunca Dinlenilmeli	4	20,0	6	20,0	2	4,0	12	12,0

* $X^2=6,852$; $P<0,001$

Buna göre; 3 grupta oluşan ortak ve baskın görüş “ihtiyaç halinde” uzman kişinin dinlenilmesi yönündedir. İkinci sırayı alan yanıtlar değerlendirildiğinde; hâkim ve savcı grupları bilirkişinin “mümkün olduğunca”, avukatlar “kesinlikle” dinlenilmesi gerektiği yönünde görüş bildirmiştir. Avukatların “kesinlikle” yanıtını işaretleme oranının yüksekliği diğer gruplardan ileri derecede anlamlı farklılık göstermektedir.

Katılımcıların “moleküler genetik inceleme konusunda eğitim alması gereken görev grupları” konusunda (soru 23) görüşleri Tablo 23’de yer almaktadır.

Tablo 23: Katılımcıların görüşlerine göre moleküler genetik incelemeler hakkında eğitim alması gereken görev grupları.

	HÂKİM				SAVCI				AVUKAT			
	E	%	H	%	E	%	H	%	E	%	H	%
Hâkim - Savcılar	19	95,0	1	5,0	29	96,7	1	3,3	42	84,0	8	16,0
Avukatlar	11	55,0	9	45,0	18	60,0	12	40,0	35	70,0	15	30,0
Emn. – Jandarma	19	95,0	1	5,0	28	93,3	2	6,7	41	82,0	9	18,0
Hemşire vd.*	7	35,0	13	65,0	17	56,7	13	43,3	12	24,0	38	76,0

* $X^2=8,683$; $P<0,05$

Buna göre; hemşirelerin eğitim alması gerektiğini düşünenlerin oranının savcılarda diğer gruplara göre anlamlı derecede yükseklik gösterdiği görülmektedir.

Katılımcıların “moleküler genetik incelemeler konusunda eğitim verebilecek kurumlar” (soru 24) konusunda görüşleri Tablo 24’te yer almaktadır.

Tablo 24: Katılımcıların moleküler genetik incelemeler hakkında eğitimin kim tarafından verilmesi gerektiği konusunda görüşleri.

	HÂKİM				SAVCI				AVUKAT			
	E	%	H	%	E	%	H	%	E	%	H	%
Emn. – jand. Krim.	1	5,0	19	95,0	2	6,7	28	93,3	3	6,0	47	94,0
Adli Tıp Kurumu	14	70,0	6	30,0	25	83,3	5	16,7	29	58,0	21	42,0
Üniv. Öğr. Üyeleri	16	80,0	4	20,0	23	76,7	7	23,3	35	70,0	15	30,0

Katılımcıların cevapları doğrultusunda konu hakkında eğitim verebilecek kurumlar açısından ilk iki sırada üniversite ve ATK’nun yer aldığı görülmektedir. Bu sıralama açısından gruplar arasında anlamlı fark bulunmamaktadır. Katılımcı gruplara göre Emniyet ve Jandarma Kriminal birimleri en son sırada yer almaktadır.

V.TARTIŞMA

Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler Ve Fizik Kimliğin Tespiti Hakkında Yönetmelik kapsamında bir suçla ilişkin iz, eser, emare ve delillerin elde edilmesi; maddî gerçeğin ortaya çıkartılması bakımından şüpheli, sanık, mağdur ve diğer kişilerin beden muayenelerinin yapılması, tıbbî incelemelerde bulunmak üzere vücuttan, kan veya benzeri biyolojik örneklerle, saç, tükürük, tırnak gibi örneklerin alınması ile moleküler genetik incelemelere ilişkin usul ve esaslar düzenlenmektedir.

“Moleküler genetik inceleme” kavramı CMK’da tanımlanmamış olmakla birlikte BMGİFKY md 3’te; "gereken tür ve miktardaki biyolojik materyali kullanarak, kişiyi diğer kişilerden ayıran ve kalıtım kurallarına uygun olarak aktarılan hastalık dışındaki özelliklerinin moleküler düzeyde araştırılması” olarak tanımlanmaktadır. Yasa ve yönetmeliklerimize göre moleküler genetik inceleme yöntemi, CMK md 75 ve 76 doğrultusunda şüpheli, sanık ve diğer kişilerden alınan numuneler üzerinde CMK md 78’deki düzenleme kapsamında gerçekleştirilmektedir.

Tek yumurta ikizleri hariç DNA’sı birbiriyle örtüşen iki kişi bulunmamaktadır. Bu önemli özellik nedeni ile olay yerindeki numunelerden elde edilen DNA profili ile olayla ilgisi kurulmaya çalışılan kişilerin DNA profilleri karşılaştırıldığında, tıpkı parmak izinde olduğu gibi benzerlik ve farklılıklara dayanılarak olayla kişiler arasında bağlantı olup olmadığı tespit edilebilmektedir. DNA incelemeleri çok az başlangıç materyali gerektirdiğinden, olay yerinde bulunabilecek minimal düzeydeki örneklerden sonuca ulaşabilmek mümkündür (Atasoy S., 2000). Nitekim olay yeri incelemesi sonucunda ya da beden muayenesinde elde edilen numuneler genetik incelemeye tabi tutulmaktadır (Hakeri H., 2008). Biyolojik deliller canlı ortam dışında yıllarca beklese bile, adli açıdan incelemeye elverişli DNA elde edilebilmektedir. Güneş, bakteri, ısı, nem ve küf gibi çevresel etkenler her ne kadar deneyleri güçleştirse de günümüz teknolojik olanakları ile ne kadar eski olursa olsun biyolojik örneklerin tamamından DNA profili elde edilebilmektedir (Altunçul H., 2001). Dolayısıyla çok uzun zaman öncesinden kalan, örneğin arkeolojik kazılar sonucunda elde edilen buluntular üzerinde DNA analiz tekniklerinin kullanılmasının mümkün olduğunu söylenebilmektedir (İşcan M. Y. ve ark., 2007).

Adli bir olayla bağlantısı olabileceği düşünülen her türlü delil, fiziksel delil veya hukuki tanımı ile maddi delildir. Fiziksel deliller kimliklendirme ve karşılaştırma yapılabilmesi açısından önemlidir. Olay yerinde bulunabilecek başlıca fiziksel deliller:

patlayıcılar, ilaçlar, lifler, belgeler, ateşli silahlar, parmak izleri, cam, ayakkabı izi, alet ve araç izleri, tozlar, seri numaralar, boyalar, petrol ürünleri, tahta, toprak, organik ve fizyolojik sıvılar olarak sıralanabilir (Henry C. L., 2000). Vücudun parçası olan her tip biyolojik materyal DNA analizi için kullanılabilir. Mitokondrial DNA analizleri dışında, DNA analizi için uygun deliller, çekirdekli hücreleri içeren biyolojik substanslarla sınırlıdır. Bu incelemede kullanılacak biyolojik delillere örnek olarak; kan ve kan lekeleri, semen ve seminal lekeler, dokular ve organlar, kemikler ve dişler, saç ve tırnaklar, tükürük, idrar ve dışkı sayılabilir (Polat O., 2007).

BMGİFKY md 5/1 gereğince şüpheli veya sanığın dış beden muayenesi, Cumhuriyet savcısı ile savcının emrindeki adli kolluk görevlileri ya da kovuşturma makamının talebi ile yapılabilmektedir. Bu kişilerin iç beden muayenesi ve vücutlarından örnek alınması ise CMK md 75 ve BMGİFKY md 4-6 gereğince kural olarak hâkim kararı ile, gecikmesinde sakınca bulunması halinde ise savcı tarafından verilen kararın 24 saat içinde hâkim tarafından onaylanması şartıyla yapılabilmektedir.

Diğer kişilerin beden muayenesi ve vücutundan örnek alınması, BMGİFKY md 7-8 gereğince kural olarak hâkim kararı ile, gecikmesinde sakınca bulunması halinde ise savcı tarafından verilen kararın 24 saat içinde hâkim tarafından onaylanması şartıyla yapılabilmektedir. CMK md 76/2 gereğince, mağdurun rızasının varlığı halinde, birinci fıkra hükmüne göre karar alınmasına gerek yoktur.

CMK md 75 ve 76 kapsamında elde edilen örnekler üzerinde belirli amaçlar dâhilinde moleküler inceleme yapılabilmesine ilişkin kararı sadece hâkim vermektedir.

BMGİFKY md 4/2'de şüpheli veya sanığın iç beden muayenesinin sadece tabip tarafından yapılabileceği, md 6/2'de şüpheli veya sanığın vücutundan örnek alınmasının ise ancak tabip tarafından veya tabip gözetiminde sağlık mesleği mensubu diğer bir kişi tarafından yapılabileceği belirtilmektedir. CMK md 75'te ise bu kişiler üzerinde iç beden muayenesi yapılabilmesi veya vücutlarından kan ya da benzeri biyolojik örnekler alınabilmesi için müdahalenin sadece tabip veya sağlık mesleği mensubu diğer bir kişi tarafından yapılabileceği düzenlenmiştir.

BMGİFKY md 5/2'de şüpheli veya sanığın dış beden muayenesinin sadece tabip tarafından yapılabileceği belirtilmektedir. BMGİFKY md 7/2'de mağdurun ve diğer kişilerin

iç ve dış beden muayenesinin ancak tabip tarafından yapılabileceği düzenlenmektedir. BMGİFKY md 8/2’de Diğer kişilerin vücudundan örnek alınması ancak tabip tarafından veya tabip gözetiminde sağlık mesleği mensubu diğer bir kişi tarafından yapılabilir.

Kişinin vücudundan kaynaklanmadığı konusunda kuvvetli emarelerin bulunması halinde, vücut yüzeyinde bulunan örnekler, gecikmesinde sakınca olan durumlarda ve alınması uzmanlığı gerektiren hallerde, kişinin sağlığını etkilememek şartıyla, olay yeri inceleme görevlileri olan kolluk görevlileri tarafından alınabilir (BMGİFKY md 23). Yapılan bu işlemlerle ilgili olarak Cumhuriyet savcısına derhal haberdar edilir (Malkoç İ., 2008).

Bir davada hâkim tarafından özel ya da teknik bir bilgiyi gerektiren durum olarak karşımıza çıkan moleküler genetik incelemeler, hâkim tarafından uzman bir kişi-kuruma dosyanın gönderilmesi yoluyla gerçekleştirilebilecektir. ATK’da ya da emniyet kriminal laboratuvarlarında çalışanlar görevlendirilebileceği gibi, üniversitelerin adli tıp anabilim dalları ya da enstitüleri ve hatta adli tıp ile ilgili özel laboratuvarlar da görevlendirilebilmektedir. Ülkemizde adli bilimlerle ilgili faaliyetler genellikle Adli Tıp Kurumu, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, üniversitelerin adli tıp anabilim dalları, adli tıp enstitüleri çerçevesinde yürütülmektedir (Malkoç İ., 2008).

İlgili kişilerden alınan numuneler incelenmek üzere laboratuara gönderilirken BMGİFKY md 13 gereğince ilgilinin adı ve soyadı, adresi, doğum tarihinin gizlenmesi gerekmektedir. Bilirkişiye gönderilen örneklerle ilgili olarak; hâkimlikler, mahkemeler ve Cumhuriyet başsavcılıkları gizliliği sağlamak ve karışıklığa yer vermemek için gerekli her türlü tedbiri alırlar. Bu amaçla güvenli ve gizli bir kayıt sistemi belirlenir. Bu kayıt sisteminde bedeninden örnek alınan kişinin adı, soyadı, adresi ve doğum tarihine karşılık gelmek üzere bir kod sistemi uygulanır. BMGİFKY md 20’de hazırlanan raporların üç nüsha halinde olacağı, düzenleyen sağlık kuruluşu tarafından iki nüshası kapalı, mühürlü zarf içerisinde ilgili Cumhuriyet başsavcılığına, hâkimliğe veya mahkemeye en seri şekilde gönderileceği, son olarak da raporun bir nüshasının raporu düzenleyen sağlık kuruluşunda kalacağı belirtilmektedir.

Uygulamada bu tip incelemelerin talep edilmesi, kabulü ve bu doğrultuda delillerin toplanması aşamasında polis ve jandarma olay yeri inceleme ekiplerinin, savcılarının, hâkimlerin ve özel laboratuvarlarının sürece dâhil oldukları; soruşturma – kovuşturma

aşamasında şüpheli, sanık ya da mağdur statüsünde olan kişilerin haklarının savunulması bakımından avukatların da etkin rol sergiledikleri bilinmektedir.

Yasa ve yönetmeliklerimize göre moleküler genetik inceleme yöntemi, CMK md 75 ve 76 kapsamında alınan numuneler üzerinde CMK md 78 gereğince moleküler genetik inceleme yapılabilmesi yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda şüpheli – sanık – mağdur ve diğer kişilerden alınabilecek örnekler moleküler genetik inceleme kapsamındadır. Soy bağı incelemesi ya da şüpheli – sanığın olay ile ilişkisinin bulunup bulunmaması hususunda duyulan kuşklar, moleküler genetik inceleme yoluyla giderilebilmektedir. (Parlar A., 2008). Soy bağı konusunda TMK md 282 ve devamında durumun kamu düzeninden sayıldığı, gerekli şartların varlığı halinde kocanın altsoyu (çocukları, evlatlığı, torunları), babası, anası veya baba olduğunu iddia eden kişi bile soy bağına ilişkin dava açabileceği belirtilmektedir (Konu hakkında Yargıtay kararları Ek kısmında yer almaktadır.) Deprem vb hallerde soy bağı tespiti konusunda da CMK md 78/2 gereğince kime ait olduğu belli olmayan beden - eşya parçalarının varlığı halinde bu madde uyarınca inceleme yapılabilmesi mümkün olacaktır.

Ankete katılan hâkim ve savcı grupları, uygulamanın içinde yer almalarından dolayı bu konuda inceleme yapılabilmesinin mümkün olduğunu belirtmektedir. Avukatların konu hakkında farklı düşünmelerinin sebebi, yetersiz bilgiye sahip olmaları ya da uygulama eksikliği olarak düşünülebilir.

Yasa ve yönetmeliklerimize göre şüpheli DNA'sının incelenmesi gerektiği durumlarda moleküler genetik inceleme yapılabileceği yönündeki cevapların avukat grubunda anlamlı derecede düşük bulunduğu görülmektedir. Avukat grubunun şüpheli DNA'sının incelenebilmesi hakkında düşük oranda olumlu cevap vermesinin gerekçesi olarak, suç işlediği şüphesi altında adliyeye sevk edilen kişinin iddianamenin kabulü safhasına kadar şüpheli olarak nitelendirildiği göz önünde bulundurulduğunda, hazırlık aşamasında tahkikatın savcı tarafından bizzat gerçekleştirildiği, dolayısıyla dosya hakkında incelenmesi gereken hususların savcı tarafından toplatıldığı, konu hakkında gerekli kararların hâkim tarafından alındığı dikkate alındığında, soruşturma safhası süresince aktif katılım sergileyen hâkim ve savcılarının şüpheli DNA'sının incelenmesi konusunda tecrübe ile sabit bilgilerinin verilen cevaplara yansımış olduğu görülmektedir.

Katılımcıların kendi görüşlerine göre moleküler genetik inceleme yapılabilecek durumlar sorulduğunda, mağdurun DNA'sının incelenmesi ve deprem, sel vb hallerde soy bağı tespiti hallerinde avukat grubunun olumlu cevap verme oranının diğer gruplara göre anlamlı derecede düşük olduğu görülmektedir. Burada da hâkim – savcı gruplarının karar merci olmaları ve uygulamadan kaynaklanan bilgi birikimi neticesinde konuya daha vakıf olmaları nedeniyle avukat grubuna göre yüksek oranda cevap verdikleri görülmektedir.

Katılımcılara göre moleküler genetik inceleme kapsamında kullanılabilecek numuneler konusunda olay yerinde bulunan kan lekelerinin moleküler genetik incelemede kullanılabilmesi hususunda cevaplar incelendiğinde avukat grubunun vermiş olduğu olumlu cevapların oranı diğer gruplara göre anlamlı derecede düşük bulunmuştur. Olay yerine intikal eden olay yeri inceleme ekibinin yanı sıra cumhuriyet savcılarının da suç mahallini incelediği bilinen bir husustur. Savcıların olay yeri incelemesi sırasında suç mahallinden temin edilebilecek delillerin ne olduğu ve ne olabileceği konusunda uygulama yoluyla bilgi sahibi olduğu, hâkimlerin de uygulamadan öğrenilen bilgiler ışığında konu hakkında fikir sahibi oldukları ve ayrıca avukat grubunun eğitim ya da uygulama eksikliği gibi nedenlerle konu hakkında düşük oranda olumlu yanıt vermiş olabileceği kanısı uyanmaktadır.

Moleküler genetik incelemelerde kullanılmak üzere olay yerinden temin edilen numuneler bakımından kan lekesi, saç kılı, sperm lekesi, dışkı gibi birçok farklı biyolojik delilin var olduğu bilinmektedir (Polat O., 2007). Katılımcılara sunulan başlıklar arasında dışkı hariç olmak üzere diğer tüm örnekler bakımından katılımcıların yüksek oranda “inceleme konusu yapılabildiğine dair” yanıt verdikleri görülmektedir.

Dışkıdan moleküler genetik inceleme yapılabilmesi konusunda ise; geçirdiği evreler ve sindirim sonunda ortaya çıkan ürün olması nedeniyle dışkının moleküler genetik inceleme konusu yapılamayacağı fikri doğrultusunda katılımcılarda olumsuz cevapların oranının %42,0 olduğu görülmektedir.

Feçes, çeşitli yüzeylere bulaşmış leke olarak bulunabilen kanıtlar haricinde kişi identifikasyonunda çok sık kullanılmamaktadır. DNA'nın stabil yapısı dolayısıyla, vücuttan ayrılan bir hücre dahi genetik profil çalışması yapılabilmesi için yeterli olacaktır. Sonuç olarak dışkıdan DNA incelemesi yapılabilmektedir (Kalsoğlu E., 2003).

Kan örneği vermek istemeyen şüpheli ya da sanıktan alınacak kanın moleküler genetik incelemede kullanılabileceği konusunda olumlu cevap veren savcıların oranı diğer gruplardan anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Kan örneği vermek istemeyen şüpheli ya da sanıktan alınacak kan hususunda kişinin rızasının aranmadığı görülmektedir (Şahin C., 2005). Nitekim BMGİFKY md 18/1’de şüpheli – sanık ya da diğer kişilerin rızalarının alınmaması durumunda Cumhuriyet Başsavcılığı’nın gerekli önlemleri alması gerektiği belirtilmektedir. Yönetmelik, suç mağdurunun rıza göstermesi durumunda hâkim kararına gerek duymamakta, şüpheli – sanığın rıza göstermesi durumunda bile zorunlu olarak hâkim kararını aramaktadır. CMK’da örnek alma ve beden muayenesine ilişkin hükümler esas itibariyle koruma tedbiri sayıldığından, şüpheli – sanığın rızasının alınması konusunda doktrinde kişilerden rızanın alınması halinde buna ek olarak herhangi bir hâkim kararı alınmasını gerek görmeyen görüş yer almaktadır (Malkoç İ., 2008).

Sanık ya da şüpheliden kan alınması hususunda hâkim kararının alınmış olması gerekmektedir. Bu konunun kişinin rızasına bırakılması, uygulamada hukuka aykırılıkların üstünün örtülmesine, karar olmaksızın şüpheli – sanığın içinde bulunduğu halden faydalanarak numunelerin elde edilmesi riskini doğuracaktır. Sistemin işlerliğinin sağlanması ve ortaya çıkabilecek kuşkuşların engellenebilmesi için müdafinin sanık-şüphelinin yanında bulunduğu sırada konu hakkında haklarını hatırlatmasını takiben alınacak rızasının yeterli olacağına dair bir düzenleme daha yararlı olacaktır. Mağdurun rızası bakımından CMK md 76/2 “mağdurun rızasının varlığı halinde hâkim kararının aranmadığını, ancak kişi bundan kaçınmak istiyorsa CMK’da yer alan tanıklıktan çekinme şartları dâhilinde beden muayenesi ya da örnek alınmasından kaçınabileceğini” belirtmektedir.

Karşılaştırmalı hukukta ise; İngiltere’de, şüpheli-sanığın rızası olmadığı müddetçe vücudundan numune alınmaz; ancak rıza vermeyen kişinin gerekçesinin olmaması halinde hâkim, mevcut durumdan sanık hakkında suçlu olduğuna dair emare çıkarabilmektedir. İtalya’da, şüpheli-sanıktan numune alınması yasak olup hâkim, kişinin rıza göstermemesi halinde buna istinaden herhangi bir çıkarsama yapamamaktadır. Almanya’da, şüpheli-sanığın rızası olmadan vücuttan numune alınabilmektedir. Kişinin sağlığının bozulmaması, ağır tıbbi müdahaleye gerek duyulmadan yapılması ön şartlar dâhilinde, numune alma işlemi, kural olarak hâkim ve savcı, gecikmesinde sakınca doğacak hallerde ise kolluk görevlileri tarafından gerçekleştirilmektedir (Çolak H., 2005; Şahin C., 2005).

Katılımcılara göre moleküler genetik incelemeye gönderilecek örneklerin alınması sürecinde kimlerin rol alması gerektiği konusunda; katılımcılar %90,0 oranla adli tıp uzmanlarının; %70,0 oranla ise moleküler genetik uzmanlarının örnek alınması safhasında rol oynaması gerektiğini savunmaktadır. Bu iki grubu takiben %55,0 oranla savcı; %48,0 oranla emniyet - jandarma birimlerinin örnek alınması safhasında görev alması düşünülmektedir. Konu hakkında eğitimli polis – jandarma görevlilerinin rol oynayabilmesi konusunda olumlu görüş bildiren avukatların oranı, diğer gruplara göre ileri derecede düşüktür.

Devlet kurumunda çalışan hâkim – savcı gruplarının gerek meslekleri icabı mesai saatleri içindeki yoğun iş ilişkileri ve gerekse daha çok iletişimde olmalarından dolayı tercihlerinin emniyet – jandarma görevlileri yönünde olması beklenirken, adli tıp uzmanı ve moleküler genetik uzmanlarının diğer çalışma gruplarına göre daha yüksek oranla tercih edildiği görülmüştür. Uzmanlık dallarının doğrudan olay yeri inceleme ve materyal alınması konuları ile ilişkili olması, bu oranın yüksek çıkmasına gerekçe olarak yorumlanabilecektir.

Katılımcı grupların moleküler genetik inceleme yöntemine başvurup başvurmamaları incelendiğinde; hâkimlerin 13'ünün (%65,0), savcılarının 23'ünün (%52,3) bu yola başvurduğu görülmektedir. Moleküler genetik inceleme yapılabilmesi konusunda CMK md 79 gereğince sadece hâkimin karar verebilmesi dikkatlerden kaçmamaktadır. Savcılarının bu soruya ilişkin cevaplarını konu hakkında taleplerinin mahkemeye iletilmesi şeklinde değerlendirmek doğru olacaktır. Avukatların 42'sinin (%75,0) bu yola başvurmadığı görülmektedir. Bu sonuçlara göre, avukatların moleküler genetik incelemeye başvurmuş olmalarına ilişkin oran diğer gruplara göre ileri derecede düşük bulunmuştur. Sürecin genel olarak hâkim ve savcılar tarafından işletilmekte olması, avukatlar tarafından bu yola başvurulması konusunda mahkemeye talep ileri sürülmemiş olması soruya verilen olumlu cevapların düşük oranda çıkmasına neden olarak düşünülebilmektedir. Bu yola başvurma amacı bakımından 3 grupta da ağırlıklı olarak delil tespiti amacının hedeflendiği görülmektedir. Delil tespitinin ön plana çıkarılmasının sebebi, kişilerin yargılanması sürecinde mahkûmiyet ya da beraat kararı verilebilmesi için gerekli ve yeterli delillerin elde edilmesi ve bu doğrultuda hükmün kurulmasının amaçlanması şeklinde yorumlanabilir.

Failin tespiti konusunda, suçun kimin tarafından işlendiği, gerekli tespitlerin ve incelemelerin yapılmasını takip eden süreçte dışlama ya da doğrudan kişinin kim olduğunun tespiti yoluna gidilerek şüphelilerin içinden failin tespit edilebilmesi amacının hedeflendiği görülmektedir. Bunun yanı sıra, moleküler genetik inceleme yoluna nesep tayini amacıyla

gidildiği görülmektedir. Dolayısıyla bu inceleme yönteminin hizmet ettiği farklı amaçları verilen cevaplarda görebilmek mümkündür.

Elde edilen numunelerin incelemeye gönderildiği kurumlar bakımından ATK, tüm meslek grupları tarafından tercih edilen kurum iken, emniyet kriminal laboratuvarlarının 2. sırayı aldıkları görülmektedir. Katılımcılar jandarma kriminal laboratuvarlarını 3., üniversiteleri 4. sırada tercih etmektedir. İlk sırada ATK'nun tercih edilmesi, uygulamada en çok adı geçen ve en çok incelemeyi yapan kurum olması nedeniyle, bu kurumun adının tek başına inceleme yapabilecek yer olarak anılması sonucunu ortaya koymaktadır. Emniyet kriminal ve jandarma kriminal laboratuvarlarının tercih edilmesinin nedeni; genel olarak tercih edilen ATK'nun yanı sıra farklı kurumların bu konuda yetkili olması nedeniyle, olası iş yoğunluğunun yaratacağı gecikmelerin önüne geçilmesinin amaçlanması, önceden yapılan incelemelere karşı mahkemede yapılan itirazlar üzerine sürecin tekrarlanması safhasında incelemeyi yapan kurumdan farklı bir kurum olarak görev almaları şeklinde yorumlanabilir. Adli Tıp Enstitülerine olan ilginin az olmasının nedeni, bu kurumların sadece eğitim amaçlı faaliyet gösterdiklerinin düşünülmesi olarak yorumlanabilir.

Katılımcıların yasa yönetmeliklere göre moleküler genetik incelemelerin kimler tarafından gerçekleştirilebileceğine dair görüşlerine bakıldığında, ATK'nun %99,0'luk oran ile birinci sırada geldiği görülmektedir. Bu kurumu %64,0 ile emniyet kriminal laboratuvarları, %62,0 ile jandarma kriminal laboratuvarları izlemektedir. Katılımcıların özel laboratuvarların inceleme yapabilmesi konusunda %11,0 gibi az bir oran çıkmıştır. Emniyet kriminal-jandarma kriminal laboratuvarlarının inceleme yapabileceği yönünde bilgisi olan avukat grubunun oranı diğer gruplardan ileri derecede anlamlı düşüklük göstermektedir

Bir davada hâkim tarafından özel ya da teknik bir bilgiyi gerektiren durum olarak karşımıza çıkan moleküler genetik incelemeler, hâkim tarafından uzman bir kişi-kuruma dosyanın gönderilmesi yoluyla gerçekleştirilebilecektir. ATK'da ya da emniyet kriminal laboratuvarlarında çalışanlar görevlendirilebileceği gibi, üniversitelerin adli tıp anabilim dalları ya da enstitüleri ve hatta adli tıp ile ilgili özel laboratuvarlar da görevlendirilebilmektedir (Malkoç İ., 2008). Ülkemizde adli bilimlerle ilgili faaliyetler genellikle Adli Tıp Kurumu, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, üniversitelerin adli tıp anabilim dalları, adli tıp enstitüleri çerçevesinde yürütülmektedir. Adli Tıp Kurumu 20 Ekim 2009 tarihi itibarıyla, Jandarma Genel Komutanlığı Kriminal Daire Başkanlığı 02 Nisan 2009 tarihi

itibariyle Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK) tarafından ISO 17025 kalite standardına göre akredite edilmiştir (İnternet Kaynağı:9).

BMGİFKY md 13 gereğince “Teşkilat yapısı itibarıyla üniversiteler, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Adli Tıp Kurumu objektif olarak ayrı birimler sayılırlar.” BMGİFKY md 13/2 tüzel kişilerin bilirkişi olarak görev yapabileceğini belirtmektedir. İl Adli Yargı Adalet Komisyonunca Bilirkişi Listelerinin Düzenlenmesi Hakkında Yönetmelik’in 4 ve 5. md’de tüzel kişilerin ne şekilde bilirkişi olacağı düzenlenmiştir. Dolayısıyla şartların yerine getirilmesi halinde tüzel kişiler de özel bilirkişilik görevini ifa edebilmektedir. Mevcut bu kurumların, çalışmalarını yürütürken irtibat halinde olmaları teknik ve işlerlik açısından fayda sağlayacaktır. Kurumlar arası işbirliğinin sağlanması, kurumların bilimsel çerçevede ve mümkün olduğunca uluslararası katılımlı çalışmaları, kurs ve toplantılar ile gelişmeyi ve modernleşmeyi amaç edinmeleri gerekmektedir (Akçan R., 2005).

Numunelerin ilgili kuruma gönderilmesi safhasında sanık – şüpheli – mağdurun kişisel bilgilerinin gizlenmesi hususunda StPO 81f ve 81e maddeleri “Bilirkişiye verilen dosya kapsamında numune sahibine dair kimlik bilgileri, adres vb. bilgiler gizlenir.” demektedir. Ayrıca BMGİFKY md 13’te başsavcılıkların gerekli gizliliği sağlaması ve kod sistemi uygulamasının gerektiği hususu belirtilmektedir. Katılımcıların geneli bakımından %97,0 oranında gizlenmesi gerektiği görüşü ortaya çıkmakta; gruplar arasında bu konuda istatistiksel anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Mevcut uygulamanın ne yönde olduğuna dair verilen cevaplara bakıldığında avukatların bu konuda bilgisinin olmamasına dair oranın yüksek bulunduğu; diğer gruplara göre ileri derecede anlamlı farklılık taşıdığı anlaşılmaktadır. Grupların genelinde %54,0 oranında konu hakkında bilgilerinin olmadığı sonucu görülmektedir. Bu da katılımcıların uygulamadaki usul ve prosedür konusunda tam olarak bilgi sahibi olmadığı fikrini doğurmaktadır.

Raporların mahkemede değerlendirilmesi konusunda katılımcılar “gerektiğinde” uzman kişiye başvurulması gerektiğini belirtmektedir. Avukatlarda görülmekte olan baskın fikir ise “mutlaka” uzmana başvurulması gerektiği yönündedir. Hâkim ve savcı grupları, iş yükünü arttıracakları gerekçesiyle bu yola her seferinde değil, “gerektiğinde” gidilmesini düşünmektedirler. Bu bakış, avukat grubunun mahkemede uzman dinlenilmesi konusunda

vermiş oldukları cevapların istatistiksel olarak diğer gruplara göre ileri derecede anlamlı farklılık yarattığını göstermektedir.

Hâkimin dosya hakkında karar verebilmesi için önüne gelen raporun tam olarak ikna edici, aydınlatıcı bir özellik barındırmaması halinde, ek rapor talebinde bulunabileceği gibi yeni bir bilirkişiye dosyanın sevk edilmesini de isteyebilmesi mümkündür. Bu sürecin işlerliğinin ve hızlanmasının sağlanması, adliyelerin içinde daimi görev alacak olan konu hakkında uzman kişi olarak kabul edilen adli bilimler konusunda uzman veya moleküler genetik inceleme uzmanı kişilerin bulundurulması yoluyla sağlanabilecektir.

Katılımcıların bilirkişilerin hazırlamış oldukları raporların mahkemede uzman kişiler tarafından değerlendirilmesi hususundaki yaklaşımları konusunda, katılımcıların geneli %69,0 oranında olumlu görüş savunmaktadır. Avukatlar hazırlanan raporun kendi lehlerine olması halinde ilgili kurumun yetkilisi tarafından açıklanması yoluna gidilmesini istememektedir. Hâkim - savcı gruplarında az da olsa iş yükünü arttıracığı, süreci uzatacağı gerekçesiyle olumsuz yaklaşımlar da bulunmaktadır. Ceza yargılamasında amaç, maddi gerçeği ortaya çıkartıp dava konusu olayı aydınlatmaktır. Dolayısıyla, konu hakkında yargılama sürecine katkısı olan bu tür raporların içeriğinde müphem noktaların varlığı halinde raporu hazırlayan kurumun yetkilisi ya da konu hakkında uzman bir kişi tarafından açıklama istenmesi olağan bir durum olarak görülmektedir.

Katılımcıların “numunelerin incelenmesi bakımından kullanılabilirlik süresi” Elde edilen numunelerin kullanılabilirliği konusunda %71,0 oranında “her durumda” incelemenin mümkün olduğu, %23,0 oranında “özellikli kalmadığı” gerekçesiyle incelemeye konu olamayacağı düşünülmektedir. Katılımcıların “numunelerin hangi süre içerisinde incelenmesi bakımından” İncelemenin yapılabileceği maksimum süre bakımından da %71,0 oranında “her durumda” incelemenin yapılabileceği yönünde görüş bildirilmektedir. Bunu takiben %25,0 oranında “derhal” inceleme konusu yapılması şıkkı gelmektedir. Olay yerinden elde edilen deliller uygun şartlar sağlandığı sürece DNA yapıları bozulmadan uzun zaman sonra bile inceleme konusu yapılabilmektedir. CMK md 87/4 kapsamında feth-i kabir yoluyla mezardan çıkarılan cesetlere ait kemikler için üzerinden geçen uzun zaman dilimine rağmen DNA incelemesi yapılabilmesi bilinen bir husustur.

Numunelerin saklanması konusunda bilgi sahibi olması gereken kişi ve kurumlar bakımından, katılımcılar %85,0 oranında hâkim – savcının, bu grubu takiben de %73,0 oranında emniyet kriminal ve jandarma kriminal birimlerinin bilgi sahibi olması gerektiğini düşünmektedir. Üç grupta da ağırlıklı olarak hâkim-savcıların bilgi sahibi olması düşünülmekte iken, müdafilerin bilgi sahibi olması gerekmediğini düşünenlerin oranı üç grupta da yüksektir. Uygulamada etkinliğini gördüğümüz emniyet kriminal ve jandarma kriminal laboratuvarları kendi görev ve yetki alanları çerçevesinde yapmış oldukları olay yeri incelemeleri dâhilinde elde ettikleri deliller üzerinde çalışmalar yapabilmektedir. Bu da bize bu kurumların öncelikli olarak sistemde yer aldığını ve süreçte etkin rol oynayan bu iki kurumun konuya ilişkin bilgi sahibi olması gerektiğini göstermektedir.

Konu hakkında hâkim-savcı grupları, emniyet-jandarma mensuplarının da bilgi sahibi olması gerektiğini düşünürken, avukat grubunda emniyet-jandarma mensuplarının bilgi sahibi olması gerekmediğini söyleyenlerin oranı anlamlı derecede yüksektir. Bu konu hakkında soruda yer alan üç ayrı grubun da bilgi sahibi olması gerekmektedir. Soruşturma ve kovuşturma safhasında hâkim ve savcılar yargılama safhasını yürüten birimler olarak görev almaktadır. Bu süreçte, dava dosyası kapsamında yer alan delillerin tespiti, toplatılması, saklanması ve korunması (delillerin değiştirilmesi – bozulmasının engellenmesi) konusunda kendi iç denetimlerini sağlayabilmeleri için yeterli ve gerekli bilgiye sahip olmaları sistemin işlerliğinin sağlanması ve adil karar verilebilmesi açısından faydalı olacaktır.

Olay yerinde elde edilen numunelerden biri olan sigara izmaritinin saklanması koşulları bakımından katılımcıların savunduğu genel kanı, oda sıcaklığında söz konusu materyalin saklanması yönündedir. Her materyal incelemeye gönderilirken alınması, gönderilmesi, saklanması süreçlerinde kendi türüne has bir takım koşulların yerine getirilmesi gerekmektedir. Örneğin, olay yerinde bulunan organ-doku parçaları incelemeye gönderilirken kâğıt zarflarda, karton kutulara koyulmak suretiyle gönderilmesi idealdir. Bunun dışında hiçbir tespit edici sıvı içerisine konulmaması gerekir. Nitekim konulan su-sıvının nereden geldiği ve içeriğinin ne olduğu bilinmemektedir. Suyun içerisindeki bazı maddeler gönderilen materyalin içerisine girebilir. Olay yerinde bulunmuş ve DNA içeren delillerin naylon poşet ya da plastik kutular içerisine konulmaması gerekir. Bu sebeple oluşabilecek buharlaşma ve rutubetlenmeler ile mantar üremelerinin önüne geçilmiş olur. Keten-pamuk torbalarda ise hidrofilik özelliklerinden dolayı nemli olan materyalde bulunan sıvıyı emmesi bu kötü oluşumları önleyecektir (Bağdatlı Y., 2005).

Kullanılmış sigara izmariti, epitel hücre barındırmaktadır. Sigara izmaritinin nemli olması halinde oda sıcaklığında ve direkt güneş ışığı almayacak şekilde nemden arındırılması gerekmektedir. Bu şekilde sigara izmaritinin saklanması mümkündür. Olay yerinden usulüne uygun şekilde elde edilen numunelerin türlerine göre uygun saklama torbası – kabında tutulmak suretiyle üzerlerinde barındırdıkları DNA'lara zarar gelmeyecektir (Polat O., 2007).

Katılımcıların materyal güvenliği hakkında bilgi dereceleri konusunda %46,0 oranında materyal güvenliği usulleri hakkında “çok az şey bildiklerini”, %39,0 oranında “bilmediğim şeyler var”, %13,0 oranında “hiçbir şey bilmediğini”, %2,0 oranında da “yeterli bilgiye sahip olduklarını” belirtmektedirler. Bu konudaki düşüncenin 3 ayrı grupta da genel olarak bilinmeyen hususların olduğu yöndedir. Konu hakkında bilgi eksikliğinin belirtilmiş olması, katılımcı gruplara uzman kişiler tarafından eğitim verilmesi hususunu gündeme getirmektedir.

Materyallerin laboratuara gönderilmesi süreciyle ilgili olarak BMGİFKY md 20 incelenecek bulgunun, bilirkişiye ilgilinin adı ve soyadı, adresi, doğum tarihi bildirilmeksizin verilmesinden bahsetmektedir. Bilirkişiye gönderilen örneklerle ilgili olarak; hâkimlikler, mahkemeler ve Cumhuriyet başsavcılıkları gizliliği sağlamak ve karışıklığa yer vermemek için gerekli her türlü tedbiri alırlar. Bu amaçla güvenli ve gizli bir kayıt sistemi belirlenir. Bu kayıt sisteminde bedeninden örnek alınan kişinin adı, soyadı, adresi ve doğum tarihine karşılık gelmek üzere bir kod sistemi uygulanır.

Kapalı ve mühürlü zarf içinde olması gereken rapor vb hususlar bakımından, genel olarak olumlu cevap vermişlerdir. Tabip raporları üç nüsha halinde düzenlenir. Raporu düzenleyen sağlık kuruluşunca iki nüshası kapalı ve mühürlü zarf içerisinde ilgili Cumhuriyet başsavcılığına, hâkimliğe veya mahkemeye en seri şekilde iletilir. Raporun bir nüshası raporu düzenleyen sağlık kuruluşunda kalır. Zarfların kapalı olması konusunda ve laboratuara elden teslim edilmesi hususunda oranlar düşmekte, özellikle avukat meslek grubundaki katılımcılarda zarfların kapalı olması %45,7; laboratuara elden teslim %49,2'lik oranlarla olumsuz karşılanmaktadır. Mevzuatta ilgili yönetmelik çerçevesinde düzenlenen prosedür konusunda katılımcıların bilgilerinde eksiklik olduğu görülmektedir.

Yapılan DNA incelemesi sonucunda soy bağı konusunda müspet karar verilmesi için aranan oran konusunda katılımcılar genel olarak %99,9 ve %100 oranlarının yeterli olduğunu düşünmektedir. Katılımcılar her ne kadar %99,9'u yüksek çoğunlukla seçmiş olsalar da bunun yanı sıra %100'ü de tercih etmiş olmaları, katılımcıların daha yüksek

gözüken bir ihtimal değerinin de olabileceğini düşündüğü, kendilerine sunulan raporlarda öncelikle sonuç bölümünde yazılanlar ile ilgilendikleri, raporda yer alan rakamsal değerlere ilgilerinin az olduğunu göstermektedir. Ankete katılanların konu hakkında eğitim almadıkları dikkate alındığında, %99,9'lük oranın işaretlenmesi, bu oranın uygulamada verilen raporlardan öğrenilen bir bilgi olmasından öteye geçmemektedir.

Yargıtay kararlarında da belirtildiği üzere %99,73'lük oran, müspet karar verilmesi için alt sınır değeri olarak kabul edilmektedir. Yargıtay'ın vermiş olduğu kararlarda bu yüzdeler oranının üzerindeki değerler, karar verilmesi için yeterli görülmüş, altında kalan değerler ise red kararının verilmesi için gerekçe olarak kullanılmıştır (Yarg. HGK Esas:2000/2-1228 Karar:2000/1288, Yarg. 2.HD., E:1993/8685, K:1993/9405, T:18.10.1993).

CODIS (Combined DNA Index System) tarafından belirlenen DNA'nın 13 farklı bölgesinde yapılan incelemeler identifikasyon yapılması için incelenmesi zorunlu bölgeler olarak belirlenmiştir. Her ne kadar ülkemizde adli bilimler açısından DNA incelemesi yapılırken DNA'nın tümü üzerinde değil, standart olarak belirlenen 16 farklı bölgesinde inceleme yapılmaktadır. Bu bölgeler üzerinde yapılan incelemeler ve istatistiksel hesaplamalar sonucunda yüzdeleri bir oran ile sonuç hazırlanmaktadır. Soy bağı konusunda müspet karar verilebilmesi için gerek DNA'nın tümü üzerinde inceleme yapılmaması ve gerek istatistiksel hesaplama nedeniyle en fazla %99,99 oranında sonuç çıkarılabilmektedir. Sadece dışlama yapılması halinde %100'lük oran söz konusu olmaktadır.

DNA inceleme raporunda teknik güvenilirliğinde sorun olabileceği fikrini doğuran yüzdeler oran konusunda %1 ve %51'in çoğunlukla seçildiği görülmektedir. %1'lik oranın teknik güvenilirlik hakkında şüphe uyandırdığına dair avukatların istatistikî olarak diğer gruplardan anlamlı derecede düşük bir kaniye sahip olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle; avukat grubunda %1'lik bir sonucun güvenilmez bulunma oranı düşüktür. DNA incelemelerindeki gelişmelerden önce kan grupları, alt gruplar, enzimler ve HLA'lar gibi serolojik testlerin incelenmesi yoluyla raporlar hazırlanmakta iken, günümüz teknolojisinde DNA'nın belirlenmiş 16 lokusuna bakılarak %99,99'a kadar sonuç alınabilmektedir. DNA üzerinde belirli ve sınırlı bölgede yapılan incelemeler, hazırlanan raporda en fazla %99,99'lük orana ulaşmayı mümkün kılmaktadır. Dolayısıyla müspet karar verilmesi halinde %100'lük bir oranın rapora yazılması söz konusu olamayacaktır. %1 ve %51 oranlarını işaretleyenlerin yüksek sayıda olması, konu hakkında bilgi alınmadığı hususu da dikkate alınırsa katılımcılarda oluşan mevcut genel bilginin sadece uygulamadan edinildiğini göstermektedir.

Bu şıkların seçimi, kişilerin yorum yoluyla yaptığı bir tercih olarak gözükmektedir. Dolayısıyla katılımcıların konu hakkında tam olarak bilgi sahibi olmadığı fikrini uyandırmaktadır.

Katılımcıların moleküler genetik inceleme yapabilecek ilk 3 kurumun belirlenmesi hususunda vermiş oldukları cevaplara bakıldığında, ilk sırada belirtilen kurum olarak %87,0 oranında ATK öne çıkmaktadır. İkinci sırada, emniyet kriminal laboratuvarları ve adli tıp enstitüleri, üçüncü sırada jandarma kriminal laboratuvarları gelmektedir. Tüm gruplarda genetik incelemenin yapılabileceği kurumlar bakımından ATK birinci sırayı alırken, hâkim-savcı grubu 2. ve 3. sıraya sırasıyla emniyet kriminal-jandarma kriminal laboratuvarlarını, avukatlar ise 2. sıraya üniversiteleri, 3. sıraya emniyet kriminal laboratuvarlarını yerleştirmiştir. Bu üç sıra içinde üniversiteyi seçenek olarak düşünme oranı hâkim grubunda ileri derecede anlamlı düşüklük göstermektedir. İlk üç sırada özel laboratuvarlara gidilebileceğini düşünme oranı açısından avukat grubu önde gözükmektedir. Uygulamada daimi surette başvuru bir kurum olması nedeniyle ATK ilk sırada yer almakta olup, bu kurum gerek iş yükü gerekse mahkemelerde dosyanın incelenip kararların verilebilmesi sürecine etkisi açısından büyük bir öneme sahiptir.

Yapılan bir çalışmada, hazırlanan raporların matbu sayılabilecek şekilde “kesin raporun adli tabiplikçe verilmesi uygundur.” cümlesi ile sona erdiği görülmektedir. Bu durum, basit bir olaya ilk müdahaleyi yapan hekimlerin adli rapor düzenlemekten çekindikleri ve kavramlara hâkim olamadıkları ve adli yönden önemli bilgileri kaydetmediklerini göstermektedir. Ülkemizde adli tıp uzmanı sayısının az olmasının yanı sıra, rapor istemlerinin büyük kısmının resmi bilirkişilik kurumu olan Adli Tıp Kurumunun karşılamak zorunda olması, kurumda aşırı bir iş yükü oluşmasına neden olmaktadır (Koçak A., 2005).

İzmir İnsan Hakları İl Kurulu bünyesinde yapılan adli rapor düzenlemeleri üzerine gerçekleştirilen çalışmalarda 2004 yılında İzmir İl Sağlık Müdürlüğü'ne bağlı birimlerce yaklaşık 60.000, Adli Tıp Kurumu tarafından da 50.000 civarında adli rapor düzenlendiği belirlenmiştir. Ceza hukukunda gerçekleştirilen mevzuat değişiklikleri konusunda eğitilmemiş ve ağır yaptırımlardan korkan hekimlerin rapor yazmaktan kaçınmaları halinde, bu birimlere yapılan başvuruların Adli Tıp Kurumu'na bağlı birimlerce karşılanmaya çalışılacağı ve mevcut ağırlaşan yükün daha da ağırlaşacağı açıktır. Adli Tıp Kurumu ile üniversiteler arasında daha etkin bir işbirliği sağlanması ile üniversite adli tıp anabilim dallarının daha

etkin rol oynaması ve Adli Tıp Kurumu üzerindeki iş yükünün hafifletilebilmesi mümkün olabilecektir (Koçak A., 2005).

Katılımcıların “numunenin gönderileceği laboratuvarın taşınması gereken nitelikler” konusunda ilk olarak seçmiş olduğu özellik “uzman kişilerin yer alması”dır. Bunu devlet kurumu statüsünde olması ve akredite olması izlemektedir. İkinci olarak, “uzman olması” gelmekte, bunu takiben akredite olması ve devlet kurumu niteliğinde olması takip etmektedir. Üçüncü olarak, “akredite olması” gelmekte, “devlet kurumu” olması ve “yakın olması” takip etmektedir. Dördüncü olarak, “yakın olması” ve “ucuz olması” özellikleri aranmaktadır.

Yukarıda da görüleceği üzere; uzman kişilerin var olması şartı öncelikli olarak aranmaktadır. Uzman kişilerin yer alması, yapılan araştırmaların seyrinde detaylı ve çözüme yönelik inceleme yöntemlerinin izlenmesini sağlayacak, karşılaşılan sorunlara profesyonel yaklaşım sergilenmiş olacaktır. Bunu devlet kurumu niteliğinde bir kurumun olması şartı izlemektedir. Devlet kurumu özelliğinin aranması, katılımcı grupların genel olarak devletle iş yapmaları, sistemin aktif bir üyesi olmaları ve dolayısıyla devlet tüzel kişiliğini güvenilir addetmeleri sonucunu doğurmaktadır. Devlet kurumu tercihini akredite bir merkez olması şartı izlemektedir. Nitekim bu şart en önemli özellik olarak gözükmektedir. Akredite, genel olarak kabul edilen uluslararası standartlara sahip bir laboratuvar, sonuçların elde edilmesi ve çıkan sonuçlara güvenilmesi bakımından en büyük önceliğe sahiptir. Dolayısıyla öncelikli olarak akredite bir laboratuvara sahip olunması şartının gerçekleşmesi gerekmektedir.

ABGEDER akredite olunması konusunda; “Adli Tıp Kurumu, Jandarma Genel Komutanlığı Kriminal Daire Başkanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü Kriminal Polis Laboratuvarları, üniversitelerin Adli Tıp Enstitüsü, Adli Tıp Anabilim Dalı, Tıbbi Biyoloji, Moleküler Biyoloji ve Genetik bölümlerine bağlı laboratuvarlar ile Sağlık Bakanlığı’nın izin verdiği gerçek ve tüzel kişilere ait laboratuvarlar arasından sadece uluslararası kabul gören akreditasyon kuruluşları tarafından adli amaçlı DNA analizi yapmaya akredite olanların sonuçlarının DNA veritabanına girmesine izin verilir” şeklinde bir düzenlemenin yapılmasını uygun görmektedir (İnternet Kaynağı:10).

Moleküler genetik incelemeye dair raporu düzenleyen kişinin mahkemede dinlenilmesi hususunda genel kanı olarak, “ihtiyaç halinde” dinlenilmesi %65,0 oranında kabul edilmektedir. Bu şıkkı, %18,0 oranla “kesinlikle dinlenilmesi gerektiği” ve %12,0 oranla da “mümkün olduğunca dinlenilmesi gerektiği” takip etmektedir. Hâkimler genel

olarak ihtiyaç olduğunda raporu düzenleyen kişinin dinlenilmesi gerektiğini düşünmektedir. Hazırlanan raporlar açısından hâkim – savcı – müdafinin açıklanması gerekli görülen bir hususu hissetmeleri halinde raporu düzenleyen bilirkişiden bu konuda görüş ya da açıklama istenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla müphem noktalar açıklığa kavuşmuş olacak, aydınlanan konu hakkında kararın verilmesi daha da kolaylaşacaktır.

Moleküler genetik inceleme konusunda eğitim alması gereken birimler açısından katılımcıların görüşleri incelendiğinde hâkim-savcı meslek grupları %90,0 oranında birinci sırada yer almaktadır. Yargılamada karar merci olarak görev ifa eden hâkim ve savcılarının meslek içi eğitim şeklinde konu hakkında bilgi almaları, karar verme süreçlerini hızlandırmaları, konu hakkında bilgi donanımına sahip olmaları açısından faydalı olacaktır. Polis ve jandarma birimlerinin moleküler genetik incelemeler konusunda eğitim alması %88,0 oranıyla ikinci sırada yer almaktadır. Bir adli olayın gerçekleşmesini izleyen süreçte ilk olarak olay yerine intikal eden birimler genellikle olay yerine en yakın emniyet ekipleri olmaktadır.

Olay yerinde yer alan delillerin korunması, kontaminasyona maruz bırakılmaması, özelliğini yitirmemesi gerekmektedir. Bu sebeple, genel hizmet kapsamında görevlerini ifa eden emniyet güçlerinin de dâhil olmak üzere konu hakkında bilgi sahibi olmaları ve bu doğrultuda gerek Polis Meslek Yüksekokullarında gerekse Polis Akademisinde bu konuda dersler almaları, mesleğe başladıktan sonra da konu hakkında belirli dönemler dâhilinde meslek içi eğitim almaları gerekmektedir. Avukatlar moleküler genetik incelemeler konusunda eğitim alması %64,0 oranıyla üçüncü sırada yer almaktadır. Avukatların sanık müdafiliği ve müşteki-mağdur vekilliği görevlerini ifa ederken dosya kapsamında sunulan delillerin niteliği ve hazırlanan raporların içeriği hakkında gerekli itirazları ve savunmaları yapabilmeleri açısından konu hakkında eğitim almaları gerekmektedir. Hemşireler ve diğer sağlık görevlileri, moleküler genetik incelemeler konusunda eğitim alması %36,0 oranıyla dördüncü sırada yer almaktadır. Bu meslek grupları içinde acil servislerde çalışanların, gelen vakalara müdahalede buldukları sırada olası delillerin ne olduğu ve hatta nasıl korunması gerektiğine dair bilgi sahibi olmaları gerektiği gibi, olay yerine intikal eden sağlık görevlilerinin kişilerin üzerinde ya da olay yerinde toplanabilecek delillerin ne olduğu konusunda bilgi sahibi olması gerekmektedir.

Moleküler genetik incelemeler konusunda bir eğitimin hangi kurum tarafından verileceği konusunda %74,0 oranında üniversitelerdeki öğretim üyeleri tarafından eğitimin verilmesini düşünmektedir. ATK’da eğitim alınması %68,0 oranında, emniyet kriminal ve

jandarma kriminal birimlerince eğitim alınması %6,0 oranında tercih edilmektedir. Üniversitelerin Adli Tıp Anabilim Dalları ve Adli Tıp Enstitüleri, gerçekleştirdikleri bilimsel araştırmalar ve taşıdıkları eğitim kurumu vasfı olmaları sebebiyle ilk sırada yer almaktadırlar. ATK ihtisas dairelerinde çalışan kişilerin konusunda uzman oldukları, ihtisas kurullarında görevli kişilerin çeşitli üniversitelerden gelen ve dallarında uzman olan öğretim görevlileri olmaları sebebiyle bu kurum kapsamında eğitim verilmesi yönünde görüş oluşmuştur.

Katılımcıların anket sorularına verdikleri cevaplar genel olarak incelendiğinde;

- Numunelerin incelenmesi için ilgili laboratuara gönderilmesi aşamasında sanık-şüpheli ya da mağdur statüsünde olan kişinin kimliğinin gizlenmesi,
- Olay yerinden elde edilen hangi materyalin DNA incelemesi konusu yapılabileceği,
- Materyalin güvenliğinin sağlanması ve laboratuara gönderilmesine ilişkin uyulması gereken prosedürün ne olduğu,
- DNA incelemesi konusunda hangi kurumların yetkili olduğu, bu kurumlar tercih edilirken hangi şartların göz önünde bulundurulması gerektiği,
- Özellikle soy bağının tespiti konusunda hazırlanan DNA inceleme raporlarında bilirkişi tarafından belirtilen yüzdeler oranların ne anlama geldiği,
- Raporların mahkemede değerlendirilmesi aşamasında belirsiz ya da açıklanması zaruri noktalar açısından raporu düzenleyen kişi ya da kurumun dinlenilmesi, konularında katılımcı grupların meslek içi eğitim, konferans, sempozyum gibi etkinlikler çerçevesinde eğitim almalarının gerekli olduğu görüşü ortaya çıkmıştır.

VI. ÖZET

Adli bilimler her çeşit adli olayın bilimsel kanıtlara dayanarak çözümlenmesini amaçlar. Adli olaylarda kimliklendirme yapılmasında yaygın olarak DNA kullanılmaktadır. Ceza yargılamasında şüpheliden delile ulaşmak değil, delilden yola çıkarak şüpheliye ulaşmak amaçlanmaktadır. Soybağı incelemesi ya da şüpheli – sanığın olay ile ilişkisinin bulunup bulunmaması hususunda duyulan kuşkular, yapılacak moleküler genetik inceleme yoluyla giderilebilmektedir.

Gelişen tıp ve gen teknolojileri sayesinde saç, kan, tükürük vb. materyallerden inceleme yapılarak şüphelinin tespit edilmesi mümkündür. Adli amaçlı moleküler biyolojik incelemeler ülkemizde 10 yılı aşkın süredir uygulamada olmasına karşın konu hakkında 2005 yılına kadar herhangi bir yasal düzenleme yapılmamıştır. 2005 yılı Haziran ayında TCK ile beraber CMK da değişmiş ve bu kanun kapsamında Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti hakkında Yönetmelik hazırlanarak yürürlüğe girmiştir.

Tezimizin amacı, hâkim - savcı ve avukatların moleküler genetik incelemelerin talep, uygulanma ve sonuçlarının değerlendirilmesi süreçleri hakkındaki görüşlerinin alınması ve bu görev gruplarının konuya yaklaşımlarının ulusal ve uluslararası mevzuat ışığında değerlendirilmesidir.

Bu çalışmada 20 hakim, 30 savcı ve 50 avukata anket çalışması uygulanmıştır. Anket sonuçları değerlendirildiğinde, katılan grupların moleküler genetik ile ilgili edinmiş olduğu bilgileri daha çok mesleklerini icra ederken öğrendikleri, konu hakkında herhangi bir eğitim almadıkları ortaya çıkmaktadır. Adli Tıp Kurumu numunelerin incelenmesi için başvuru kurum bakımından ilk sırada yer almaktadır. Bu da Adli Tıp Kurumu'na güvenlerini göstermektedir. Buna karşın, konu hakkında eğitim alınması hususunda üniversitelerdeki öğretim üyeleri tercih edilmektedir.

VII. SUMMARY

Forensic sciences aims that any kind of scientific evidence based on to resolve the judicial events. In lots of forensic events, DNA is widely used in identification. In criminal trial, aim is not to achieve by evidence using suspects. The real aim is try to reach suspects by using evidences. All suspicious things about finding relationship between suspect and defendants can be solved by the way of molecular genetic researches.

Develpment of medicine and gene technology helps and makes it possible to determine suspects with using hair, blood, saliva, etc.. materials to investigate the suspect's identify. Although molecular biological studies in our country for judicial is used more than 10 years in practice, there is no judicial arrangement about this subject until 2005. In June of 2005 the penal law has changed, Criminal Procedure Law, Body Examination, Genetic Researches and Physical Identification in Criminal Law entification of Genetic Regulation on Physics of identity came into force prepared.

The purpose of this thesis, judge - prosecutors and attorneys for the demands of molecular genetic analysis, implementation and evaluation of the results about the process and their views taken of this task group approach to the issue of the National and International Legislation were evaluated.

In this study, 20 judges, 30 prosecutors and 50 lawyers were applied to the survey. When the survey's results was evaluated, the participating groups had gained the information about the molecular genetics more exercise their profession. The results occur that, they didn't learn by any training course. The Council of Forensic Medicineis in the first place for analysis of samples. This shows the participating groups trust The Council of Forensic Medicine. However faculty members at universities are preferred for training and education.

VIII. KAYNAKLAR

Açıkgöz N., Hancı H., Çakır H., (2002), Olay Yerinden DNA Analizi İçin Biyolojik Örnek Toplama ve Örneklerin Laboratuara Gönderilme Usulleri, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 51 Sayı: 2; 199-206.

Akçan R., Çekin N., Hilal A., Arslan M. M., Meral D., (2005), Türkiye’de Adli Bilimler Hizmeti Veren Birimlerin Yapılanması, 12. Ulusal Adli Tıp Günleri, Adli Tıp Kurumu Yayınları – 15; 195 – 199.

Akçay T., 2002 Nükleik Asitler: İnsan Biyokimyası (Onat T., Emerk K., Sözmen E.) 1. baskı, Bölüm VIII; 355–357.

Akgüneş E., (2007), D1S80 Lokusunun adli kimlik belirlenmesindeki rolü, T.C. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Fen Bilimleri ABD.

Alan E., (2008), Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alınması, Uğur Alacakaptan’a Armağan, Pasifik Yayınevi, Cilt:1, 45 vd.

Alper B., (2008) Geçmişten Günümüze DNA İnceleme Teknikleri Ve Prensipleri, Çukurova Üniversitesi Adli Tıp ABD.

Altaş E., (2007), Bir Koruma Tedbiri Olarak Moleküler Genetik İncelemeler ve DNA Verileri Ve Türkiye Milli DNA Veri Bankası Kanunu Tasarısı, Ceza Hukuku Dergisi, Seçkin Yayınevi, Yıl:1, Sayı:1; 91- 92.

Altunçul H., (2001), Kemik Dokudan DNA Çekitleme ve Tipleme yöntemleri. T.C. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Fen Bilimleri ABD.

Artuç M., Gedikli C., (2007), TCK – CMK – CGİK – Çocuk Koruma Kanunu ve 5560 SK ile Getirilen Yenilikler, Kartal Yayınevi, Ankara, 473 vd.

Arısoy Y., Üstün Ç., Eresen Ç., Özbek V. Ö., (2008), Adli Moleküler Genetik İncelemelerin Yasal ve Etik Yönü, Adli Bilimler Dergisi, Sayı: Mart 2008.

Atasoy S., (2000) DNA delilleri hakkında her polisin bilmesi gerekenler Suç ve Delil; 1; 1–5.

Bağdatlı Y., (2005), Materyal Alma Yöntemleri, 12. Ulusal Adli tıp Günleri Poster Sunusu – Antalya; 121–128.

Başkan T., Hekimlerin Ceza Hukuku Karşısındaki Durumları, (2006), (Edit:Çetin G., Yorulmaz C.), Yeni Yasalar Çerçevesinde Hekimlerin Hukuki ve Cezai Sorumluluğu, Tıbbi Malpraktis ve Adli Raporların Düzenlenmesi, İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Sempozyum etkinlikleri Dizi:48, 9 vd.

Centel N., Zafer H., Çakmut Ö., (2007), Karşılaştırmalı-Tablolu Yeni Türk Ceza Kanunu Ceza Muhakemesi Kanunu Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ve İlgili Mevzuat, Beta yayınevi, 7. Baskı; 444 – 449.

Centel N., Zafer H., (2008), Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınevi, 6. Baskı, 26 vd.

Centel N., (1992), Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama ve Yakalama, Beta Yayınevi, önsöz.

Çakır A. H., (2001), Zabıta DNA delili hakkında ne bilmelidir? Jandarma Dergisi Haziran Sayısı; 46 – 49.

Çolak H., Taşkın M., (2005), Açıklamalı – Karşılaştırmalı – Uygulamalı Ceza Muhakemesi Kanunu, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı; 239 – 255.

Çolak H., (2005), Güncel Ceza Hukuku & Temmuz 2005 Değişiklikleri ile TCK/CMK/CGTİK, Bilge Yayınevi; 1014–1429.

Dominique R. Dufresne M., (2008), The social uses of DNA in the political realm or how politics constructs DNA technology in the fight against crime, New Genetics & Society, 27 (1); 69–82.

Donay S., Kaşıkçı M., (2005), Türk Ceza Kanunu, Beta Yayınları, İstanbul, 1. Baskı; 212 vd.

Donay S., (2009), Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi, Beta Yayınevi, İstanbul, 1. Baskı, 130 vd

Dutertre G., (2003), Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler, Şen Matbaa, Ankara – Almanya; 243 – 245.

Ellegren H., (2004), Microsatellites: Simple Sequences With Complex Evolution. Nat Rev Genet; 5(6); 435–445.

Elmas İ., Ersoy G., (2009), Adli Olgulardan Biyolojik Örnek Alınması ve Moleküler Genetik İncelemelerde Yasal Boyut, Klinik Gelişim Dergisi, Adli Tıp Özel Sayısı, Cilt:22/2009; 111.

Ergül E., (2007), Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alınması, Adalet Dergileri, Baskı: Mayıs 2007.

Erol H., (2006), Adli Yargı ve İlk Derece Mahkemelerinde Ceza Yargılaması ve Uygulaması, Ankara; 201 – 207.

Erten R., Acır B., Taşveren S., (1998), DNA ve Hukuk Gen (Dna) Testinin İspat Hukuku Açısından Değerlendirilmesi; 573–588.

Falcıoğlu M. Ö., (2005), Nanoteknolojik Buluşların Patentlenmesi, Uğur Alacakaptan'a Armağan, Pasifik Yayınevi, 1. Baskı, Cilt: 2; 329.

Fincancı Ş. K., Yorulmaz C., (2006), Beden Muayenesi (Edit:Çetin G., Yorulmaz C.), Yeni Yasalar Çerçevesinde Hekimlerin Hukuki ve Cezai Sorumluluğu, Tıbbi Malpraktis ve Adli Raporların Düzenlenmesi, İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Sempozyum etkinlikleri Dizi:48, 142 vd.

Filoğlu G., (1999), Tetramerik STR Lokusunun Kriminal İdentifikasyondaki Önemi, T.C İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Fen Bilimleri ABD.

Gözler K., (2000) Türk Anayasa Hukuku, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları, 2000; 225-251.

Hakeri H., Ünver Y., (2010), Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, 3. Baskı, 277 vd.

Hakeri H., Ünver Y., (2008), Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, Adalet Yayınevi, 2. Baskı; 126 – 135 ve 3. Baskı; 126 – 134.

Henry C. L., Howard A. H., (2000), Physical evidence in forensic science Lawyers&Judges Publishing Co.Inc, Tuscaon; 3 – 15.

İşcan M. Y., Altunçul H., Belli O., Konyar E., (2007), Eski İnsan Kalıntılarından DNA Çekilmesi, Adli Bilimler Dergisi, 6 (1): 71 – 78.

Kalfoğlu A. E., Yükseloğlu H., (2002), İnsan Genomu, Suç ve Suçun Önlenmesi. DEU Tıp Fakültesi; 71 – 81.

Kalfoğlu A. E., Yükseloğlu H., Ziyalar N., Başkan T., Rayimoğlu G., Atasoy S., (2003), Personal Identification From Fecal Material: A Case Report, Forensic Science International Vol:136;66.

Karabeyoğlu H. Ü., Kınacı A., (2005), 12. Adli Tıp Günleri Tebliği, Açıklamalı CMK.

Kızılarıslan H., (2007), Ceza Muhakemesi, Adli Tıp, Adli Bilimlerde Vücudun Muayenesi & Örnek Alma - Ankara, Kızılarıslan Serisi I; 142-145.

Koçak A., Şenol E., Aktaş E., Güler H., Pekcan A., Ertürk S., Yemişçigil A., Karali H., 2005, 2004 Yılında EÜTF Adli Tıp Anabilim Dalında Düzenlenen Kesin Raporların Retrospektif Olarak İncelenmesi, 12. Ulusal Adli tıp Günleri Poster Sunusu – Antalya; 322-327.

Kunter N., Yenisey F., Nuhoglu A., (2006, 2009), Muhakeme Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, 14., 15. ve 17. Baskı; 635 vd., 861 – 873, 1530 vd.

Kobilinsky L., Liotti T. F., Oeser-Sweat J, (2005), DNA: Forensic and Legal Applications; 26 – 29.

Malkoç İ., Yüksektepe M., (2008), Açıklamalar ve Yorumlarla 5271 Sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu, Malkoç Yayınevi, 1. Cilt; 397 – 417.

Mahmutoğlu F. S., (2008), Moleküler Genetik İncelemenin Ceza Muhakemesi Hukuku Bağlamında Analizi, Tıp Etiği ve Tıp Hukuku Derneği, Türk Etiği ve Hukuku Araştırmaları Yıllığı, Edt: Doğan H, Namal A, Mahmutoğlu F S; 53.

Mullis K. B., (1994), PCR and Scientific Invention; The trial of Du pont V.S. cetus, The Polymerase Chain Reaction, Mullis K.B, Ferre F., Gibbbs R.A. Eds. Birkhauser, Boston, Basel, Berlin; 427 – 441.

Osman Y., (2005), Uygulamalı ve Yorumlu 5271 Sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu, Cem Web Ofset; 404 – 413.

Özbek V. Ö., (2006), Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınevi Ankara, 1.Baskı; 478-497.

Özbek V. Ö., (2008), Tıp Ceza Hukukunun Güncel Sorunları, V. Türk – Alman Tıp Hukuku Sempozyumu, Şen Matbaa, Ankara; 1076 vd.

Özbek V. Ö., (2005), Yeni Ceza Muhakemesi Kanununun Anlamı; TCK İzmir Şerhi, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1. Baskı; 282-285.

Özbek V. Ö., (2007), DNA Verileri Ve Türkiye Milli DNA Veri Bankası Kanunu Tasarısı Hakkındaki Görüşlerimiz, CHD, Yıl 2, Sayı 1; 65-68.

Özdemir K., (2005) Türk Hukukunda ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Özel Hayatın Gizliliği.

Öztürk B., Terör, Örgütlü Suçla Mücadele ve İnsan Hakları.

Öztürk B., Tezcan D., Erdem M. R., Sırma Ö., Saygılar Y. F., Alan E., (Edit:Öztürk B.), (2009), Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 453 vd.

Öztürk B., Erdem M. R., (2006), Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınevi, 9. ve 12. Baskı; 428 vd., 623 vd.

Öztürk C., (2006), Ceza Muhakemesinde İz Bilimi Kriminalistik Gerçeği - Ankara, Seçkin Yayınevi; 179.

Parlar A., Hatipoğlu M., (2007), 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Yorumu, Seçkin Yayınevi, 1. Baskı; 1036 – 1039.

Parlar A., Hatipoğlu M., Yüksel E. G., (2008), Açıklamalı – İçtihatlı Ceza Muhakemesi Hukuku Deliller Çapraz Sorgu ve İspat, Yetkin Yayınevi; 308 – 313, 324 – 327, 330 – 351.

Polat O., (2007) Adli Seroloji, Klinik Adli Tıp Adli Tıp Uygulamaları 3. Baskı, Bölüm:20; 426–428.

Saldırım M., (2000), DNA İncelenmesinin Hukuk Alanındaki İşlevi, Adalet Dergileri, 4. sayı.

Saferstein R., (2004), Criminalistics: An Introduction to forensic science, 8th edition. Pearson Hall, New Jersey; 34–50.

Sarıtaş E., (Proje Yöneticisi: Mahmutoğlu F. S., Asistan: Bostancı G.), (2008), Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku'nda Organize Suçlara İlişkin Düzenlemeler, Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türk Ceza ve Türk Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul Barosu Yayınları.

Soyaslan D., (2007), Ceza Muhakemesi Hukuku, Yetkin Yayınevi, 3. Baskı, 251 vd.

Swett Haven(2006), Crime Scene Investigation Publishing Services, Ref Type: Internet Communication.

Şafak A., (2006), *Polis Dergisi*, EGM Eğitim Dairesi Başkanlığı, Sayı: 44.

Şahin C., (2005), Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi, Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, 237 – 253

Turhan F., (2006), Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara, Asil Yayınevi; 300.

Turhan F., (2008), Tıp Ceza Hukukunun Güncel Sorunları, V. Türk – Alman Tıp Hukuku Sempozyumu, Şen Matbaa, Ankara; 1025 vd.

Turhan M., (2002), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Siyasi Parti Kapatma Davaları, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 52 Sayı: 3.

Usal Dönmez Ö., (2008), DNA analizinde, laboratuvar kaynaklı kontaminasyonun tespiti ve adli bilimler açısından değerlendirilmesi T.C İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Fen Bilimleri ABD.

Yaşar O., (2005), Uygulamalı ve Yorumlu 5271 Sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu, Ankara; 406.

Yılmaz E., (2005), Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınevi.

Yılmaz Z., (2005), Tüm Değişikliklerle Ceza Muhakemesi Kanununun Getirdiği Yenilikler ve Yargılama Sistemi, Seçkin Yayınevi, 1. Baskı; 39 – 44, 162.

Yurtcan E., (2005), Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu ve Yorumu, Vedat Kitapçılık, 52 vd.

Zevkliler A., Acarbey B. M., Gökyayla K. E., (1999), Zevkliler Medeni Hukuk, Seçkin Yayınevi, 6. Baskı; 1045.

Yararlanılan İnternet Siteleri

- 1) <http://www.biltek.tubitak.gov.tr/bilgipaket/gen/index.html> (3 Mayıs 2009)
- 2) <http://www.genbilim.com/content/view/27/32> (15 Mayıs 2009)
- 3) http://www.ornl.gov/sci/techresources/Human_Genome/elsi/forensics.shtml (28 Mart 2009)
- 4) <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss903m.htm> (24 Nisan 2009)
- 5) <http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/SozBul.aspx> (4 Haziran 2009)
- 6) http://www.abgeder.org/index.php?option=com_content&task=view&id=30&Itemid=87
(24 Ağustos 2009)
- 7) http://saglik.tr.net/adli_tip_2.shtml (15 Mayıs 2009)
- 8) http://www.coe.int/t/e/human_rights/awareness/7._special_projects/key_case_law_extracts_turkish.pdf (4 Haziran 2009)
- 9) <http://www.turkak.org.tr/pdf/AB0165T.pdf> (21 Ekim 2009)
- 10) http://www.abgeder.org/index.php?option=com_content&task=view&id=30&Itemid=87
(24 Ağustos 2009)
- 11) <http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/index.html> (1 Temmuz 2009)
- 12) <http://www.gesetze-im-internet.de/stpo/index.html> (1 Temmuz 2009)

Ekler:**Anket Soruları**

Bu anket; İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü'nde yapılmakta olan “**Moleküler Genetik İncelemeler**” konulu yüksek lisans tezi kapsamında hakim, savcı, avukatların **konu hakkında görüşlerinin alınması** ve bu doğrultuda tez yazımına dayanak oluşturması amacıyla yönetilecek sorulardan oluşmaktadır.

Soruları cevaplarken “**Diğer**” seçeneğinin yer aldığı bölüme farklı fikirlerini yazabilir, konu hakkında bilgilerinizden düşüncelerinizden faydalanmamızı sağlayabilirsiniz.

1- Göreviniz? (X) ile işaretleyiniz.	
Hakim	
Savcı	
Cinsiyeti:	Kadın: (____) Erkek: (____)
Yaşı:	
Eğitim Durumu, varsa Yüksek Lisans - Doktora yapılan bölümler:	
“Moleküler Genetik” hakkında eğitim alınıp alınmadığı:	

<u>2- Yasa ve yönetmeliklerimize göre aşağıdaki durumların hangisinde ya da hangilerinde moleküler genetik inceleme yoluna gidilmesi mümkündür? (X) ile işaretleyiniz.</u>	
Şüpheli DNA'sı ile elde edilmiş biyolojik delillerin karşılaştırması	
Sanığın DNA'sı ile elde edilmiş biyolojik delillerin karşılaştırması	
Mağdurun DNA'sı ile elde edilmiş biyolojik delillerin karşılaştırması	
Mahkeme kararı ile soy bağıının tespiti	
Kişinin bizzat talebi ile soy bağı tespitine gidilmesi	
Deprem sel gibi doğal afetlerdeki toplu kayıplarda rutin soy bağı tespiti	
Diğer:	

<u>3- Aşağıdaki maddelerde yazılanlardan hangilerinin moleküler bir genetik incelemede kullanılabileceklerini düşünüyorsunuz? (X) ile işaretleyiniz.</u>	
Olay yerinde bulunan kullanılmış bardaklar ve sigara izmaritleri	
Olay yerinde bulunan kan lekeleri	
Olay yerinde bulunan saç ya da kıl	
Olay yerinde bulunan sperm lekeleri	
Olay yerinin tuvaletinde bulunan dışkı ve idrar örnekleri	
Kan örneği vermek istemeyen şüpheli/sanıktan alınacak kan	
Kan örneği vermek istemeyen mağdurdan alınacak kan	

4- Sizin görüşünüze göre aşağıdaki durumların hangisinde ya da hangilerinde moleküler genetik inceleme yoluna gidilmesi mümkündür? (X) ile işaretleyiniz.

Şüpheli DNA'sı ile elde edilmiş biyolojik delillerin karşılaştırması

Sanığın DNA'sı ile elde edilmiş biyolojik delillerin karşılaştırması

Mağdurun DNA'sı ile elde edilmiş biyolojik delillerin karşılaştırması

Mahkeme kararı ile soy bağının tespiti

Kişinin bizzat talebi ile soy bağı tespitine gidilmesi

Deprem sel gibi doğal afetlerdeki toplu kayıplarda rutin soy bağı tespiti

Diğer:

5- Moleküler genetik incelemeye yollanacak materyalin alınması sürecinde aşağıda yazılı görevlilerden hangisinin ya da hangilerinin rol alması gerektiğini düşünüyorsunuz? (X) ile işaretleyiniz.

Konu hakkında eğitimli Polis/Jandarma görevlileri

Savcı

Adli Tıp uzmanı

İstihdam edilmiş moleküler biyoloji uzmanları

Diğer:

6- a) "Moleküler genetik inceleme" yoluna ne amaçla başvurmak istersiniz? Bu zamana kadar bu yola başvurduunuz mu?

b)Başvurduysanız konu ve amacı nedir?

7- Sizce incelemeye alınan numuneler hangi kurum ya da kurumlara gönderilebilir? Öncelik sırasına göre yazınız.

8- a) Numuneler ilgili kuruma gönderilirken şüpheli- sanık - mağdur kişinin kimliğinin gizlenmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?
b) Uygulama ne yöndedir?

Cevap:

9- Raporların mahkemede değerlendirilmesi aşamasında hangi yolu tercih edersiniz? (X) ile işaretleyiniz.

a-Sadece raporu mu esas alırsınız?

b-Gerektiğinde uzman bir bilirkişiden veya incelemeyi yapan kurumdan bir yetkilinin de konu hakkında değerlendirme açıklama yapmasını mı tercih edersiniz?

c-Matbu rapor ile birlikte mutlaka uzman bir bilirkişi ya da incelemeyi yapan kurumdan bir yetkilinin de konu hakkında değerlendirme açıklama yapmasını mı tercih edersiniz?

Diğer:

10- Mağdur – vekili, şüpheli/sanık – müdafii veya savcı tarafından raporun uzman kişi veya incelemeyi yapan kurumun bir yetkilisi tarafından açıklanması taleplerine karşılık yaklaşımınız ne olur?

Cevap:

11- Olay yerinden temin edilmiş bir örneğin alımı tarihi ile olayın gerçekleştiği tarih arasında ..... zaman geçmişse numunenin kullanılabilir olmadığı düşünülmelidir. Bu durumda, inceleme için laboratuara gönderilmesine gerek yoktur.

Yukarıdaki cümle hakkındaki görüşünüz nedir? (X) ile işaretleyiniz.

a- Her durumda gönderilmelidir.

b- Örnek çok geç elde edildiyse gerçekten gönderilmesi faydasızdır; çünkü bu incelemelerin maliyeti çok fazladır

c- Örnek çok geç elde edildiyse gerçekten gönderilmesi faydasızdır; çünkü alınan örnekler dava dosyasına fayda sağlayacak özelliklerini yitirmiştir.

d- Örnek çok geç elde edildiyse gerçekten gönderilmesi faydasızdır; çünkü bu tür incelemelerin yapılması zaman almakta ve dava sürecini aksatmaktadır.

Diğer:

12- Yukarıdaki soruda, “b - c veya d” şıkkını işaretlediyseniz sizce en fazla hangi süre zarfında bulunan örneklerin incelenmesi uygundur? (Lütfen tek bir şıkkı işaretleyiniz)

a- Derhal

b- Bir hafta

c- Bir ay

d- Bir yıl

e- Beş yıl

Diğer:

13- Sizce olay yerinden alınacak numunelerin hangi koşullarda saklanması gerektiği hakkında kimin ya da kimlerin bilgi sahibi olması gereklidir?

a- Hakim/savcının

b- Şüpheli/sanık müdafinin

c- Polis/jandarma görevlilerinin

Diğer:

14- Sizce hangisi ya da hangileri olay yerinden alınan sigara izmaritleri için ideal bir saklanma ortamıdır?

a- Oda sıcaklığı

b-Buzdolabında + 4°C'lik bölme

c- Buzdolabı derin dondurucu

Diğer:

15- Numuneler laboratuara gönderilirken uyulması gerekli materyal güvenliği tedbirleri hakkında ne derece bilgi sahibisiniz?

Çok yeterli

Yeterli

Bilmediğim şeyler var

Çok az şey biliyorum

Hiçbir şey bilmiyorum

16- Aşağıda yazılı maddelerden hangisi ya da hangileri materyal laboratuara gönderilirken uyulması gereken güvenlik tedbirleri arasında sayılabilir?

Şüpheli/Sanığın isminin gizlenmesi

Mağdurun isminin gizlenmesi

Numune zarflarının ağzının kapalı olması

Kapalı numune zarflarının mühürlü olması

Numunelerin laboratuara elden teslim edilmesi

Diğer:

17- Soy bağının tespiti amaçlanan bir moleküler genetik incelemeye ait raporun sonuç bölümünde aşağıda yazılı hangi sonucun bildirilmesi sizin “müspet karar” vermeniz için yeterlidir? (Lütfen tek bir sonuç işaretleyiniz)?

.....% 1 ihtimalle babası olduğu

.....% 51 ihtimalle babası olduğu

.....% 99,9 ihtimalle babası olduğu

.....% 100 ihtimalle babası olduğu

Diğer:

18- Sizce yukarıdaki soruda verilen sonuçlardan hangisi ya da hangilerinde yer alan yüzdeler DNA incelemesi testinin teknik güvenilirliğinde sorun olabileceği fikrini uyandırır?

a- %1

b- %51

c- %99,9

d- %100

Diğer:

19- Yasa ve yönetmeliklerimize göre moleküler genetik incelemeler kim ya da kimler tarafından yapılabilmektedir?

Emniyet Kriminal Laboratuvarı

Jandarma Kriminal Laboratuvarı

Adli Tıp Kurumu

Üniversitelerin Adli Tıp Enstitüleri

Özel laboratuvarlar

Diğer:

20- Size göre moleküler genetik incelemeler kim ya da kimler tarafından yapılabilir, ilk 3 kurumu öncelik sırasında göre sıralayınız. (1 puan: Çok öncelikli, 3 puan: Önceliği çok az)

Emniyet Kriminal Laboratuvarı

Jandarma Kriminal Laboratuvarı

Adli Tıp Kurumu

Üniversitelerin Adli Tıp Enstitüleri

Özel laboratuvarlar

Diğer:

21- Numunenin gönderilmesi gereken laboratuvarda hangi niteliğin bulunması diğerlerine göre daha önemlidir? (1 puan: Çok önemli, 4 puan: Hiç önemli değil)

Laboratuvarın akreditasyon sertifikası olması

Laboratuvarın Devlet Kurumu olması

Laboratuvarın olay yerine yakın olması

Laboratuvar ücretlerinin ucuz olması

Laboratuvarın uzman kişilerden oluşması

Diğer:

22- Moleküler genetik incelemelere ait raporların mahkemede değerlendirilmesi aşamasında raporu düzenleyen bilirkişinin mahkemede dinlenmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?

a. Kesinlikle dinlenmeli

b. Çoğunlukla dinlenmeli

c. İhtiyaç halinde dinlenmeli

d. Mümkün olduğunca dinlenmemeli

e. Hiç dinlenmemeli

23- Aşağıdaki görevlilerden hangisi ya da hangilerinin moleküler genetik incelemeler konusunda genel bir eğitim alması faydalı olabilir?

a-Hakim ve savcılar

b-Avukatlar

c-Polis/Jandarma görevlileri

d-Hemşire ve diğer sağlık görevlileri

Diğer:

24- Böyle bir eğitimin faydalı olacağını düşünüyorsanız bu eğitim kim ya da kimler tarafından verilmelidir?

Polis/Jandarma kriminal Laboratuvarları

Adli Tıp Kurumu

Üniversitelerde görevli öğretim üyeleri

Yargıtay Kararları:

Yargıtay 1. C.D. E:1997/2507, K:1997/2687, T:7.7.1997

“...Sanık ve vekilince maktülenin cesedi üzerinde DNA testi yapılmasını, son oturumda talep ettiği bu savunmanın tahkik edilerek sonucuna göre sanığın hukuki durumunun tayin ve takdiri gerektiği halde yapılmayarak yetersiz gerekçelerle bu talebin reddine karar verilerek savunma hakkının tahdit edilmesi, usule aykırıdır...”

Yargıtay H.G.K E:2000/2-1228, K:2000/1288, T:18.10.2000

“...Babalık davası irs ve nesep ilişkisinin kuşkuya yer bırakmayacak (MK. md. 301) nisbette açığa çıkarılması halinde kabul edilebilir. Bu konuda tekniğin tüm imkânlarından yararlanılmalıdır. Bu cümleden olarak davalının kurtuluş beyinesi olan her türlü benzemezlik testleri yapılmalıdır. Ölü olması nedeniyle baba olduğu iddia edilen kişinin kemik dokuları anne ve çocuğun kan grupları da alınarak Adli Tıp Kurumunda bir inceleme yapılmışsa da bu yeterli değildir. Davacı çocuk ve davalının ALYUVAR (ERİTROSİT) ANTİJENLERİ (ABO, Rh (CDE,cde), MNSs, Duffy (Fya Fyb) Kidd (Jka, Jkb), Kell (Kk); LOKOSİT ANTİJENLERİ (HLA-A), (HLA-B), (HLA-C), HLA-DR), (HLA-DQ); ALYUVAR (ERİTROSİT) ENZİMLERİ (Adenozin Dezaminaz, Esteraz D.fosfoğlukomutaz, gliyoksalaz (I), Adanilat Kinaz, Glukoz 6 fosfat dehidrogenaz, Alanin fransaminaz, Eritrosit asit fosfotaz (LAP); SERUM PROTEİNLERİ (Heptoglobulin, Hemaglobin ve Transferrin) testleri mutlaka yapılmalı, baba olduğu iddia olunan kişinin %99,73 oranından daha az ihtimalle baba olabileceği belirlenmiş ise, Karbonik Anhidraz (Ca II) Peptidaz A, Gm, levis araştırması ve karşılaştırılması ile sonuca gidilmelidir...”

Yargıtay 4. H.D. E:2001/1909, K:2001/5847, T:4.6.2001

“...Hak arama özgürlüğü Anayasal bir haktır. Ne var ki; her hakta olduğu gibi bu hakkında kullanılması sınırsız olmayıp, keyfi biçimde ve gerekli özen gösterilmeden kullanılmaması gerekir. Hakkın hukuka aykırı kullanıldığından söz edebilmek için, karşı tarafın suçsuzluğu bilinerek, zararlandırmak veya küçük düşürmek veyahut olayla ilgili ciddi ve inandırıcı delil ve emare bulunmaması gerekir. Dava konusu olayda davalı baba nesebin reddini ve DNA testi yapılmasını istemiştir. Davalı bir takım emarelere dayanarak Anayasal dava hakkını kullanmış olup, bu durumda hukuka aykırılıktan söz edilemez...”

Yargıtay 1. C.D. E:2004/3249, K:2004/3436, T:14.10.2004

“...Boynundan ipe boğularak asfiksi sonucu öldürülen maktulenin, öldürme fiilinde kullanılan ve adli emanete alınmış bulunan ipin Adli Tıp Kurumuna gönderilerek, sanığın DNA materyalleri ile mukayeseli incelemesi yaptırılmak suretiyle, boyuna bağlama ve sıkma sırasında ipe bulaşması muhtemel epitel hücreleri halen varlığını ve mukayese esas özelliğini koruyorsa sanığın DNA'sıyla uyum sağlayıp sağlamadığının tespiti ve hukuki durumunun buna göre değerlendirilerek karar verilmesi gerekir...”

Yargıtay 5. C.D. E:2004/7925, K:2006/4273, T:22.5.2006

“...Mağdurenin kendisine karşı işlenen ırza geçme fiillerine mukavemete muktedir olduğu ve olayın ahlaki kötülüğünü idrak edebileceği` bildirilmiş olduğu gözetilerek, mağdurenin Adli Tıp Kurumuna sevki sağlanıp dosyada mevcut raporlardaki bulgular da gözetilerek suç tarihinde mağdurenin akıl hastası olup olmadığının saptanıp, akıl hastası ise, maruz kaldığı iddia edilen ırza geçme eylemine mukavemete muktedir bulunup bulunmadığı, eylemin ahlaki redactinin idrak edip edemeyeceği, fiilin hukuki anlam ve sonuçları algılama yeteneğinin gelişip gelişmediğinin, hastalığının hekim olmayanlarca anlaşılıp anlaşılmayacağı ve mağdurenin verdiği ve vereceği ifadelere itibar edilip edilmeyeceği ile doğan çocuğun sanıktan olup olmadığının tespiti bakımından DNA testi de yapılarak gerekli raporlar aldırıldıktan sonra sanığın hukuki durumun tayin ve taktiri gerekir...”

Yargıtay 5. C.D. E:2004/8413, K:2006/7303, T:27.9.2006

“...Sanığın tüm aşamalarda mağdurenin rızasıyla veya zorla ırzına geçmediği yönündeki savunmalarına karşı mağdurenin de tutarlı şekilde nişanlısının akrabası olan sanığın evinde bir süre nişanlısı ile birlikte kaldıklarını, olay günü sanığın evinde yalnız olduklarını, alkollü olan sanığın zorla ırzına geçtiğini iddia ettiği ve Adli Tıp Kurumu Biyoloji İhtisas Dairesinin mütalaasında `mağdurenin vajinal sürüntü örneğinde spermatozoit görüldüğü, vajinal sürüntü örneğinin DNA yönünden muhafaza altına alındığı` ve Adli Tıp Kurumu 2. İhtisas Kurulunun yazısına göre de saptanan spermatozoitlerin sanığa ait olup olmadığının tespiti açısından kan vermek üzere Adli Tıp Kurumu Biyoloji İhtisas Dairesine gönderilmesi gerektiği bildirildiği halde sanığın kan örneğinin aldırılıp DNA incelemesi yaptırılıp iddia ve savunmadan hangisine itibar edileceği tartışılmadan eksik soruşturma ile yazılı şekilde hüküm kurulması, yasaya aykırıdır...”

Yargıtay 2. H.D. E:2006/19367, K:2007/14093, T:22.10.2007

“...Dava babalık davası olup, soybağına ilişkindir. Kamu düzenine ilişkin olan bu tür davalarda, Türk Medeni Kanununun 284. maddesinde belirtilen koşullar saklı kalmak kaydıyla, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu uygulanır. Buna göre; hâkim maddi olguları resen araştırır ve kanıtları serbestçe takdir eder. HUMK uyarınca, hâkim tarafından resen yapılması emredilen işlemin gerektirdiği masraf, iki taraftan birinin veya her ikisinin ödemesine karar verilir. Tayin olunan süre içinde masrafın yatırılmaması halinde ise, ilerde haksız çıkandan alınmak üzere Devlet hazinesinden karşılanmasına karar verilebilir.

Davalının, soybağının belirlenmesinde zorunlu olan DNA test masrafını yatırdığı, ek masrafı yatırmaması nedeniyle, davanın kabulüne karar verildiği anlaşılmıştır. Davalının DNA incelemesine karşı koyması söz konusu değildir. Eksik araştırma ve inceleme ile hüküm kurulması doğru değildir...”

Yargıtay 18. H.D. E:2007/7384, K:2007/8804, T:23.10.2007

“...Mahkemelerin doğru sicil oluşturmak için gerçeği tüm yönleri ile araştırmaları ve elde ettikleri kanaate göre karar vermeleri kural olarak doğrudur. Ancak, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 141. maddesinin son fıkrasına göre davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması yargının görevidir. Ortada hiç bir uyuşmazlık ve aksine bir iddia mevcut değilken ve dava da hiç bir kuşku ve duraksamaya yer vermeksizin kanıtlanmışken mahkemenin ayrıca DNA testini de yaptırmak istemesi, yukarıda değinilen Anayasa hükmüne uygun düşmemektedir...”

Yargıtay H.G.K E:2008/2-36, K:2008/47, T:30.1.2008

“...Bilim ve tekniğin tüm imkânlarından yararlanılması gerektiği de gözetilerek, resmi kayıtlarda baba olarak görülen davacı H ile davalı anne Z'nin ve davalı çocuk M'nin DNA testlerinin yapılması ve bütün deliller birlikte değerlendirilerek sonucuna göre karar verilmesi gerekirken; davanın nesebin reddi niteliğinde bulunduğu dair yanlış değerlendirme ile ayrıca eksik hasım ve eksik inceleme sonucu davanın reddine dair önceki kararda direnilmesi usul ve yasaya aykırıdır. Bu nedenle direnme kararı bozulmalıdır...”

Yargıtay 1. C.D. E:2007/4784, K:2008/4432, T:27.5.2008

“...Ekspertiz Raporunda maktulden alınan kan örneklerinin şüpheli Yücel'den alınan kan örnekleri ile uyumlu olduğu belirtilmiştir. Raporla maktulden alınan tükürük örnekleri ile olay yerinden alınan tükürük örneklerinin farklı olduğu belirtildiğinden sanıklardan tükürük örneklerinin aldırılarak Adli Tıp Kurumuna gönderilmesi ve sigara izmaritleri üzerindeki tükürük örneklerinin sanıklara ait olup olmadığının tespitinden sonra sanıkların hukuki durumlarının değerlendirilmesi gerekir.

Ayrıca suç tarihi itibarıyla 18 yaşını doldurmayan sanıklar hakkında, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 35. maddesi uyarınca, küçüklerin içinde bulunduğu aile koşulları, sosyal ve ekonomik koşulları ile psikolojik ve eğitim durumları hakkında uzman kişilere rapor hazırlanması, bu raporlar değerlendirilerek hakim tarafından ceza sorumluluğunun belirlenmesi gerekir...”

Yargıtay 6. C.D. E:2008/810, K:2008/11766, T:28.5.2008

“...Sanıklardan 5271 sayılı CMK'nun 75. maddesi uyarınca örnek alınıp karşılaştırılarak sanıklara ait DNA ve parmak izi bulunup bulunmadığı saptanarak ve yakının tarafından kollukta kendisine gösterildiği ileri sürülen ancak tutanaklarda bu hususa ilişkin bir açıklama olmayan silah ile kar maskeleri Mahkemece yakınına gösterilip anlatımı saptandıktan ve yakınının teşhisteki açıklaması dikkate alınarak gereğinde anılan maskeler ile sanıkları teşhisinin olanaklı olup olmadığı bir kez de mahkemece denetlendikten sonra sanıkların hukuki durumlarının takdiri gerekir...”

Yargıtay 18. H.D. E:2008/7213, K:2008/10650, T:20.10.2008

“...Dava, nüfus kaydının düzeltilmesine ilişkindir. Nüfus kayıtlarındaki düzeltme istemine ilişkin davalarda mahkemelerin hiç bir kuşku ve duraksamaya neden olmaksızın doğru sicil oluşturmak zorunluluğu bulunduğu gözetilerek somut olayda mahkemece salt tanık anlatımı ile yetinmeyip, bu iddia ile ilgili olarak DNA testi yaptırılıp alınacak rapor da dikkate alınarak karar verilmesi gerektiğinin düşünülmemesi doğru görülmemiştir...”

Yargıtay 2. H.D.E:2007/16236, K:2009/1545, T:5.2.2009

“...Babalık davası, irs ve soy bağı ilişkisinin kuşku ve duraksamaya yer olmayacak şekilde açığa çıkarılması halinde kabul edilebilir. Soy bağına ilişkin davalarda, maddi olgular mahkemece re'sen araştırılmalı, tekniğin ve tıbbın imkânlarından yararlanılmalıdır. Bu nevi davalarda, davalının davayı kabulü tek başına sonuç doğurmaz. Taraflar ve üçüncü kişiler, soy bağına belirlenmesinde zorunlu olan ve sağlık bakımından tehlike yaratmayan araştırma ve incelemelere rıza göstermek zorundadır. Mahkemece; çocuk, ana ve baba olduğu iddia edilen davalının kan grupları tespit edilmemiş, hiçbir tıbbi araştırma inceleme yaptırılmamıştır.

Mahkemece yapılacak iş; çocuk, ana ve davalının kan grup ve alt grupları belirlenerek ve DNA analiz ve tiplerini yaptırılarak, genetik inceleme sonucu davalının baba olup olmadığı tıbben belirlenmeli, bu konuda Adli Tıptan rapor alınmalı ve tüm deliller birlikte değerlendirilerek hasıl olacak sonuç uyarınca karar verilmelidir. Eksik inceleme ile hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir...”

Yargıtay 2. H.D. E:2007/18062, K:2009/4443, T:12.3.2009

“...Soy bağına ilişkin davalarda, davalının davayı kabulü tek başına sonuç doğurmayıp, hâkim bu konuda tekniğin ve tıbben tüm imkânlarından yararlanarak re'sen araştırma yapmalıdır. Mahkemece yapılacak iş; çocuk ile ana ve davacının kan grupları belirlenerek DNA analiz ve tiplerini yaptırılarak, genetik inceleme sonucu davacının baba olup olmadığı tıbben belirlenmeli, bu konuda Adli Tıp Kurumu'ndan rapor alınmalı ve tüm deliller birlikte değerlendirilerek hâsıl olacak sonuç uyarınca karar verilmelidir. Eksik inceleme ile hüküm kurulması usul ve yasaya aykırıdır.”

X. Özgeçmiş

Derece	Alan	Kurum	Yıl
Lisans	Hukuk	Marmara Üniversitesi	2005
Lisans	Kamu Yönetimi	Anadolu Üniversitesi	2008

Alınan Kurslar / Sertifikalar / Eğitimler:

- **“Küresel Tehdit: Terörizm” Sertifika Programı**
Bahçeşehir Üniversitesi (01 Ekim 2005 – 06 Ocak 2007)
- **III. Ulusal NBC Sempozyumu (Uluslararası katılımlı)**
GATA - Etlik Kontrol Araş. Enstitüsü (13-14 Haziran 2007)
- **“Political, Violence, Organized Crimes, Terrorism & Youth”**
Certificate of Attendance - Hacettepe Üniversitesi (13-14 Eylül 2007)
Supported by: The NATO Science for Peace and Security Programme
- **14. Ulusal Adli Tıp Günleri (17-21 Ekim 2007)**
Adalet Bakanlığı Adli Tıp Kurumu
- **2006 -2007 Eğitim-Öğretim Dönemi İstanbul Üniversitesi**
Adli Tıp Enstitüsü Öğrenci Temsilcisi / Öğrenci Konseyi Denetleme Kurulu Başkanı
- **Noterlik Belgesi**
Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı (17 Aralık 2007)
- **“Kurusıkı Silahların Hukuki ve Sosyal Durumu” Arama Toplantısı**
Umut Vakfı (Umut Onurlu Önderler Yetiştirme Vakfı – 12 Ocak 2008)
- **Hukuk ve Güvenlik Çalışma Grubu Sonuç Bildirgesi Çalışması**
Umut Vakfı (Umut Onurlu Önderler Yetiştirme Vakfı – 12 Ocak 2008)
- **Sanık Müdafiliği ve Mağdur, Müşteki, Katılan Vekilliği Meslek İçi Eğitimi**
CMK Eğitim Belgesi İstanbul Barosu (30 Mayıs 2008)
- **TÜBİTAK UEKAE Bilgi Teknolojileri Konferansı (11 Mart 2010)**
- **EUROFORENSICS Digital &Medical Forensic Sciences Conference (26-28 Mart 2010).**